

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Bakalářská práce

Leoš Zich

Dějiny kostela a farnosti v Želíně do roku 1784

The History of the Church and Parish in Želina until 1784

Kadaň 2015

Vedoucí práce: doc. PhDr. Zdeněk Hojda, CSc.

Poděkování

Děkuji doc. PhDr. Zdeňku Hojdovi, CSc., vedoucímu této bakalářské práce, za užitečné rady, jež mne (mimo jiné) přivedly k zajímavým typům historických pramenů. Dále děkuji za ochotu mnohým archivářům, jmenovitě Mgr. Michaele Balášové ze Státního okresního archivu v Kadani, PhDr. Heleně Klímové z 1. oddělení Národního archivu a Mgr. Martinu Barusovi z diecézního archivu v Litoměřicích. Děkuji také těm, jejichž jména neuvádím.

Tátovi děkuji za výraznou pomoc při čištění prostoru okolo sochy sv. Jana Nepomuckého a za vyfotografování této sochy z korun stromů.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Kadani, dne 10. srpna 2015

.....
Leoš Zich

Klíčová slova (česky)

Želina, kostel, farnost, faráři, raný novověk

Klíčová slova (anglicky):

Želina, church, parish, parsons, early modern period

Abstrakt (česky)

Bakalářská práce se zabývá dějinami kostela sv. Vavřince v Želině do roku 1784. Cílem celé práce je podat co nejúplnější řadu duchovních správců kostela. Středověké období je zpracováno na základě edic pramenů a literatury. Těžiště práce je v období mladšího novověku, které je zpracováno na základě archivních pramenů církevních i světských. Pro toto období jsou sledovány i stavební úpravy kostela, změny mobiliáře a jiné skutečnosti z náboženského života farnosti. Práce je zakončena soupisem sakrálních objektů na území farnosti.

Abstract (in English):

This bachelor thesis focuses on the history of the church of Saint Lawrence in Želina. The aim of the whole thesis is to find out a line of names of parsons or local chaplains. The medieval period is depicted mostly on the basis of edited sources and literature. The main focus of this thesis is concentrated on the early modern era of the church, which is based on the study of archive records of religious and secular origin. For this period the attendance is also devoted to construction activities, changes of equipment of the church and to the religious life of the parish. The conclusion concentrates on other religious monuments of the parish.

OBSAH

1	ÚVOD	1
1.1	LITERATURA O KOSTELE	3
2	DĚJINY KOSTELA VE STŘEDOVĚKU	6
2.1	PŘEDHUSITŠTÍ PLEBÁNI	6
2.2	POHUSITSKÉ OBDOBÍ.....	10
2.3	ÚDAJNÝ KLÁŠTER MAGDALENITEK V ŽELINĚ	12
3	PROTESTANTSKÉ OBDOBÍ	15
3.1	PROTESTANTŠTÍ FARÁŘI	15
3.2	PATRONÁTNÍ PRÁVO	23
4	DĚJINY KOSTELA OD KONCE TŘICETILETÉ VÁLKY	31
4.1	RADONIČTÍ DĚKANOVÉ JAKO DUCHOVNÍ SPRÁVCI V ŽELINĚ	31
4.1.1	<i>M. Johannes Cometa</i>	31
4.1.2	<i>Jacobus Hildebrandt</i>	32
4.1.3	<i>ThDr. Jodocus Thomas Selge</i>	32
4.1.4	<i>Leonardus Aurifaber</i>	33
4.1.5	<i>Petrus Cruer</i>	33
4.1.6	<i>M. Thomas Josephus Cuculus</i>	34
4.1.7	<i>Wencenslaus Adalbertus Kraus</i>	34
4.1.8	<i>Bartholomaeus de Tonnazoll et Zill</i>	34
4.1.9	<i>Georgius Franciscus Morik</i>	36
4.1.10	<i>Johannes Georgius Wierl</i>	37
4.1.11	<i>M. Joannes Joachimus Rick</i>	37
4.1.12	<i>Augustinus Bernhardus Liebscher</i>	38
4.1.13	<i>M. Matthaeus Adalbertus Ursinus</i>	39
4.1.14	<i>Franciscus Antonius Seydl</i>	40
4.1.15	<i>M. Joannes Wenceslaus Weber</i>	41
4.1.16	<i>M. Joannes Georgius Schicht</i>	42

4.1.17	<i>Philippus Josephus Weyr</i>	42
4.1.18	<i>M. Erasmus Dionysius Krieger</i>	43
4.1.19	<i>Wenceslaus Wagner</i>	44
4.2	ROZSAH ŽELINSKÉ FARNOSTI	44
4.3	DUCHOVNÍ SPRÁVA KOSTELA, SVÁTOSTI, SLAVNOSTI	47
4.4	OBNOVENÍ STÁLÉ DUCHOVNÍ SPRÁVY V MÍSTĚ	52
4.5	PROCESÍ, POUTI A JINÉ SLAVNOSTI	57
4.6	DALŠÍ UDÁLOSTI, MEŠNÍ FUNDACE	59
4.7	STAVEBNÍ PRÁCE V AREÁLU KOSTELA:	65
4.8	VYOBRAZENÍ KOSTELA	67
4.9	FARNÍ BUDOVA	68
4.10	VYBAVENÍ KOSTELA	70
4.10.1	<i>Tzv. Želinský oltář</i>	72
4.10.2	<i>Oltář sv. Barbory</i>	75
4.10.3	<i>Druhý boční oltář</i>	78
4.10.4	<i>Hlavní oltář</i>	79
4.10.5	<i>Další plastiky a obrazy v kostele</i>	81
4.10.6	<i>Jiné vybavení kostela</i>	82
4.11	OSTATNÍ SAKRÁLNÍ OBJEKTY NA ÚZEMÍ FARNOSTI	83
4.11.1	<i>Kostel sv. Wolfganga v Krásném Dvorečku</i>	84
4.11.2	<i>Kaple sv. Markéty v Nové Vísce</i>	86
4.11.3	<i>Kaple Navštívení Panny Marie v Suchém Dole</i>	87
4.11.4	<i>Drobné sakrální památky želinské farnosti</i>	88
5	ZÁVĚR	95
6	SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	96
6.1	ARCHIVNÍ PRAMENY	96
6.2	VYDANÉ PRAMENY	101
6.3	LITERATURA	103
6.4	INTERNETOVÉ ZDROJE A POMŮCKY	108
7	SEZNAM OBRÁZKŮ:	110

Seznam použitých zkratk

AJ – Acta judiciaria

APA – Archiv pražského arcibiskupství

AMK – Archiv metropolitní kapituly

DA – Diecézní archiv

LC – Libri confirmationum

LE – Libri erectionum

LOC – Liber ordinationum cleri

NA – Národní archiv

NPÚ – Národní památkový ústav

RDP – Registra decimarum papalium

SHP – Stavebně historický průzkum

SOA – Státní oblastní archiv

SOkA – Státní okresní archiv

UPČ – Umělecké památky Čech

Předmluva

V této práci se pokouším zachytit dějiny kostela sv. Vavřince v Želině u Kadaně do roku 1784 – mezníkem je rok, kdy se změnil hranice církevní správy a Želina s okolím přešla do litoměřické diecéze. Původně bylo mým záměrem zpracovat historii kostela a jeho správců v co největší šíři, což se záhy ukázalo být těžko proveditelným. Pramenná základna se pro různá časová období výrazně liší, pro nejstarší období je písemných pramenů málo (další zdroje poznání by mohly poskytnout spíše metody archeologie a dějin umění), pro období pozdního středověku a prvního století raného novověku existuje už mnohem více pramenů, které však nejsou příliš přehledné¹, šíře potenciálních pramenů pro dějiny kostela v 17. a 18. stol. je už tak veliká, že není v silách člověka je všechny projít (a ve vztahu k dějinám pouze jednoho objektu by to ani nemělo smysl)².

V dalším textu se proto snažím zachytit co nejúplněji řadu želinských duchovních správců – středověkých plebánů, luteránských farářů předbělohorské doby a radonických děkanů, kterým byl kostel svěřen od 40. let 17. století.

Pro toto poslední období, jehož zpravování tvoří největší část této práce, uvádím i kaplany, kteří do kostela z Radonic docházeli, resp. kteří od konce 50. let 18. století při kostele bydleli. Spolu s tím zaznamenávám i jiné zprávy o náboženském životě farnosti (pouti, slavnosti, fundální mše atp.). V práci eviduji, pokud se promítly do písemných pramenů, i významnější stavební úpravy areálu. Zvláštní kapitolu jsem věnoval osudům některých významnějších součástí kostelního mobiliáře. Protože pro období 17. a 18. století je charakteristické umisťování různých náboženských symbolů do krajiny, uvádím v závěrečném oddílu práce soupis drobných sakrálních objektů, které stojí nebo kdysi stály v obvodu želinské farnosti.

---

¹ Kromě kadaňských městských knih a rukopisů archivu metropolitní kapituly přicházejí pro závěr tohoto období v úvahu relativně četné protestantské matriky z okolí, jež obsahují jména mnoha farářů a zároveň svědčí o jejich společenských vztazích. Dalším, konkrétním pramenem pro dějiny kostela je kronika města Kadaně ze 16. stol., uložená pod signaturou R 13 ve františkánské knihovně u Panny Marie Sněžné, k níž jsem se bohužel nedostal.

² Zejména jde o recepta a emanata ve fondu Archiv pražského arcibiskupství v NA. Materiál by mohl obsahovat dosud nezpracovaný fond Děkanství Kadaň v SOKA Kadaň aj.

V práci opomím uměleckohistorické otázky, protože se v této věci necítím být dostatečně odborně způsobilým. Také pomím hospodářské záležitosti beneficia a záduší, jejichž zpracování by zabralo příliš mnoho místa.

Dějiny kostela ve středověku jsem zpracoval podle dostupných edic, kromě ojedinělých zmínek jinde je kostel zachycen jen v RDP a v konfirmačních knihách, takže středověké dějiny kostela představuje v této práci vlastně jen řada jmen farářů s jejich předchozími a následnými působišti (pokud je bylo možno dohledat). Období sedisvakance pražského arcibiskupství odpovídá v mé práci velká mezera. Akta administrátorů arcibiskupství nejsou vydána, v přehledech jejich obsahu od Antonína Maříka a Veroniky Macháčkové jsem na zmínku o kostele nenarazil³. Období od roku 1465 už je podchyceno dochovanými kadaňskými městskými knihami, jež jsem bohužel neměl čas a sílu prostudovat. Držím se v této části rukopisných Dějin královského města Kadaně od Mikuláše Urbana z Urbanstadtu, jehož dílo je na kadaňských městských knihách založeno⁴. Zmínky o kostele v nejstarší městské knize čerpám také z materiálové studie Petra Hlaváčka⁵.

O něco širší rozsah pramenů jsem mohl použít pro období 1561-1620. Některé zprávy o kostele jsou obsaženy v edicích Klementa Borového⁶. Z fondu Archiv pražského arcibiskupství, uloženého v NA, jsem prohlédl registra německých misivů⁷, několik zmínek jsem zachytil v receptech a emanatech⁸. Poměrně dost zpráv o želinském kostele a jeho protestantských správcích je roztroušeno ve třech kadaňských matrikách

---

³ MACHÁČKOVÁ, Veronika. *Církevní správa v době jagellonské (na základě administrátorských akt)*. In: Folia Historica Bohemica 9. Praha, Ústav československých a světových dějin ČSAV 1985, s. 235-290. MAŘÍK, Antonín. *Teritoriální rozsah katolické církevní správy v době Jiřího z Poděbrad na základě administrátorských akt*. In: *Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku*. Praha, Karolinum, s. 213-240.

⁴ SOkA Kadaň, Archiv města Kadaně, kniha e. č. 839, *Geschichte der königlichen Stadt Kaaden*.

⁵ HLAVÁČEK, Petr. *Architektura, mobiliář a paramenta sakrálních objektů na Kadaňsku ve světle testamentů kadaňských měšťanů*. In: *Ústecký sborník historický*. Ústí n. Labem, Muzeum města Ústí n. Labem, 2004, s. 157-194.

⁶ BOROVIČ, Klement, ed. *Jednání a dopisy konsistoře katolické i utrakvistické*. V Praze: I.L. Kober, 1868-1869. 2 sv. BOROVIČ, Klement. *Martin Medek, arcibiskup pražský: historicko-kritické vypsání náboženských poměrů v Čechách od roku 1581-1590*. Praha: Dědictví Sv. Prokopa, 1877. 220 s. (ediční příloha na konci knihy)

⁷ NA, APA I, signatury B 1/2, B 1/3, B 1/4, B 1/6, B 1/9, B 1/10, B 1/11, B 1/12, B 1/14, B 1/16, B 1/17, B 1/18.

⁸ Tyto a další jednotlivosti uvádím v seznamu pramenů.

z předbělohorského období⁹, které jsem proto využil. Kromě toho jsem čerpal i z již uvedeného Urbanstadta.

Jádro mé práce sleduje období od 20. let 17. století do roku 1784. Nejdůležitějším pramenem pro mě byly archiválie uložené v NA ve fondu Archiv pražského arcibiskupství. Především vycházím z několika relací, zasílaných hromadně faráři. Jde především o farářské relace z let 1676¹⁰ a 1700¹¹, biografie farářů z roku 1696¹², duchovenskou fasi z roku 1713¹³ a seznamy kostelů a kaplí z roku 1727¹⁴. Těmto pramenům, jež vznikly jako odpověď na různé dotazníky, se do jisté míry podobají vizitační zprávy, jichž jsem také použil. Zpráv z různých vizitací se dochovalo velké množství; pro 17. století jsem jako orientační pomůcku použil soupis Veroniky Semerádové¹⁵, pro následující období takový soupis neexistuje, procházel jsem tedy vizitační zprávy podle inventáře. K sestavení seznamu farářů jsem použil konfirmační knihy¹⁶ a knihy obsahující seznamy far a farářů¹⁷. Několik jednotlivostí k dějinám kostela se dochovalo v konvolutech, tzv. knihách farních důchodů¹⁸. Ze 70. let 18. stol. pocházejí dva inventáře kostelního vybavení uložené v tomto fondu¹⁹. Několik písemností, na které jsem víceméně náhodou narazil v receptech, zmiňuji ve vlastním textu.

Ve fondu Velkostatek Vintířov v SOA Litoměřice se nachází pro dějiny kostela a farnosti velmi významná kniha kostelních účtů²⁰, z níž jsem čerpal zejména zprávy o mešních fundacích, slavnostech, o přestavbách kostela a kostelním mobiliáři. Ke zjištění

---

⁹ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, signatury L66/1, L66/2, L66/4.

¹⁰ NA, APA I, sign. B 11/1, *Rubricas super Decanatum Radonicensem in Districtu Žatecensi*.

¹¹ NA, APA I, sign. B 13/18, *Relatio Ecclesiae Decanalii Radonicensii*.

¹² NA, APA I, i. č. 5304, karton 4452 (recepta).

¹³ NA, APA I, sign. B 15/3, *Confessio Radonitz*.

¹⁴ NA, APA I, sign. D 14, karton 1177, *Exacta specificatio Ecclesiarum et Capellarum in territorio Decanatus Radonicensis et Parochialis Sehlaviensis* (recepta).

¹⁵ SEMERÁDOVÁ, Veronika. Vizitační písemnosti Čechy 17. století. (Farní kostely a farní klérus pražské arcidiecéze v letech 1623 - 1694). In: Sborník archivních prací. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČR Roč. 47, č. 1 (1997), s. 125-204.

¹⁶ NA, APA I, signatury B 10/7a, B 10/7b, B 10/8a, B 10/8b.

¹⁷ NA, APA I, signatury B 10/12, B 10/13, B 10/15, B 10/15, B 10/16, B 10/17, B 10/18, B 11/6.

¹⁸ NA, APA I, signatury B 41/5, B 42/1.

¹⁹ NA, APA I, sign. D 85-90, karton 2403 (písm. R).

²⁰ SOA Litoměřice, Velkostatek Vintířov, knihy, e. č. 16, *Sehlau Kirchenbuch 1733-1828*.

biografických údajů o radonických děkanech a jejich kaplanech jsem použil soubor matrik, uložený v tomtéž archivu, který je snadno dostupný prostřednictvím internetu²¹.

Archivy far (Radonice, Dolany, Rašovice), uložené v DA Litoměřice obsahují několik inventářů, jež jsem využil k popisu změn vybavení kostela. Pokus o místopis drobných sakrálních objektů na území farnosti jsem sestavil podle soupisů kaplí, soch a křížů z roku 1835 uložených tamtéž²².

V mnohem menším rozsahu jsem pro práci použil písemností uložených v Archivu Pražského hradu (Archiv metropolitní kapituly), SOkA Kadaň (Sbírka kronik, Archiv města Kadaně), dalších fondech NA (Josefské vojenské mapování, Stará manipulace) a také materiály uložené v NPÚ Ústí nad Labem.

V dalším textu často uvádím delší citace cizojazyčných pramenů. Protože předmětem práce není sama raně novověká němčina (nebo latina), byla mým cílem v zásadě prostá transliterace, pouze jsem pro snazší srozumitelnost upravil přibližně po současném způsobu interpunkci a psaní velkých písmen.

Jinou otázkou je psaní osobních a místních jmen. Převážná většina osob, které v práci vystupují, byla zjevně po jazykové stránce německá – přesto křestní jména kněží uvádím většinou v latinské podobě, někdy však používám i podobu německou. Křestní jména vyšších šlechticů překládám do češtiny. U místních jmen používám v textu české ekvivalenty.

---

²¹ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, signatury L189/12, L189/13, L189/14, L189/1, L189/2, L189/3 (Želina), L129/36, L129/38, L129/5 (Zahořany), L129/1, L129/2, L129/3, L129/4 (Radonice).

²² DA Litoměřice, Archivy far I, Dolany, Radonice, Rašovice.

1 Úvod

Kostel sv. Vavřince v Želině stojí na pravém břehu Ohře přibližně třicet metrů nad hladinou řeky. Od historického centra města Kadaně je vzdálen zhruba 1,5 kilometru jihovýchodním směrem. Až do zcela nedávné doby stál kostel, obklopený hřbitovem, na svém místě osamocen, v bezprostředním okolí se nacházelo pouze někdejší obydlí kaplana se stodolou, bývalá škola a márnice.

Orientovaná stavba kostela²³ je až na předsíň celá středověkého původu. Tvoří ji téměř čtvercová loď s vysokými štíty, presbyterium s půlkruhovou apsidou, sakristie na severní straně presbytáře a drobná předsíň na jižní straně. Až na sakristii je stavba plochostropá. Nejstarší část kostela představuje z kvádrů vystavěné presbyterium s apsidou, datované před polovinu 13. století, vlastně původní želinský kostel. Z této doby se dochovala dvě románská okénka, jedno na jižní straně, druhé v ose apsidy. Apsida je opatřena obloučkovým vlysem a zazděným zubořezem. Nad apsidou je zachován i původní štít. Na jižní straně presbytáře je patrné zazděné místo po původním portálu, který byl po výstavbě pozdně gotické lodi přesunut na její jižní stěnu – dnes je tento poškozený portál zakryt barokní předsíní. Jiný, o něco mladší portál se zřejmě původně nacházel v západní zdi starého kostelíka (tedy někde v místech dnešního vítězného oblouku) a po přístavbě lodi byl přesunut do jejího západního průčelí. V kostele se dochovala také románská křtitelnice. Kostelní loď byla přistavěna v době pozdní gotiky – pravděpodobně s její stavbou souvisí deska s letopočtem 1484, situovaná dnes nad západním portálem. V té době bylo také zvýšeno zdivo presbytáře i štítu nad apsidou a zřejmě byla postavena i valeně zaklenutá sakristie, do níž z presbyteria vede sedlový portál, v němž se dochovaly i pozdně gotické okované dveře²⁴. Na levo od apsidy se v interiéru dochovalo gotické

---

²³ Při tomto povšechném popisu vycházím ze stavebně historického průzkumu z roku 1978. MUK, J., MÁCHA, O. *Želina – kostel sv. Gotharda*. SHP 1978, Archiv SHP a OPD NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem, Odborná spisovna, i. č. 408.

²⁴ NEJEZCHLEBOVÁ, Taňa. *Dvě dveřní křídla z kostela sv. Vavřince v Želině u Kadaně jako příklad vzhledu historických dveří z období pozdní gotiky a pozdního baroka*, Monumentorum custos 2012, s. 67-74. Dnes se dveře, pokud vím, restaurují.

sanktuarium. Na stěnách kostela jsou zbytky gotických a renesančních maleb. Okna lodi jsou renesanční, patrně souvisejí s přestavbou kostela v roce 1595²⁵.

Zasvěcení kostela sv. Vavřinci odpovídá podle zjištění Zdeňka Boháče nejpravděpodobněji vzniku kostela někdy ve 12. nebo první polovině 13. století²⁶. Během doby se sice patrocinium mohlo změnit²⁷, ale v případě Želiny je doložitelné už na konci 15. století²⁸. I ve všech pozdějších pramenech a v literatuře (pokud je tam patrocinium uvedeno) je kostel označován jako sv. Vavřince, jen v soupise Anežky Merhautové je zjevně omylem označen bez udání pramene jako kostel sv. Gotharda²⁹.

Odvážně spojuje místní jméno Želina se svatovavříneckým patrocinium Friedrich Bernau: „*Der alte Ortsname Želina (von želiti, betrauern, beklagen) deutet unverkennbar auf eine heidnische Clutusstätte hin, wo die slawischen Urbewohner der Gegend ihre Todten zu beweinen und zu verbrennen pflegten; darauf deutet auch der Kirchenpatron Sct. Laurenz, welchem, einem durchs Feuer gemarterten Glaubenshelden, die auf den Stätten der vorchristlichen Leichenverbrennung sowir der Brandopfer errichteten Kirchen vorzugsweise geweiht zu werden pflegten.*“³⁰

Želinský kostel po úmyslném zapálení vyhořel 31. srpna 1960, v 90. letech byla loď znovu zastřešena, ale kostel je prázdný, protože většina mobiláře byla zničena³¹.

---

²⁵ Tento letopočet uvádí Schaller. SCHALLER, Josef František Jaroslav. *Topographie des Königreichs Böhmen: darin alle Städte, Flecken, Herrschaften, Schlösser, Landgüter, Edelsitze, Klöster, Dörfer, wie auch verfallene Schlösser und Städte unter den ehemaligen und jetzigen Benennungen samt ihren Wertwürdigkeiten beschrieben werden. Siebenter Theil, Saazer Kreis*, s. 141. Podle Schmitta byl na římské presbyteria letopočet 1594. SCHMITT, A. *Bericht über einige Kunstdenkmale Böhmens*, Mittheilungen der k. k. Central-Comission VIII, Vídeň 1863, s. 322.

²⁶ BOHÁČ, Zdeněk. *Patrocinia jako jeden z pramenů k dějinám osídlení*. In: *Československý časopis historický* 71, č. 3. Praha, Ústav československých a světových dějin ČSAV, 1973, s. 376.

²⁷ ŠTĚPÁNEK, Miroslav. *Patrocinia a středověké cesty. (Příspěvky k dějinám osídlení 4)*. In: *Československý časopis historický* 66. Praha, Historický ústav ČSAV, 1968, s. 557.

²⁸ HLAVÁČEK, Petr. *Architektura, mobiliář a paramenta sakrálních objektů na Kadaňsku ve světle testamentů kadaňských měšťanů*, s. 184.

²⁹ MERHAUTOVÁ, Anežka. *Raně středověká architektura v Čechách*, s. 369-370.

³⁰ BERNAU, Friedrich. *Die Kirche zu Sehlau*, *Erzgebirgs-Zeitung* 1894, s. 27-28.

³¹ Archiv SHP a OPD NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem, Odborná spisovna, stavební spisy, r. ř. 735, Želina, CV, kostel sv. Vavřince.

Obrázek 1 Želinský areál od severozápadu (výřez z rytiny podle B. Wachsmanna)

1.1 Literatura o kostele

Dějínám, stavební podobě a vybavení kostela v Želině se více či méně podrobně věnovalo více autorů. Stručné zmínky o kostele jsou už v topografiích J. C. Rohna³², J. Schallera³³, J. E. Ponfikla³⁴ a J. G. Sommera³⁵. V přehledových kunsthistorických pracích kostel dále zmiňují E. Tucha³⁶, J. Neuwirth³⁷ a F. Bernau³⁸. Pro rekonstrukci vnitřní výbavy kostela jsou významné články F. Beneše³⁹, F. Bernaua⁴⁰ a R. Eigenbergera⁴¹. O

³² ROHN, Jan Karel. *Antiquitas Ecclesiarum, Capellarum, et Monasteriorum, Aliarumque Aedium Sacrarum Districtus Zatecensis*, s. 118.

³³ SCHALLER, Josef František Jaroslav. *Topographie des Königreichs Böhmen: darin alle Städte, Flecken, Herrschaften, Schlösser, Landgüter, Edelsitze, Klöster, Dörfer, wie auch verfallene Schlösser und Städte unter den ehemaligen und jetzigen Benennungen samt ihren Wertwürdigkeiten beschrieben werden. Siebenter Theil, Saazer Kreis*, s. 134, 141. Kostel je zde omylem uveden na dvou místech, jako by šlo o dva objekty.

³⁴ PONFIKL, Joseph Eduard, DLASK, Vavřinec Vojtěch a MUSSIK, Franz Alois. *Vollständiger Umriss einer statistischen Topographie des Königreichs Böhmen. Vierter Band*, Praha 1841, s. 233.

³⁵ SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen. Vierzehnter Band, Saazer Kreis*, Praha 1846, s. 215.

³⁶ TUCHA, Edmund. *Die Kirchenbaustyle des Mittelalters und deren wichtigere Denkmale in Böhmen: ein Leitfaden für Cleriker und Freunde christlicher Kunst*, Praha 1887, s. 88.

³⁷ NEUWIRTH, Josef. *Geschichte der Christlichen Kunst in Böhmen bis zum Aussterben der Přemysliden I.*, Praha 1888, s. 218.

³⁸ BERNAU, Bedřich a JIRÁSEK, Alois, ed. *Čechy. Díl X., Krušné hory a Poohří*, Praha 1896, s. 221-223.

³⁹ BENEŠ, František. *Z cesty po Rakovnicku, Žatecku a Loketsku*, In: PA VIII, s. 373-376.

⁴⁰ BERNAU, Friedrich. *Die Kirche zu Sehlau*, *Erzgebirgs-Zeitung* 1894, s. 25-30.

kostele psali ve starší době také J. E. Wocel⁴², A. Schmitt⁴³ a N. Urban von Urbanstadt⁴⁴, zmiňován je samozřejmě také v monografiích o Kadani od K. G. Meyera⁴⁵ a J. Stocklöwa⁴⁶. V soupise gotických soch z Kadaňska od J. Opitze⁴⁷ jsou uvedeny i ty, které pocházejí z Želinského kostela. Bohužel je nezvěstný rukopis soupisu památek Kadaňského okresu od téhož autora.

Po druhé světové válce je kostel uveden v obou soupisech uměleckých památek Čech⁴⁸, v knize o románské architektuře A. Merhautové⁴⁹ i velké práci J. Kuthana o pozdněgotické architektuře⁵⁰. Dále o kostele psali V. Dražan⁵¹ a Z. Binterová⁵², o

---

⁴¹ EIGENBERGER, Robert. *Die Kirchlichen Kunstaltertümer der Pfarrrsprengel Radonitz und Willomitz*. In: Jahresbuch der Stadt Radonitz 1914, Kadaň 1914, s. 69-79.

⁴² WOCEL, Jan Erazim. *Bericht über die im Jahre 1858 unternommene kunstarchäologische Reise im westlichen Böhmen*, Mittheilungen der k. k. Central-Commission III, Vídeň 1858, s. 136-137.

⁴³ SCHMITT, A. *Bericht über einige Kunstdenkmale Böhmens*, Mittheilungen der k. k. Central-Commission VIII, Vídeň 1863, s. 322.

⁴⁴ V doslovu k jeho knize *Geschichte der hauptmannschaftlichen Bezirke Komotau, Saaz und Kaaden* je v pátém dílu knihy na s. 173 v seznamu jeho tištěných děl uveden také článek „*Geschichte des ehemaligen uralten Pfarrbezirkes Sehlau (Kaadener Bote 1873 Nr. 36 u. ff.)*“. Kaadener Bote z tohoto roku bohužel nemají ani v SOKA Chomutov/Kadaň, ani v muzeu v Chomutově, ani v NK v Praze.

⁴⁵ MEYER, Karl Gustav. *Monographie der Stadt Kaadan und deren Geschichte seit ihrer muthmaßlichen Gründung bis zur neuesten Zeit: nebst einer Topographie des k.k. Bezirksamtes Kaadan beziehungsweise der hiezu gehörigen Katastral-Gemeinden*, Litoměřice 1857, Kadaň 1890, s. 4-5, 8, 17-18, 88-89.

⁴⁶ STOCKLÖW, Franz Josef. *Das Buch der Heimat: der Bezirk Kaaden in seiner Gegenwart und Vergangenheit. Allgemeiner Theil*, Kadaň 1890, s. 9, na mnoha místech, zejm. s. 351 an.

⁴⁷ OPITZ, Josef. *Die gotische Plastik im politische Bezirke Kaaden*. [S.l.: s.n.], 1922.

⁴⁸ BARTUŠEK, Antonín et al. *Umělecké památky Čech*. 1. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1957. 938 s. Umělecké památky republiky Československé; sv. 1. POCHE, Emanuel et al. *Umělecké památky Čech. Svazek 4, T-Ž*. Praha: Academia, 1982. 635 s., 771 fot., 159 kreseb. Umělecké památky Čech; 4.

⁴⁹ MERHAUTOVÁ, Anežka. *Raně středověká architektura v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1971. 383 s.

⁵⁰ KUTHAN, Jiří. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců. Díl druhý, Města, církve, korunní země*, podle rejstříku.

⁵¹ DRAŽAN, Vlastimil. *Pozdně románský kostel v Želině*, ZPP 1950, s. 93. Tento článek mi bohužel nebyl dostupný.

⁵² BINTEROVÁ, Zdena. *Umělecké památky okresu Chomutov – Želina*, In: PPŽ 1984, s. 46-48. BINTEROVÁ, Zdenka a kol. *Obce chomutovského okresu*, s. 223-225.

archeologickém výzkumu v něm pak E. Černá⁵³, uveden je i v knížečce o okolních obcích od P. Raka⁵⁴. Želina je podchycena i v studii o středověké sakrální architektuře J. Beránka, P. Macka a J. Pachnera⁵⁵. O zachovaných dveřích v kostele psala T. Nejezchlebová⁵⁶.

Pozdně gotické želinské oltáře jsou zmiňovány prakticky ve všech knihách o umění této epochy, uvádím zde z nich proto jen několik titulů⁵⁷.

Obrázek 2 Pohled do konchy

⁵³ ČERNÁ, Eva. *Kostel sv. Vavřince v Želině u Kadaně – nové poznatky stavebně historického vývoje*, PPŽ 1980, s. 108-112.

⁵⁴ RAK, Petr. *Rokle, Pokutice, Zásada u Rašovic*. Chomutov: Okresní muzeum, 2001.

⁵⁵ BERÁNEK, Jan, MACEK, Petr, PACHNER, Jaroslav. *Terénní průzkum středověké sakrální architektury v okrese Chomutov*, Ústecký sborník historický 2001, s. 452.

⁵⁶ NEJEZCHLEBOVÁ, Táňa. *Dvě dveřní křídla z kostela sv. Vavřince v Želině u Kadaně jako příklad vzhledu historických dveří z období pozdní gotiky a pozdního baroka*, Monumentorum custos 2012, s. 67-74.

⁵⁷ KESNER, Ladislav. *Mistr IW: Galerie výtvarného umění Litoměřice, říjen - listopad 1993*. V Litoměřicích: Galerie výtvarného umění ve spolupráci s nakladatelstvím Oswald, 1993. 50 s. KESNER, Ladislav. *Oltář želinský*, PPŽ 1995, s. 14-20. PEŠINA, Jaroslav. *Česká malba pozdní gotiky a renesance: deskové malířství 1450-1550*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1950. 144 s.

2 Dějiny kostela ve středověku

2.1 Předhusitští plebáni

Po polovině čtrnáctého století, v době už ustálené farní sítě, náležel kostel v Želině do žateckého arcijáhenství⁵⁸ a v jeho rámci do kadaňského děkanátu⁵⁹. Výše odváděného desátku, 6 grošů, je v rámci arcijáhenství i děkanátu podprůměrná; méně v kadaňském děkanátu odváděly jen kostely v Blatně, Mikulovicích, Prunéřově, Račicích, Radnicích, Boči, Louchově, Bystřici, Schlettau, Volyni, Boleboři, Lomazicích, Mladějově, Úhošťanech, Kojetíně a Okounově.

Nejstarší zpráva, ve které je přímo zmíněn kostel v Želině je poměrně netypická. Je obsažena v brněnském fragmentu inkvizičního protokolu⁶⁰. Podle něho⁶¹ roku 1339 vypověděl „*frater Nicolaus ordinis Minorum dictus Chrzyen*“, že poté, co přišel „*ad ecclesiam in Zelenicz⁶² prope Cadanum*“, vešel dovnitř právě ve chvíli, kdy bylo pozvedáváno Tělo Páně. Při té příležitosti veřejně zpochybnil schopnost celebranta⁶³ proměnit hostii, a to z toho důvodu, že jej podezíral ze styku se ženou předchozí noci, a s tímto hříchem spojoval právě neschopnost proměňovat. Ze zprávy bohužel není možné ve vztahu k želinskému kostelu zjistit nic jiného než to, že kolem roku 1339 stál a že byl ve stavu, kdy v něm mohla být sloužena mše. Jméno celebrujícího kněze ani jeho funkce (farář, oltářník atp.) není uvedeno.

---

⁵⁸ RDP. ss. 68-74.

⁵⁹ Tamtéž, ss. 68-69.

⁶⁰ PATSCHOVSKY, Alexander. *Quellen zur Böhmischen Inquisition im 14. Jahrhundert*. Weimar: Hermann Böhlhaus Nachfolger, 1979, 410 s.

⁶¹ Tamtéž, s. 249.

⁶² Takový zápis by spíše odpovídal místnímu jménu Želenice, ale vzhledem ke kontextu – Mikuláš uvádí, že do kostela šel tehdy, když byl „*conventualis in Cadano*“, tedy řeholníkem v tamějším minoritském klášteře, navíc použití předložky *prope* předpokládá blízkost – je zřejmé, že se jedná o Želinu. Cesta od minoritského klášteřa na Želinu by dnes trvala chůzí necelou půlhodinu.

⁶³ V textu je označen jen obecně – jako „*officians*“.

Prvním želinským plebánem, který je zachycen v konfirmačních knihách, byl *Albertus*, o němž je možné zjistit jen to, že někdy před 19. únorem 1356 rezignoval⁶⁴. Vzhledem k relativní časové blízkosti mohlo jít o kněze, zmíněného v onom inkvizičním protokolu, což ovšem není možné potvrdit ani vyvrátit. Vzhledem k průměrné délce působení jeho nástupců v Želině je ovšem pravděpodobnější, že šlo už o nějakého jeho nástupce.

Ve výše uvedený den byl k želinskému kostelu potvrzen *Nicolaus clericus*. Tento Mikuláš je zachycen už ve zlomku seznamu svěcenců z roku 1355, kdy byl svěcen na podjáhna „*ad t[itulum] p[arochialis] e[cclesiae] in Zelina*“⁶⁵. Dlouho však želinským farářem nezůstal, už 11. 7. 1357 dochází k výměně a Mikuláš se přesunul do Nečtin⁶⁶. Odtud se Mikuláš, tentokrát nazývaný šířeji *Nicolaus de Mendico* (tj. patrně ze Žebráku), opět na základě výměny dostal k 27. 11. 1358 do Čečovic⁶⁷. Při této příležitosti je poprvé výslovně označen jako kněz. Poslední zachycená výměna, týkající se Mikuláše *de Mendico*, proběhla 22. 4. 1364, přičemž se stal farářem v Krašovicích⁶⁸.

Nástupcem Mikuláše *de Mendico* v Želině byl *Johannes dictus Zid*, dříve plebán v Nečtinech, který se před 26. 7. 1359 želinské fary vzdal⁶⁹.

Tehdy byl na Želinu dosazen kněz *Busco de Luthomericz*⁷⁰, který farářem v Želině také dlouho nezůstal. Už 9. 11. 1360 Želinu vyměnil s Mikulášem za faru ve vsi Luka⁷¹.

Nicolaus de Luk, jak je v tomto zápise označen⁷², nezůstal na tomto místě farářem ani tři roky; k 13. březnu 1363 vyměnil zdejší kostel za kostel v Ústrašíně⁷³.

---

⁶⁴ LC I/1, s. 42.

⁶⁵ Cancellaria Arnesti, s. 89 v pozn. pod čarou. Většinou se uvádí, že se tento zlomek dochoval jako součást této formulářové sbírky, byl však pouze Ferdinandem Tadrrou otištěn v její edici. Jde o zlomek, zachovaný na deskách kodexu Národní knihovny IV A 15, který je dostupný na www.manuscriptorium.com.

⁶⁶ LC I/1, s. 47. Nečtiny (okr. Plzeň-sever).

⁶⁷ LC I/1, s. 74. Čečovice (okr. Domažlice).

⁶⁸ LC I/2, s. 45. Krašovice (okr. Plzeň-sever)

⁶⁹ LC I/1, s. 98.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ LC I/1, s. 136. Tento zápis je dost zkomolený, Želina je uvedena ve forme *Zelena*, Bušek je v něm jednou uveden jako *Bohunko*, jednou jako *Busko*. I název sídla exekutora – Uhošťany – je zkomolen na *Nochoczan*. Luka (okr. Karlovy Vary).

⁷² Toto přízvisko ovšem zřejmě označuje jen jeho dosavadní působiště.

⁷³ LC I/2, s. 7. Ústrašín (okr. Pelhřimov).

Z Ústrašína na Želinu přišel *Frenczlinus*, který zde jako plebán setrval oproti svým předchůdcům mnohem déle. Shodou okolností je možné zjistit více údajů o jeho předchozí i následné kariéře. Roku 1360 se stal oltářníkem u oltáře sv. Kateřiny v pražském kostele Panny Marie před Týnem⁷⁴. Při té příležitosti byl zapsán jako *Frenczlinus de Kadano*, pravděpodobně tedy z Kadaně či z okolí pocházel, nebo tam předtím alespoň působil. Za necelý rok se stal farářem v Ústrašíně⁷⁵, odkud se, jak již bylo uvedeno, dostal r. 1363 do Želiny. V následujícím roce měl uvést nového faráře ke kostelu v sousedních Úhošťanech⁷⁶. Na konci roku 1371 se kněz *Frenczlinus* prostřednictvím směny stal farářem v Dobrnících⁷⁷, načež se v roce 1375 stal plebánem v Petrovicích⁷⁸. Ovšem 21. března 1376 byl přítomen v Praze – je uveden jako svědek v soudní záležitosti, týkající se Jana, který s ním předtím směnil kostel v Petrovicích za ten v Dobrnících⁷⁹. Možnost sledovat *Frenczlinova* působení končí roku 1377, kdy byla schválena výměna, na základě které se měl stát plebánem *in Lanstein dioc. Missnensis*⁸⁰.

Nástupcem *Frenczlinova* se r. 1371 v Želině stal kněz *Franciscus*, který sem přišel z Dobrníc⁸¹. Jako kněz *Franciscus de Zacz* je označen už r. 1367, kdy se stal plebánem v Dobrnících⁸².

Pro následujících téměř dvacet let se v dochovaných konfirmačních ani jiných úředních knihách arcibiskupské kanceláře žádné zmínky o Želině neobjevují, takže není možné sestavit souvislou řadu farářů. Dalším podle jména známým farářem je *Benedictus*, který někdy před 16. dubnem 1389 zemřel⁸³.

Téhož dne byl potvrzen („*data est crida*“) klerik *Paulus de Tochobossicz*⁸⁴, který se už v roce 1392 stal cestou výměny oltářníkem u oltáře Panny Marie v kostele sv. Jiljí na

⁷⁴ LC I/1, s. 135. Zápis k 5. 11. 1360.

⁷⁵ LC I/1, s. 157. Zápis k 19. 7. 1361.

⁷⁶ LC I/2, s. 36. Zápis k 9. 1. 1364; uveden tam měl být kněz *Wenceslaus de Mor*. Úhošťany (okr. Chomutov).

⁷⁷ LC II, s. 63. Zápis k 5. 11. 1371. Dobrnice (okr. Havlíčkův Brod).

⁷⁸ LC III-IV, s. 44-45. Zápis k 13. 11. 1375. Petrovice (okr. Ústí nad Labem).

⁷⁹ AJ I, s. 151-152.

⁸⁰ LC III-IV, s. 81. Zápis k 9. 11. 1377. Lanstein v Míšeňsku se mi dohledat nepodařilo.

⁸¹ LC II, s. 63. Zápis k 5. 11. 1371.

⁸² LC I/2, s. 85. Zápis k 24. 5. 1367.

⁸³ LC III-IV, s. 210.

⁸⁴ Tamtéž. Lokalitu *Tochobossicz* se mi nepodařilo identifikovat.

Starém Městě pražském⁸⁵. Pokud se jedná o stejnou osobu, vzdal se Pavel tohoto oltářnictví roku 1417⁸⁶.

Jeho nástupcem na Želině se stal *Mathias*⁸⁷. Ten byl, dříve než se dostal do Želiny, do roku 1388 plebánem v *Tyssa*⁸⁸, poté do r. 1390 v Lomazicích⁸⁹, následně se krátce objevil ve stejné funkci v Bražci⁹⁰, načež se dostal k výše jmenovanému oltáři v kostele sv. Jiljí na Starém Městě⁹¹. Již jako „*D. Mathias plebanus ecclesie in Zelina prope Chomutow[sic]*“ se 26. 4. 1393 zavázal zaplatit do letnic veřejnému notáři *Przibiconi de Bor* pod trestem exkomunikace svůj dluh sedmi grošů pražských⁹². Krátce nato měl uvést nového plebána ke kostelu v Úhošťanech⁹³.

Mathias je vlastně poslední přímo doložený farář v Želině před husitskými válkami – po něm je sice v roce 1403 zmiňován ještě jistý *Nicolaus*, ale pouze jako svěcenec „*ad titulum ecclesie in Zelyna*“⁹⁴. Roku 1414 je sice v konfirmačních knihách uveden ještě jednou želinský plebán, ale jen obecně, jako exekutor ve vztahu ke kostelu v Kadani⁹⁵.

Ve všech případech je v konfirmačních knihách jako ten, kdo duchovního ke kostelu podával, uveden buď přímo český král, nebo někdo jednající na jeho místě. Roku 1360 v této věci krále zastupoval *dominus Mindensis*, roku 1363 bylo královými zástupci *Purkardus prepositus Wissehradensis* a *purkrauius Meydburgensis*. Pro dobu vlády Václava IV. už v této věci v knihách žádní zástupci uvedeni nejsou.

Jako exekutor, tedy ten, kdo nového faráře k želinskému kostelu uvedl, bývá nejčastěji uváděn kadaňský plebán, popř. kadaňský děkan, v jednom případě je uveden plebán ze sousedních Úhošťan⁹⁶.

---

⁸⁵ LC V, s. 126-127. Zápis k 31. květnu 1392.

⁸⁶ LC VII, s. 226. Zápis k 8. 5. 1417.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ LC III-IV, s. 204. Zápis k 10. 12. 1388.

⁸⁹ Tamtéž. Lomazice (okr. Chomutov).

⁹⁰ LC V, s. 20-21. Zápis k 26. 7. 1390. Bražec (okr. Karlovy Vary).

⁹¹ LC V, s. 40-41. Zápis k 26. 11. 1390.

⁹² AJ III, s. 128.

⁹³ LC V, s. 161. Zápis k 7. 5. 1393. Vzhledem k velice krátkému časovému odstupu předpokládám, že šlo o tohoto faráře, ač exekutor není v knize uveden jménem.

⁹⁴ LOC, ss. 93, 98, 100. Pro orientaci v této knize jsem užíval databázi Evy Doležalové. DOLEŽALOVÁ, Eva. *Svěčenci pražské diecéze 1395-1416*. Praha: Historický ústav, 2010.

⁹⁵ LC VII, s. 136-137. Zápis k 16. 11. 1414.

⁹⁶ LC I/1, s. 136.

V opačné situaci, kdy měl zdejší farář dosadit duchovního v okolí, jsou v zápisech uvedeny stejné lokality – dvakrát Úhošťany a jednou Kadaň⁹⁷.

Téměř jisté je, že severní okraj farnosti tvořila už ve 14. století řeka Ohře. Zbytek hranic farního obvodu pro toto období je možné částečně vymezit negativně – podle okolních kostelů, zachycených například v registrech papežských desátků⁹⁸. Na severu – za řekou Ohří – se nacházely kostely v Mikulovicích, Kadani a v Tušimicích, na východě v Lomazicích a v Dolanech, na jihu v Zahořanech, Vintířově, v blízkých Úhošťanech, v Radnicích, na západě (na pravém břehu řeky) až v Okounově. Patrně někdy v 15. století byl postaven kostel sv. Wolfganga v Krásném Dvorečku, v obci, nacházející se později v želinské farnosti⁹⁹. Je představitelné, že farnost 14. století byla o něco menší, než ta pobělohorská; kromě vesnic, jež podle egerberského urbáře (srv. dále) příslušely jinam, mohly nejvýchodněji položené vsi (Nová Víska, Hořenice) náležet ve středověku k Lomazicům nebo k Dolanům, kam měli obyvatelé mnohem blíže.

2.2 *Pohusitské období*

Vzhledem k blízkosti města Kadaně je možné předpokládat, že želinský kostel patřil až do počátku reformace do katolické sféry, nicméně v aktech administrátorů arcibiskupství, alespoň podle publikovaných popisů, se zmínka o Želině nenachází, na rozdíl od blízké Kadaně, Dolan, Tušimic nebo Čachovic¹⁰⁰.

Želinský kostel je ovšem několikrát uveden v testamentech, zapsaných do nejstarší kadaňské městské knihy. Zmíněn je tam k roku 1474 (odkaz na opravu hřbitovní zdi),

---

⁹⁷ LC VII, s. 136-137. Zápis k 16. 11. 1414. V tomto případě nejde o uvedení faráře, u kterého by měli patronátní právo kadaňští johanité, ale o dosazení kněze „*ad perpetuam missam et officium predicationis in ecc[lesia] par[ochialis] in Cadano*“.

⁹⁸ RDP, s. 68-69, *Decanatus Cadanensis*.

⁹⁹ HLAVÁČEK, Petr. *Architektura, mobiliář a paramenta sakrálních objektů na Kadaňsku ve světle testamentů kadaňských měšťanů*, s. 187. P. Hlaváček uvádí, že šlo o farní kostel.

¹⁰⁰ MAŘÍK, Antonín: Teritoriální rozsah katolické církevní správy v době Jiřího z Poděbrad na základě administrátorských akt. Mařík, Antonín. In: *Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku* / Praha, Karolinum, 2003 s. 213-240. MACHÁČKOVÁ, Veronika: *Církevní správa v době jagellonské (na základě administrátorských akt)*. Veronika Macháčková. In: *Folia Historica Bohemica* / Praha, Ústav československých a světových dějin ČSAV 9, (1985,) s. 235-290.

1485, 1486 (odkaz „czum gepawd“), 1488 (odkaz k oltáři a „czum gepewde“), 1495, 1498, 1500, 1501 („czum gegepewd“)¹⁰¹.

Přibližně ve stejnou dobu byl kostel rozšířen o loď s vysokými štíty. Přestavba je datována deskou v západním průčelí kostela 1484.

Jména několika farářů z pohusitské doby zachytil Mikuláš z Urbanstadtu v nejstarší kadaňské městské knize¹⁰²; Roku 1471 kupoval želinský farář Sigmund v Kadani dům; farářův dům se zmiňuje ještě roku 1477. V letech 1504 (prodej domu) a 1507 je zmiňován farář JocoFF Fogler, zachyceno je i jméno jeho kuchařky – Katharina. Po roce 1520 mizí zmínky o želinském kostele z kadaňských městských knih, až k roku 1550 je doložen „Niklas, der alte Pfarrherr zu der Sela.“ Je možné, že to byl poslední předbělohorský katolický správce na Želině.

Obrázek 3 Datační deska v průčelí kostela

¹⁰¹ HLAVÁČEK, Petr. *Architektura, mobiliář a paramenta sakrálních objektů na Kadaňsku ve světle testamentů kadaňských měšťanů*, s. 184-185.

¹⁰² SOKA Kadaň, Archiv města Kadaně, kniha e. č. 839, *Geschichte der königlichen Stadt Kaaden*, s. 448.

2.3 Údajný klášter magdalenitek v Želině

Téměř ve všech textech, týkajících se kostela v Želině, je zmiňována, většinou jako nejistá nebo nepravděpodobná, existence kláštera magdalenitek¹⁰³. Např. Stocklōw uvádí rok založení kláštera 1283¹⁰⁴ a zničení husity roku 1421¹⁰⁵. Žádný ze středověkých vydaných pramenů, které jsem uvedl výše, neobsahuje ani náznak toho, že by v Želině stál klášter. Petr Rak zmiňuje jakýsi list z doby „kolem roku 1315... v němž kardinál Bernard de Garvo vytýká pražskému biskupovi Janovi IV. z Dražic, že schválil fundaci magdalenitského kláštera, založeného králem Janem v blízkosti minoritského konventu“, který by se mohl týkat Želiny¹⁰⁶. Patrně jde o list, dochovaný ve formulářové sbírce Jana z Dražic, který vydal František Palacký. Příslušná pasáž zní takto: „*Postremo quasdam religiosas, appellatis Magdalenitas, nullius tamen religionis approbatae, in prima distantia a loco fratrum, per eorum privilegia prohibitam, defenditis in loco ipso sic indebite usurpato, quas magis secundum privilegia eorum inde repellere debuistis. Nec credendum est, quod illustris princeps, dominus rex Boemiae, ipsas Magdalenitas in loco illo, in sedis apostolicae contemptum voluerit, ut praetendere dicimini, collocare.*“¹⁰⁷ To je dost neurčité, vzhledem k tomu, že list reaguje na stížnosti pražských minoritů, se domnívám, že se uvedená zmínka týká spíše Prahy¹⁰⁸. Za nejstarší zmínku o klášteře lze tedy (jaksi napůl) považovat údaj v Kronice české Václava Hájka z Libočan, který v závěrečných soupisech uvádí mezi kláštery sv. Marie Magdaleny i klášter „*svaté Marie Magdaleny v Strídce*“¹⁰⁹ u Kadaně¹¹⁰. Tento údaj by sám o sobě mnoho neznamenal, není

¹⁰³ Kromě prací, uvedených v přehledu literatury, je klášter jako údajný zmíněn i v: Vlček, Sommer, Foltýn. Encyklopedie českých klášterů, Praha, Libri 1998, s. 139.

¹⁰⁴ STOCKLÖW, Josef. Das Buch der Heimat, der Bezirk Kaaden in seiner Gegenwart und Vergangenheit, allgemeiner Theil, Kadaň 1890, s. 290. V tom roce byl založen klášter magdalenitek v Zahražanech u Mostu.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 293. Zikmund Winter uvádí trvání kláštera do konce 16. stol., což je zjevný omyl. WINTER, Zikmund. Život církevní v Čechách, Praha 1895-96, s. 696.

¹⁰⁶ RAK, Petr. *Rokle, Pokutice, Zásada u Rašovic*. Chomutov: Okresní muzeum, 2001, s. 30.

¹⁰⁷ PALACKÝ, František. *Über Formelbücher, zunächst in Bezug auf böhmische geschichte. ein Quellenbeitrag zur Geschichte Böhmens. 2. Lieferung*. Prag: Kronberger u. Řivnač, 1847, s. 174-175.

¹⁰⁸ Tak i TOMEK, Wáclav, Wladiwoj. Dějepis města Prahy I. Praha, František Řivnač 1855, s. 507. Obsah listu se však netýká jen Prahy.

¹⁰⁹ Strídka je zaniklá ves u Žlutic, z níž se dochoval kostel sv. Mikuláše. Do husitských válek patřila milevskému klášteru. SEDLÁČEK, August. *Místopisný slovník historický království českého*. Vyd. 2., v Argu 1. Praha: Argo, 1998, s. 842.

známo, že by se tak Želina někdy nazývala, proto také Schaller i Rohn uvádějí Střídku i Želinu nezávisle na dvou místech¹¹¹. Hájkovu kroniku však na konci 16. století přeložil do němčiny kadaňský městský písař Johann Sandel, který místo přeložil, resp. vyložil, jednoznačně: „*S. M. Magdalенаe bey Cadan zur Seele*“¹¹². Když psal o klášteře Nicolaus Urban z Urbanstadtu, čerpal také ze zprávy kadaňského děkana Hagelia z doby krátce po Bílé Hoře, kterou však měl Urban k dispozici jen v poněkud pochybném druhotném zachycení. Podle Hagelia byly klášterní sestry roku 1484, kdy byl dle něho klášter založen, podřízeny dohledu kadaňského faráře, který měl tehdy sídlit při kostele sv. Jana Křitele a v době kdy Hagelius zprávu psal, byl prý klášter už 111 let pustý¹¹³. Urbanstadt sebral i jiné ohlasy: klášter byl založen roku 1458 hořenickými šlechtici¹¹⁴, klášter byl založen hořenickými šlechtici tři roky pro založení kláštera XIV. svatých Pomocníků¹¹⁵, před svým zničením v roce 1421 trval sto let¹¹⁶. Uvádí také pověst o představené kláštera, která si vyřízla oči a poslala je jakémusi obristovi, který si ji žádal prohlašuje, že se zamiloval do jejích očí. (Dokonce zmiňuje zprávu, že převorka tohoto kláštera uprchla do kláštera Morgenstern u Budyšína, kde je i pohřbena – její památka se tam měla slavit 13. prosince!)¹¹⁷ Tato pověst byla propojena s vyobrazením sv. Otýlie držící knihu, na níž jsou položeny oči, na predele oltáře sv. Barbory. Pověst byla patrně už předromantického původu – v inventáři kostelního vybavení z roku 1771 jsou uvedeny stříbrné oči¹¹⁸ a v roce

¹¹⁰ Linka, Jan (ed.), Hájek z Libočan, Václav. Kronika česká. Academia, Praha 2014, s. 1109.

¹¹¹ SCHALLER, Jaroslaus. *Topographie des Königreichs Böhmen, Saatzer Kreis*, Praha 1787, s. 134, 141. ROHN, Joannes Carolus. *Antiquitas ecclesiarum, capellarum et monasteriorum, aliarumque aedium sacrarum Districtus Zatecensis*, Praha 1775, s. 96-97, 118. Zatímco Rohn Střídku nelokalizuje, Schaller zjevně popisuje, patrně podle různých pramenů, dvakrát Želinu, přičemž poprvé ji nazývá Střídka.

¹¹² Das Ander Teil der Böhmischen Chronica Wenceslai Hagecii aus Böhmischer in die Deutsche Sprache mit besondern fleiß Tranßferiret durch Johannem Sandel Zluticensem, jetzo der Königlichen Stadt Cadan in Böhmen Notarium. Praha 1596, f. 231r.

¹¹³ SOKA Kadaň, Archiv města Kadaně, kniha e. č. 839, *Geschichte der königlichen Stadt Kaaden*, s. 41, 448, 450.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 40.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 449.

¹¹⁶ Tamtéž s. 40.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 41-42. Že se taková pověst vypráví, zmiňuje i BENEŠ, František Xaver Josef. *Z cesty po Rakovnicku, Žatecku a Loketskú*, s. 375.

¹¹⁸ NA, APA I, sign. D 85-90, karta 2403, *Inventarium Ecclesiae Commendatae Selaviensis Anno 1771 Ab Erasmo Kriger p. t. Decano Loci Conscriptum*. „*I baar Silberne Augen*“ Nevím o žádném jiném zobrazení sv. Otýlie v kostele.

1758 byla do kostela koupena obětní tabulka ke sv. Otýli, což je pozoruhodné vzhledem k tomu, že šlo o pouhý vedlejší motiv na oltáři¹¹⁹.

Urbanstadt hledal pozůstatky kláštera v tehdejší budově školy: „*Dieses Kloster mag auf dem Platze des itzigen selauer Schulgebäudes gestanden haben, denn man findet noch jetzt unter der Schule, wo jetzt der Kühstall ist, einige verschütteten Keller und die Schule zeigt deutliche Spuren, daß sie einst weiter ging, auch finden sich neben der Schule auf der Feldern noch Erhöhungen, aus denen sich auf ehemaligen Mauerngrund schließen läßt. Eine andere Quelle sagt: die itzige Stube des Schulmeisters war das Refektorium; auch findet man einen großen Keller und unter selben einen kleinen Weinkeller, beide gewölbt; dann eine gewölbte Kuchel, dann ein schönes Gewölb mit blinden Fenstern unter dem Stall, über diesem Gewölb ein gewölbtes Zimmer für die Küchenleute und oben auf sieht man an den alten, noch zugemauerten Fenstern die Zimmer für die Nonnen.*“¹²⁰

Myslím, že založení kláštera v Želině není možné na základě uvedeného potvrdit, ale zároveň nelze možné krátké působení kláštera ve starším období (v 1. polovině 14. století) ani jednoznačně vyvrátit. Faktem je, že o existenci kláštera magdalenitek v Želině byl na konci 16. století přesvědčen evangelík Sandel a o třicet let později (patrně) i katolík Hagelius a že v následující době existovala i jistá lidová tradice, týkající se kláštera. Samozřejmě lze pro vznik takového přesvědčení hledat i jiné důvody než je skutečná existence kláštera – např. lidovou představivost (sv. Otýlie) nebo pozměněnou vzpomínku na dávné vlastnictví místa řeholní institucí¹²¹.

---

¹¹⁹ SOA Litoměřice, Velkostatek Vintířov, knihy, e. č. 16, *Sehlau Kirchenbuch 1733-1828*. „*Vor ein Opfer Tafferl zur Heiligen Ottilia 24 xr.*“

¹²⁰ SOKA Kadaň, Archiv města Kadaně, kniha e. č. 839, *Geschichte der königlichen Stadt Kaaden*, s. 41. Tuto dlouhou citaci sem nekládám pro doložení existence kláštera, nýbrž proto, že podporuje mou domněnku, že stará budova školy v sobě obsahovala pozůstatky původního farního domu. (srv. dále)

¹²¹ V okolí Kadaně bylo mnoho starých řeholních majetků, srv. ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *České dějiny. Dílu I. část 5., Středověká kolonisace v zemích českých*. Praha: Jan Laichter, 1938. s. 504-1310.

3 Protestantské období

3.1 Protestantští faráři

Ze stížností metropolitní kapituly vyplývá, že už roku 1561 byl na Želině luteránský farář, dosazený z Vintířova¹²². Roku 1565 byl farářem na Želině Petrus Schenck – křest jeho syna Johanna je zachycen v kadaňské matrice¹²³.

Farářů u želinského kostela se týká několik listů z let 1566-1567, zachycených v registrech německých misivů arcibiskupské kanceláře¹²⁴ a v emanatech¹²⁵. V těchto listech není bohužel uvedeno jméno faráře; oba případy však podle jiného pramene popsal Urbanstadt, který jména uvádí¹²⁶.

V roce 1566 byl farářem v Želině Joana Wolff, který byl císařským rychtářem uvězněn proto, že se bez dovolení městských orgánů odvážil ve středu po Božím Těle (5. 6. 1566) vstoupit do vězení, kde hovořil s uvězněným Sebastianem Drechslerem a kázal mu (také kázal v soukromých domech.)¹²⁷. Arcibiskup proto 10. června psal císařskému rychtáři Selendrovi, aby faráře nepropouštěl, ledaže se ten zaváže, že se dostaví před arcibiskupa. Zároveň psal i Wolfu Sebastianu Glenerovi, představenému mariánského bratrstva, Wenzelu, Casparu a Urbanu Gessnerům a Christoffu Zedliczerovi, kadaňským měšťanům, aby svým poddaným v Želině nařídili, aby tomuto faráři neodváděli desátky, za faráře jej nepovažovali a až do obsazení fary katolickým knězem navštěvovali okolní

---

¹²² BOROVIČ, Klement (ed.). *Jednání a dopisy konsistoře katolické*, s. 303. Tamtéž, s. 316. Urbanstadt, který při psaní dějin města Kadaně nemohl tuto edici znát, uvádí (na základě městských knih) poprvé protestantského správce na Želině k roku 1565. URBANSTADT. *Geschichte der königlichen Stadt Kaaden*, s. 448.

¹²³ SOA Litoměřice, Sbirka matrik, sign. L66/1, f. 102v. „*Herr Petrus Schenck Pfarherr zur Sehla ist ein Kindt getaufft wodenn. Montag nach do. Judicare mit Namen Johannes. Die Padten: Herr Wilhelm Donauer, Herr Ezechiel Dietterich, Anna Wistenhöfferin von Gesen.*“

¹²⁴ NA, APA I, sign. B 1/9, f. 4r-5r, 36r-36v, 48v-49r. B 1/16, f. 81v-82v.

¹²⁵ NA, APA I, sign. C 1, karton 1a, č. 55.

¹²⁶ SOkA Kadaň, Archiv města Kadaně, kniha e. č. 839, *Geschichte der königlichen Stadt Kaaden*, s. 137-138.

¹²⁷ Tamtéž, s. 137-138. Podle arcibiskupa ve vězení „pletichařil“. NA, APA I, sign. 1/16, f. 82r. „.... *allerley Practikenn anzurichtenn.*“

katolické kostely¹²⁸. Podle Urbanstadta byl Wolff, poté co se před císařským i městským rychtářem zavázal, že se do čtrnácti dnů dostaví do Prahy před arcibiskupa nebo jeho oficiála, propuštěn už 12. června¹²⁹.

Případ z následujícího roku je obdobný. Farářem už byl Andreas Henman, který byl na příkaz arcibiskupa 22. května t. r. v Kadani uvězněn. Dva dny nato byl propuštěn, když byl předtím císařskému rychtáři (jímž byl stále katolík Konstantin Selender¹³⁰) slíbil, že se do tří týdnů dostaví před arcibiskupa. Protože předtím rychtáři hrozil, musel zároveň slíbit, že se vůči němu bude napříště chovat mírně¹³¹. O slibu a propuštění faráře z vězení věděl arcibiskup Brus už 31. května. Vyčítal v té souvislosti hraběnce Alžbětě Šlikové na Vintířově, že zasahuje do arcibiskupské pravomoci, když drží „den vnordenlichen Pfarrer zw Sela“, kterého vede k tomu, aby svému závazku dostavit se nedostál. Přesto arcibiskup vyjádřil přesvědčení, že hraběnka Šliková nebude faráře skrývat, nýbrž že jej přiměje, aby se dostavil před arcibiskupský soud, kde bude jeho věc spravedlivě rozhodnuta. Arcibiskup také přikázal císařskému rychtáři Selendrovi a želinským farníkům, aby faráři, dokud se nedostaví k soudu, nebyly vypláceny desátky.¹³²

V obou těchto případech zdůrazňoval arcibiskup, že jde o neřádné kazatele, jejichž činnost nemá být podle kompaktát a usnesení zemského sněmu v Království českém trpěna, z čehož lze vyvodit, že je nepovažoval za běžné utrakvisty, nýbrž za luterány.

V létě 1567 se želinský kostel objevuje v registrech německých misivů arcibiskupství ještě v jiné souvislosti¹³³. Poddaní ze vsi Vlkáně, kteří prý farně příslušeli

¹²⁸ NA, APA I, sign. 1/16, f. 81v-82v. „Ist derhalben an euch hiemit vnnser gunstiges Gestymen Vnd Begeren, wollet ewern vnnderthannen zu Sela ernstlichenn auferlegenn, das sie ime kein Zehendt oder einiche pfärrliche Gerechtigkait vollgenn lassenn, noch ihn daselbstenn fur einen Pfarrer leidenn oder dullden, sonndern mitler Zeit biß, wir Ihren einen tauglichenn Catholischenn Priester dahin verordnen. (so baldt vnns möglich), auff die vmbbligende Catholische Pffarren Zur Predigt vnnd Gottes Dienst gehen.“ NA, APA I, sign. C 1, karton 1a, č. 55. Adresa: „Dem Erbarn vnsern liebenn besonder Wolffen Sebastian Glenern der loblichen Bruderschaff vnser lieben Frauen Vorstehern Wenzl Casparn Vrban den Gessnern vnd Cristoffern Zedliczer Burger zu Cadan samptlich vnd sonderlich.“

¹²⁹ SOKA Kadaň, Archiv města Kadaně, kniha e. č. 839, *Geschichte der königlichen Stadt Kaaden*, s. 137-138.

¹³⁰ RAK, Petr. Správa města Kadaně v letech 1465-1620, Scriptorium, Praha 2014, s. 189.

¹³¹ SOKA Kadaň, Archiv města Kadaně, kniha e. č. 839, *Geschichte der königlichen Stadt Kaaden*, s. 138.

¹³² NA, APA I, sign. B 1/9, f. 4r-5r.

¹³³ NA, APA I, sign B 1/9, f. 36r-36v, 47v-49r.

k Želině, žádali podle kadaňského (katolického) faráře Johanna Agricoly¹³⁴, aby mohli, jsouce bez pastýře, chodit do kostela v Úhošťanech, z čímž arcibiskup souhlasil. Následně se však ukázalo, že Želina byla uvedena omylem, Vlkáň příslušela ke kostelu v Kojetíně¹³⁵.

Dalším luteránským farářem, jehož jméno je mi známo, byl Christianus Reck z Innsbrucku, jehož svatba s Hedwigou Thumovou, jež se konala na Želině 11. července 1569, je zachycena v nejstarší kadaňské matrice oddaných¹³⁶. Další sňatek uzavřel na podzim roku 1574 v Jáchymově¹³⁷ s Margarethou Grillovou¹³⁸. Z doby jeho působení jsou doloženy dva křty dětí kadaňských měšťanů v dubnu 1575¹³⁹. Farářem v Želině zůstal dost dlouho, ještě v listopadu roku 1582 se souhlasně¹⁴⁰ vyjádřil přípisem k oznámení opravy

---

¹³⁴ BOROVIČ, Klement. *Antonín Brus z Mohelnice*. Praha 1873, s. 219.

¹³⁵ NA, APA I, sign B 1/9, f. 48v. „...gen Coaticz (welches im nehern Schreiben aus Irtumb Seela genant worden) gepffarret.“ Patronátní právo ke kostelu v Kojetíně patřilo také k vintířovskému panství.

¹³⁶ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L66/4, f. 42r. „Christianus Reckh von Insbruckh wonhaffig auff Bresnitz, Pfarher zur Sela, Mit der tugent samem Jungfrauen Hedwig Thumin von Nurnbergkh, Des alten Edlen, Vnd Ehrnvhesten Georgen Thum Von Thumbergkh, tochter, Zusam geben Zur Sela Nechseten Montag Vor Margrethae.“

¹³⁷ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L66/4, f. 60r. „Christianus Reck Pfarher Zur Sehla mit Jungfrau Margaretha des herren Christoff Grillen Im Tall tochter alhir drey mal außgebotten Im Tall getrauen.“ Záznam sňatku se nachází i v jáchymovské matrice: SOA Plzeň, Sbíрка matrik západních Čech, Jáchymov 01 (1531-1602), f. 56r. *Dominica 23 post Trinitatis*: „H. Christianus Reck pfarrer Zur Sela Margaretha filia Christoff Grillen testis sponsat: sub: quibus interfuert H. Caspar Franck pfarrer et Johan Seltenreich Hans Mühl et alii. Copulatur die Martis post secundam Dominicam Adventus per a. Felicem.“

¹³⁸ Margaretha je v květnu následujícího roku doložena jako kmotra dcery Urbana Koniga. SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L66/1, f. 222r. „Vrban Konig ein Kind getaufft mit Nahmen Margareta die Paten Christoph Weber, Regina Matz Damaschkin, Fraw Margareta Christ<oph>ians Reckin Pfarher zue Sela.“

¹³⁹ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L66/1, f. 219r. „Veit Man ein Kind getaufft Nomine Vitus die Paten Ludimila Hans Seittenmachers Tochter, Daniel Laus, Steffan Hacker. Zur Sela getaufft.“ „Simon Schuser ein Kind getaufft mit Namen Samuel die Paten Valten Wamser, die Gorge Richterin, Her Josua Tiegell, Zur Sela getaufft.“

¹⁴⁰ „...multum in modum ordinem Calendarii probo et plerisque amantibus probabo et communicabo. Faxit deus, ut errores et chaos inordinati Calendarii auferantur. Amen.“

kalendáře kadaňským arcijáhnem Josuou de Nive¹⁴¹. Patrně ještě na konci března následujícího roku vystupuje v Kadani jako křestní kmotr¹⁴².

Roku 1584 se v Želině objevuje farář Christoff Lasig, pocházející odněkud ze Saska. Během božitélového procesí toho roku byl účastníkem incidentu, který je známý ze stížnosti členů růžencového bratrstva a ostatních kadaňských katolíků i z vyjádření samého Lasiga¹⁴³. Podstata incidentu je jasná, ale vyličení okolností se podstatně liší podle postavení pisatele¹⁴⁴. Christoff Lasiger, který byl právě v Kadani, pozoroval, sedě na náměstí, procesí kadaňských katolíků, nesoucích Tělo Páně. Když jej dozorce¹⁴⁵ vyzval, aby vstal a vzdal úctu Svátosti, Lasig to odmítl, načež se rozpoutal slovní konflikt. Katolíci uváděli, že primas Wolf Glener spolu s radním Urbanem Gösnerem opilého Lasiga napomenuli, aby vzdal úctu svátosti, nebo aspoň ustoupil do domu vdovy po Davidu Störovi (kde předtím byl na návštěvě). Ten prý přítomným řekl, že nenesou Boha, nýbrž ďábla, plivl na Svátost a konečně přítomné přední muže a ženy „*geschelmett unnd formaliter gehurett*.“ Vedení města chtělo proto Lasiga zatknout, ale protože šlo o kněze, žádali arcibiskupa o svolení¹⁴⁶. Lasig podával věc pochopitelně jinak. Zdůrazňoval, že takové procesí v životě neviděl¹⁴⁷, a proto se posadil a spolu s jinými lidmi se díval. Když nereagoval na napomenutí, obrátil se „*der alte Mahnn*“ na rychtáře s tím, že takový kněz by měl být zavřen, proti čemuž se Lasig ohradil – zavírání mají být různí lumpové, ne služebníci Boží. Také zpochybňoval pravomoc *starého muže* mu na svobodné ulici rozkazovat – povinen poslušností je jen jako poddaný saskému kurfiřtovi a pak svému ochránci hraběti Šlikovi. Použití výrazu *Hur* přiznával – na útok jisté paní odpověděl, že takové nadávky (vůči Lasigovi) nepoužívá vážená paní, nýbrž „*eine leichtfertige Hur*“, a

¹⁴¹ BOROVIČ, Klement, *Martin Medek*, Praha 1877, s. 171-172. Borovým otištěnou písemnost se mi bohužel nepodařilo nalézt. Příjmení faráře v edici zní sice Beccius, ale vzhledem k tomu, že se nazývá „*Oenipontanus comitatus Tyrolis, Thanheimensis habitatione, Bresnicus officio, minister verbi Dei Selanae ecclesiae*“, je porovnáním s prvním zápisem v matrice zřejmé, že se jedná o tutéž osobu.

¹⁴² SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L66/2, f. 1v. „*Clemen Fincken ein Kindt getaufft mit Namen Jacobus, die Paten Philip Hertzog, Christianus Reck, Ludimilla Lorentz Bredfelderin, den 31. Martii*.“

¹⁴³ BOROVIČ, Klement. *Martin Medek*, s. 129-130, edice textu stížnosti na s. 175-177. Vyjádření Lasiga: NA, APA I, sign. C 73, karton 719, list z 13. 5. 1584.

¹⁴⁴ Borový pochopitelně vychází z popisu katolické strany.

¹⁴⁵ Tak překládá Borový slovo *Marckmeister*, obsažené v stížnosti měšťanů; Lasig ho ve svém psaní nazývá důsledně „*der alte Mahnn*“.

¹⁴⁶ Vintířovský hrabě Šlik se snažil záležitost urovnat; opis jeho psaní zaslali stěžovatelé arcibiskupovi.

¹⁴⁷ Z toho usuzuji, psal-li pravdu, že na Želině, popř. v Čechách, pobýval teprve krátce.

že ona by měla být potrestána. Na potvrzení své verze se dovolával svědectví několika osob¹⁴⁸. Vyznění celého listu je poměrně vyzývavé, ale nezdá se, že by byl Lasig nějak vážněji potrestán – na podzim téhož roku se v Kadani oženil s Ludmilou, dcerou Christoffa Schanze¹⁴⁹.

Dalším farářem byl Melcher Steiger, doložený v roce 1588 jako příjemce 12 míšeňských grošů, které kostelu věnoval Thomas Endres¹⁵⁰. V lednu roku 1590 je jako kmotra zaznamenána Anna, manželka faráře Melchera v Želině¹⁵¹. Sám želinský farář Melchior šel za kmotra Hansi Strausovi na konci července¹⁵².

Velký význam měl pro kadaňské evangelíky želinský kostel od konce roku 1592 do roku 1594, kdy jim byl uzavřen kostel sv. Jana Křitele na předměstí. Tehdy museli své obřady slavit právě v želinském kostele (a v blízké Bystřici), o čemž se dochovaly záznamy v kadaňských matrikách¹⁵³. Není jasné, kdo byl tehdy farářem, Urbanstadt se domníval, že ještě Melchior¹⁵⁴.

---

¹⁴⁸ „die Wirtten des Hauses. denn Leistenschneider dem Hoffschuster Zue Wintteritz dem Kramer vonn Leipzig befragenn“

¹⁴⁹ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L66/4, f. 90v. „Der Erwürdiger herr Christoff Lasius¹⁴⁹ Pfarher Zur Sehla mit Ludimilla Christoff Schantzen nachgelassne Widtwe den 21 Octobris Zur Ehe gegeben.“ Nějaký Lasius je matrice jako kmotr uveden ještě k 4. únoru 1595. SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L66/2, f. 153v. „Georg Roten ein Kindt getaufft mit Nahmen Georgius, die Paten: M. Christophorus Lasius, Georg Graupner, Barbara Zacharias Mauckes Hauswirttin. Signat. 4 februarii.“

¹⁵⁰ SOkA Kadaň, Archiv města Kadaně, kniha e. č. 839, *Geschichte der königlichen Stadt Kaaden*, s. 165.

¹⁵¹ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L66/2, f. 101r. „Samuel Mauckes ein Kindt getaufft mit Namen Davidt, die Paten: Endres Grimmich, Hans Weber, Anna Melcher Pfarrerin zur Sehla. Den 19 Januarii.“

¹⁵² SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L66/2, f. 106v. „Hans Straus ein Kind getaufft mit Namen Margareta, die Paten: Rebecca Wentzell Magnussin, Eva Matz Hessin, Melchior Pfarher zur Seela. Den 29 Julii.“

¹⁵³ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L66/4. „Verzeichnüs der copulirten zur Sela Anno 1592, Anno 1593, 1594.“ (nadpis záznamů na úvodních pěti foliích nejstarší kadaňské matriky oddaných) SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L66/2, f. 133v. „Die Getaufften zur Sela, wegen Sperrung des Johann Kirchleins, beides im Decebr. des Jahrs vndt dann auch in diesem 93 vndt 94, vide supra fol. 1 et seqq.“ (záznam v kadaňské matrice pokřtěných)

¹⁵⁴ SOkA Kadaň, Archiv města Kadaně, kniha e. č. 839, *Geschichte der königlichen Stadt Kaaden*, s. 165.

Další želinský farář, známý jménem, je Abraham Herman¹⁵⁵, který byl v prosinci 1594 do matriky zapsán jako jeden z kmotrů syna bývalého kadaňského kazatele Samuela Schwartz¹⁵⁶. Stejně jako ostatní luteránští faráři byl ženatý, v roce 1595 měl manželku Magdalenu, jejíž jméno se v matrice objevuje poměrně pravidelně do července 1606¹⁵⁷.

¹⁵⁵ V matrice je bez dalšího určení uveden už v roce 1592, není tedy jisté, ani že jde o stejnou osobu. SOA Litoměřice, Sbirka matrik, sign. L66/2, f. 127r. „*Bartel Butner ein Kind getaufft mit Namen Abraham, die Paten: Maria Greger Pesslerin, Thomas Krause, Abraham Herman. Den 4 Maii.*“

¹⁵⁶ SOA Litoměřice, Sbirka matrik, sign. L66/2, f. 151v. „*Herrn Samuel Schwartz, gewesenen Prdeiger derer sub utraque allhie, ein Kindt getaufft mit Nahmen Theodorus, die Paten: H. Lorentz Wölffell (2.), H. Abraham Herman Pfarherr zur Sela (1.), Elisabeth H. Iohannis Graffen, der Zeit Pfarherr zum Cadan Huaswirttin. Signat. den 20. Decembris.*“

¹⁵⁷ SOA Litoměřice, Sbirka matrik, sign. L66/2, f. 161v. [19. 7. 1595] „*Greger Lymann ein Kindt getaufft, mit Nahmen Elisabeth, die Paten: Daniel Pannisch der Elter, Magdalena H. Abraham Hermans Pfarrers zur Sehla Hauswirttin, Catharina Christoff Hennigks Hauswirttin. Signat. den 19. Julii.*“ f. 165v. [26. 10. 1595] „*Matthes Seyffert ein Kindt getaufft, mit Nahmen Catharina, die Paten: Georg Fuchs, Sabina Caspar Körwitzers Hauswirttin, Magdalena, H. Abraham Hermans, Pfarrers zur Sehla, Hauswirttin. Signat. den 26. Octobris.*“ f. 175r. [25. 5. 1596] „*Martin Baltzer ein Kindt getaufft, mit Nahmen Paulus, die Paten: Hans Weyner, Simon Grubner, Magdalena H. Abraham Hermans Pfarrers zur Sehla Hauswirttin. Signat. den 25. Maii.*“ f. 219v [27. 6. 1600] „*Benedictus Friesel lest ein Kindtlein tauffen mit Namen Justina, Comp. Simon Grubner, Maria H. Abrahams Haußfrau zur Sela, Susanna Hans Fuschmans Weisgerbers Hausfrau.*“ f. 230r [18. 8. 1601] „*Philippus Polmar lest ein Kindtlein tauffen mit Namen Josua. Comp. Wolff Schönhöfer, Erahart Ritisch vnd Magdalena Herr Abrahams Hermans Haußfrau zur Sela, den 18. Augusti.*“ f. 239r [19. 7. 1602] „*Eodem die lest Caspar Eberle ein Peutler ein Kindtlein tauffen mit Nahmen Magdalena. Comp. Lucretia Simon Grubners Haußfrau vnd Magdalena H. Abrahams Weib zur Seela vnd Baltzer Muller Beutler zu Commetau, fur im ist gestanden Matz Mayer Ringmacher alhero den 19 Julii.*“ f. 242v [23. 11. 1602] „*Andreas Sauer Meltzer lest ein Kindtlein tauffen mit Nahmen Catarina. Comp. H. Matteß Zickahn, Catarina H. Andreas Zaschners Haußfraw, Magdalena H. Abraham Hermans Pfarrers zur Seela Haußfraw, den 23 Novemb.*“ f. 259r [14. 7. 1604] „*Christoff Schubart Seiffenseider lest ein Kindtlein tauffen mit Nahmen [mezera]. Comp. Matz Hildebrandt ein Balbirer, Anna Joseph Knoblochs Haußfrau, des Wogmeisters, Magdalena Herr Abrahams des Pfarrers zur Seela Haußfrau den 14. Julii.*“ f. 262r [6. 12. 1604] „*Mattheß Seigert lest ein Kindtlein tauffen mit Nahmen Maria. Comp. Thomas Seidlerhutter, Walpurgis Bartel Schmits Tochter, eins Gerbers, Haußfraw vnd Magdalena Herr Abrahams Haußfrau Pfars zur Sela den 6. Dec.*“ f. 263v [21. 2. 1605] „*Donat Wunderlich lest ein Kindtlein tauffen mit Nahmen Matthias. Comp. Wolff Schönhöfer, Peter Lindel Bilthauer vnd [mezera] Pfarrin zur Sela den 21. feb.*“ f. 268r [12. 8. 1605] „*Gabriel Rebentrost ein Peck lest ein Kindtlein tauffen mit Nahmen Anna. Comp. Hans Hartman, Metzschel Peck, Magdalena Pfarrin zur Sela vnd Eva Bartel Meißners Haußfrau den 12 Augusti.*“ f. 277v [6. 7. 1606] „*Simon Sarer ein Pfefferkuchler lest ein Kindtlein tauffen mit Nahmen Margaretha. Comp. Peter Rommel, Magdalena Herr Abrahams Hausfrau zur Sela vnd Susanna Nickel Schencken Hausfrau den 6. Julii.*“

Když nebyl v Kadani v říjnu 1596 přítomen utrakvistický farář, byli novorozenci z Kadaně křtěni mezi 15. a 25. t. m. Abrahamem Hermanem v Želině¹⁵⁸. Protože v době, kdy byl farářem, se do kadaňské matriky pokřtěných pravidelně zapisovala jména kmotrů, je v mnoha případech doložena jeho účast na křtech dětí tamějších měšťanů¹⁵⁹. Za něho byl v kostele pohřben Jáchym Šanovec z Šanova na Nové Visce, jehož náhrobek pořízený v roce 1599 byl umístěn za hlavním oltářem¹⁶⁰. Farář Herman nechal roku 1599 zhotovit pro kostel novou křtitelnicí¹⁶¹. V únoru roku 1608 se tento farář znovu oženil - s Christinou¹⁶²,

¹⁵⁸ SOA Litoměřice, Sbirka matrik, sign. L66/2, f. 180v-181r. „NB. Inn abwesen des verordneten Priesters alhier sindt hernach verzeichnete Kinder zur Sehla getaufft worden.“

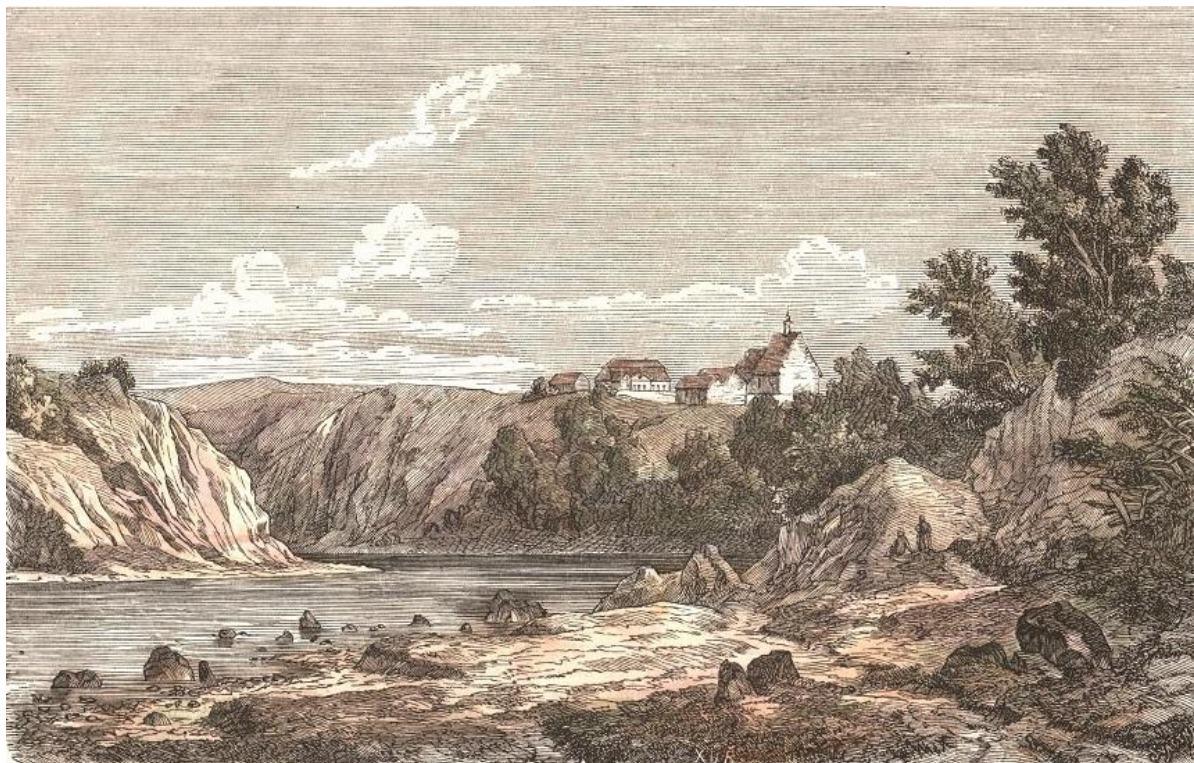
¹⁵⁹ Tamtéž, f. 191v-192r. [26. 9. 1597] „Steffl Resel von Sele ein Kindt getaufft mit Namen Anna. Die aten: Abraham Herman Pfarherr zu Sele, Wolff Schwartz, Anna Nacksdorffer Hauswirttin, vnd Bawrin.“ f. 197r. [3. 5. 1598] „Martinus Baltzer ein Kind getaufft mit Namen Georgius, die Boten: der Erwürdige Herr Pfarrer von der Selen mit Namen Abraham Herman, mit den Gerg Pfeffer des Siema Krubners Weib mit Namen Lukrecia.“ f. 201r „2. Septembris 1598 wird ein Kindt getauft dem Andreas Sanier mit Namen Matheus, die Paten: Abraham Herman Pfarrer zur Sehla, Matheus Wennisch, Sacharias Paneindel.“ f. 216r [28. 2. 1600] „Matz Bönisch lest ein Kindlein tauffen mit Namen Georgius, Comp. Herr Abraham Pfarrer zur Seela, Matteß Hergel, Walpurgis Caspar Böhmens hinterlassene Wittib.“ f. 220r 1600 [19. 7. 1600] „Christophorus Schubhartt lest ein Kindlein tauffen mit Nahmen Jacobus. Comp. H. Abraham Pfarrherr zur Sela, Thomas Pfeil ein Breuer uf der Neusorg, Rebecca Wentzel Magnissin vff der Neusorge.“ f. 234r [19. 1. 1602] „Johannes Jahn lest ein Kindlein tauffen mit Nahmen Maria. Comp. H. Abraham Herman Pfarrherr zur Seela, Catharina Matteß Benisch Haußfrau vnd Catharina Caspar Abels des Fleischers Haußfrau den 19. Januarii.“ f. 238r [19. 6. 1602] „Gregorius Lehman lest ein Kindlein tauffen mit Namen Johannes. Comp. H. Balthasar Pischhoff, H. Abraham Herman vnd Walpurgis H. Matteß Zickhans Haußfrau den 19. Junii.“ f. 251v [28. 8. 1603] „Philippus Polmar lest ein Kindlein tauffen mit Nahmen Justina. Comp. H. Abraham Herman Pfarr zur Sela, H. Caspar Wolffius Pfarr zu Radnitz, Dorothea Lorentz Pffefferkorns Haußfraw, Barbara Hans Tomaschks hinterlassene Wittib vnd Barbara Gregor Schusters H. Tochter den 28. Augusti.“ f. 288v [25. 8. 1607] „Martin Neuman ein Geiger lest ein Kindlein tauffen mit Nahmen Maria. Comp. Vrsula Wesser Modtlin, Herr Abraham Herrman, Samuel Lew, Catharina Caspar Siegels Holtzmüllers Tochter vnd Walpurgis die Schreitzerin den 25. Augusti.“ f. 296r [30. 9. 1608] „Bartel Rabe ein Schneider lest ein Kindlein tauffen mit Nahmen Michael. Comp. H. Abraham Herman Pfarr von der Seela, H. Salomon Heidtler vnd Catharina Andreas Starcken Hausfrau den 30 Septemb.“ f. 316v [5. 8. 1610] „Eodem die Matthes Kurtzweiligers vnd Mariae Sonlein Bohuslaus. Die Pathen: Herr Abraham Herman Pastor zu Sehla, Peter Romler, Andreas Gutsjahr, Regina Melchor Jans Weib die Fläverin genent, Maria Andreas Meinels Hausfraw, der Cyperhan genant.“

¹⁶⁰ EIGENBERGER. Robert. *Die kirchlichen Kunstaltertümer*, s. 72. Jeho manželkou byla Anna, roz. Šmohařová.

¹⁶¹ Nesla nápis: *Vas sancti ponit proprio hoc Babtismatis aere Hermanus pastor sic meminisse sui.*“ EIGENBERGER. Robert. *Die kirchlichen Kunstaltertümer*, s. 72.

dcerou jáchymovského městského písaře Seltenreicha¹⁶³. Jako živý je Abraham Herman zachycen naposled v září 1612¹⁶⁴, v roce 1614 byl už po smrti¹⁶⁵.

Bohužel se mi nepodařilo zjistit, co se s kostelem dále dělo v druhém desetiletí 17. stol., ale jistě zůstal v držení evangelíků.

Obrázek 4 Želina podle B. Wachsmanna (Světobor 1870)

---

¹⁶² I ona se objevuje jako kmotra. SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L66/2, f. 311r. [27. 2. 1610] „Den 27. Febr. ist getaufft worden Andreas Sauers vnnd Sybilla Tochterlein Anna Maria. Die Pathen Samuel Lew, H. Andres Taschners Hausfraw Anna Maria. Christina H. Abraham Hermans pastoris in Sehla uxor.“ f. 313r [26. 3. 1610] „Den 26. Martii ist getaufft worden Adam Gözen eines Schneiders vnd Dorotheae Sonlein Georgius. Die Pathen: Andreas Gutsjahr ein Beck, Peter Riss ein Eisenkramer, F. Christina Herrn Abraham Hermans Pastoris in Sehla uxor.“

¹⁶³ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L66/4, f. 149r. [11. 2. 1608] „Der Ehrwürdige Vnd Wolgelerte herr Abraham Herman Pfarrer Zur Seela mit Jungfer Christina Johan Seltenreichs seelig[en] Stadtschreibers in Joachimsthal hinderlassenen tochter den 11 Februarii alhier Copulirt worden.“

¹⁶⁴ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L66/2, f. 337v [2. 9. 1612] „Gabriel Hammer, Feilnhauer vnd Magdalenen Sönlein getauft vom H. Diacono mit Namen Egidius, oder Ilg, seine Paten waren: Herr Abraham Herman Pfarrer zur Sela, 2. Fraw Margareta H. Salomon Heidlars Hausehe, vnd 3. Fraw Margareta, de iungen Philip Franckens Hausfraw, 4. Hanns Neuman, 5. Paul Tiltzsch inn der Töpfergasen, dem 2. Septembris.“

¹⁶⁵ SOKA Kadaň, Archiv města Kadaně, kniha e. č. 839, *Geschichte der königlichen Stadt Kaaden*, s. 165.

Obrázek 5 Zbytek fresky na severní stěně presbytáře

3.2 Patronátní právo

Jak už bylo uvedeno výše, před husitskými válkami měli patronátní právo ke zdejšímu kostelu čeští králové. Kdo se o kostel staral po většinu 15. století, je těžko zjistitelné. Na tom, do kdy (zda) Želina byla kolaturou města Kadaně, od kdy patřilo patronátní právo k Vintířovu, popř. od kdy byla duchovní správa Želiny spojena s radonickým kostelem¹⁶⁶ se dosavadní literatura neshodne.

Podle Jaroslava Schallera patřil patronát ke kostelu, postavenému roku 1595, k panství Vintířov od roku 1622¹⁶⁷. Karl Gustav Meyer spojoval obsazení želinského kostela z Radonic a následné trvalé oddělení od Kadaně s morovou epidemií roku 1582¹⁶⁸. Zajímavé je, že s jakousi nákazou (ovšem v roce 1584) dával do souvislosti přechod správy

¹⁶⁶ Jde o dvě rozdílné věci, jde mi hlavně o patronátní právo.

¹⁶⁷ SCHALLER, Jaroslav. *Topographie, Saatzer Kreis*, s. 141.

¹⁶⁸ MEYER, K. G. *Monographie der Stadt Kaadan*, s. 17.

kostela roku 1727 i radonický děkan F. A. Seydl¹⁶⁹. Friedrich Bernau předpokládal, že želinskou kolaturu získali jako vintířovští páni už Fictumové někdy v letech 1508-1524. Svou argumentaci opírá o fakt, že při koupi Vintířova roku 1508 není toto právo ještě zmiňováno, avšak na pozdně gotickém želinském oltáři už se nachází erb Fictumů¹⁷⁰. Petr Rak datuje spojení patronátního práva na Želině s panstvím Vintířov „několik let po bitvě na Bílé hoře“¹⁷¹.

Asi nejpodrobněji o této věci psal Nicolaus Urban von Urbanstadt ve svých rukopisných dějinách města Kadaně, přičemž čerpal i z pramenů, které dnes patrně už neexistují.¹⁷² Předně cituje jisté prosebné psaní kadaňského děkana Hagelia z roku 1622, v němž děkan datuje přechod kolatury přibližně do roku 1572 a spojuje ho se ziskem většiny v městské radě místními protestanty, kteří, nechtíce mít katolického správce kostela, nedovoleně převedli (darem či prodejem) patronátní právo na panství Vintířov, patřící tenkrát katolictví nepřejícím Šlikům, a tak odtrhli v místě patronát od vrchnostenských práv. Ač později měli katolíci v radě zase většinu, o nápravu se nestarali, protože, podle Hagelia, to považovali za příliš nákladné¹⁷³. S tím Urbanstadt nesouhlasí – podle něj byl na Želině luterán už v roce 1565 a před rokem 1580 měla patronát městská rada. Dále prý Hagelius tvrdí, že roku 1584 řádily v okolí Kadaně nakažlivé nemoci a kadaňský děkan se nechtěl starat o farníky za řekou. Ti se obrátili na radonického vikáře, který nechal přestavět opuštěný želinský klášter na farní kostel, zřídil u něj školu a každé přífařené obci vyhradil část hřbitova. Kadaňského děkana se to prý tak dotklo, že rezignoval a prchl do Litoměřic. Pak prý převedli kadaňští formálně želinskou kolaturu na krajského hejtmana – pána na Vintířově. Jiný zdroj (který Urbanstadt blíže nespecifikuje) prý tento převod datuje do roku 1584¹⁷⁴. S tím vším Urbanstadt polemizuje, vytýká

¹⁶⁹ NA, APA I, sign. D 14, karton 1177, *Exacta specificatio Ecclesiarum et Capellarum in territorio Decanatus Radonicensis et Parochialis Sehlaviensis. „Et Decanalem Ecclesiam incorporata est Commendata Ecclesia Parochialis Sehlaviensis erecta 1484 sub titulo S[ancti] Laurentii M[artyris] ad decanalem Ecclesiam Anno 1584 durante Caadanae, quo alias haec Ecclesia ad Curam spiritualem spectabat, morbo Contagioso propter quem Parochiani deserti sunt, usque in hodieum Commendata et a Decanis Radonicensibus pro Parochiali administrata est.“* O tom i dále.

¹⁷⁰ BERNAU, Friedrich. *Die Kirche zu Sehlau*, s. 29.

¹⁷¹ RAK, Petr, *Rokle, Pokutice, Zásada*, s. 30.

¹⁷² SOKA Kadaň, Archiv města Kadaně, kniha e. č. 839, *Geschichte der königlichen Stadt Kaaden*.

¹⁷³ Tamtéž, s. 449-450.

¹⁷⁴ Zamtéz, s. 450-451.

anachronismy, nákazu datuje do roku 1582 a připomíná, že v té době měla Želina vlastní faráře a byla po této stránce na Kadani nezávislá. S rozdělením hřbitova podle obcí souhlasí, ale má ho za mnohem starší.

Nějaké jediné, konkrétní datum přechodu patronátního práva je možné těžko uvést. Jisté je, že od 40. let 17. století patřil patronát jistě Vintířovu. Ovšem už roku 1561 si metropolitní kapitula, žádajíc nápravu, stěžuje arciknížeti Ferdinandovi i císaři, že „*paní hraběnka na Vintířově... též v Radenicích a zu Sela lutherány přechovává*.“¹⁷⁵ Doklady o patronátu vintířovských Šliků nad Želinou vysvítají i ze zpráv, týkajících se incidentu, který se odehrál během božitélového procesí roku 1584¹⁷⁶. Obě strany konfliktu, který popisují na jiném místě, se shodovaly na tom, že želinský farář Christophorus Lasig je pod ochranou Šliků, pánů na Vintířově. Nazývaly ovšem věc různě, podle Bratrstva se přestupku dopustil „*einn unbedachtsamer Clamantt, der unter des wohlgebornen Herrn Graffenn von Winteritz jurisdiction unnd Schutz ist, Pfarrehr zur Sehlenn*“¹⁷⁷, farář Lasig sám zdůrazňoval, že „*auch [mimo saského kurfiřta] der wolgeborne Herr Albrecht Schluck graff zue Panspenn, Herr zue Weißenkirchenn, Graff vnndt Herr zue Winteritz ist dieses Ortt meinn Lehnn vnndt Schutzherr derenn Durchlauchtigkeittenn vnndt Gnadenn bihnn ich gehorsam vnndt Pflicht schuldigk*“¹⁷⁸.

Mohlo by se tedy zdát, že k přechodu patronátního práva došlo někdy před tímto rokem, ale o třicet dva let později, roku 1593, kadaňský (katolický) farář Mitigius arcibiskupovi sděluje, že „*die Kaadner der Pfarren, Sela genannt, einen kleinen Weg*

¹⁷⁵ BOROŮVÝ, Klement (ed.). *Jednání a dopisy konsistoře katolické*, s. 303. Tamtéž, s. 316: „*Paní na Vintířově... v Zela neb v Želině rozpustilého má i v městečku Radenici, kteříž netoliko že v našich farách sedí, ale i do okolních míst, kde jsú naši farářové, se trou.*“ Petr Hlaváček s odvoláním na kadaňskou kroniku, uloženou dnes v klášterní knihovně u Panny Marie Sněžné, uvádí, že už v roce 1530 měl patronátní právo ke kostelu Apel Vitzthum, což potvrzuje názor F. Bernaua. HLAVÁČEK, Petr. *Nový Jeruzalém*, pozn. č. 75.

¹⁷⁶ O události píše BOROŮVÝ, Klement. *Martin Medek*, s. 129-130. Na s. 175-177 Borový otiskl stížnost předsedy a členů Růžencového bratrstva, adresovanou arcibiskupovi v této věci. Bohužel se mi ji v APA v receptech nepodařilo dohledat, narazil jsem tam však na vysvětlující supliku druhé strany – želinského faráře Lasiga, kterou dále cituji.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 175.

¹⁷⁸ NA, APA I, sign. C 73, karton 719, list z 13. 5. 1584. Kromě toho Lasig uvedl, že do Kadaně šel, aby obstaral léky pro ženu Radonického faráře. Také se dovolával svědectví vintířovského dvorního sevice. Obojí dokládá vztah k vintířovskému panství.

*ausserhalb Kaden gelegen, collatores sein und darauf einen sectischen Praedicanten halten, zu welchem sie auslaufen, sich copuliren und ihre Kinder taufen lassen.*¹⁷⁹

Věc by se dala snáze rozhodnout po prostudování archivů děkanství v Kadani a v Radonicích, ale tyto fondy jednak nejsou uspořádané, jednak se v nich dochovaly jen archiválie z mladšího období¹⁸⁰, kdy už byla otázka patronátu jasná.

Z pobělohorského období se v této záležitosti jako pramen nabízejí vizitační zprávy, popř. zápisy z konvokací kněžstva.

V červnu roku 1629 (ještě před vytvořením sítě vikariátů) prováděl vizitaci okolních far kadaňský děkan Joannes Hagelius de Rauersperg. Výsledkem jeho činnosti byla poměrně podrobná vizitační zpráva, členěná podle jednotlivých farností (v rámci farnosti pak podle bodů)¹⁸¹. U jednotlivého kostela je vždy uvedeno panství i kolátor. V průběhu této vizitace Hagelius navštívil i Radonice¹⁸², spravované tehdy farářem¹⁸³ J. Cometou, Italem z města Como. Joannes Cometa, kterého vizitátor hodnotil jednoznačně kladně, měl v té době na starost kromě Radonic i Zahořany a Kojetín (označované jako farní kostely) a měl u sebe náležitou „*scriptam Archiepiscopalem Confirmationem super dictas tres Parochias*“. Takový obvod mohl snadno spravovat, „*quia omnes parochiani propter vicinitatem commode et extra ullam difficultatem in Radenitz ad audiendam Missam et concionem confluere possunt*“. Všechny uvedené kostely byly tehdy na panství a pod patronátem hraběnky z Nagarollu. Želina není ve spojení s Radonicemi vůbec

---

¹⁷⁹ Sněmy české VIII, s. 402-403. Dále Mitigius žádal, aby to arcibiskup kadaňským zakázal; za vůdce označil Adama Bara a dr. Florina. V této době byl kadaňským utrakvistům (luteránům) uzavřen kostel na předměstí, takže museli docházet za řeku do Želiny: „...a to s velikým naříkáním a pláčem snášeti musí, že jim nemá kdo slovem božím a svátostmi posloužiti, než do vsí okolních musí se utíkati. Zimního času dělátek za ledy převážejí; než je tam donesou, zemrou.“ (zpráva kutnohorských o dění na sněmu, 26. a 27. 3. 1593) Tamtéž, s. 252.253.

¹⁸⁰ Kadaň od 1673, Radonice až od roku 1851.

¹⁸¹ Archiv Pražského hradu, AMK, rukopis č. LXIX. Vizitoval následující farnosti: Tušimice (far. Dolany), Čachovice, Březno, Vysočany (fil. Škrle, Minice, Hořetice, Bílence), Přečaply (far. Všestudy), Chomutov (far. Údllice, fil. Spořice), Jirkov (fil. Otvice, fil. Březanec), Droužkovice, Křímov, Boleboř (far. Blatno), Krbice (far. Račice), Pruněrov (far. Bystřice), Kralupy (far. Místo), Radonice (far. Zahořany, far. Kojetín), Vilémov (far. Podlesice), Mašťov (far. Tureč), Doupov (far. Tocov, far. Žďár), Veliká Ves (far. Mory), Nepomyšl (far. Zlovědice, far. Buškovice), Úhošťany, Klášterec (far. Mikulovice, far. Měděnec), Okounov (far. Boč, far. Radnice), Přísečnice. V závorce uvádím kostely, které neměly vlastního správce.

¹⁸² Tamtéž, f. 7v.

¹⁸³ Tehdy ještě nešlo o děkanský kostel.

uvedena, není ostatně v jinak obšírné vizitační zprávě zmíněna vůbec, patrně ji v té době spravoval sám Hagelius¹⁸⁴, který bohužel (jak to bývá v jiných vizitačních zprávách zaneseno) ve zprávě údaje o svých kostelích neuvedl.

V říjnu roku 1631 prováděl vizitaci části Žateckého kraje severně od Ohře mostecký děkan M. Isaacus Fabricius. Ve vlastním textu vizitační zprávy¹⁸⁵ sice Želinu neuvádí, ale v závěrečném tabulkovém přehledu je „*Sela trans Egram*“ jednoznačně zařazena jako filiální kostel ve vztahu ke Kadani¹⁸⁶.

Zhruba za rok po této vizitaci se konala konvokace duchovenstva v Žatci, svolaná na arcibiskupův příkaz již zmiňovaným J. Cometou, tehdy venkovským vikářem. Tam kadaňský děkan vypověděl, že farní kostel sv. Kříže mj. „*habet etiam filialem Seela, quae a Capellano, sed non satis bene administratur.*“¹⁸⁷ V této relaci jsou zachyceny i odpovědi svolavatele, radonického J. Comety. Ten uvedl, že drží radonický farní kostel a dvě filiálky, Zahořany a Kojetín – kolátorkou všech byla hraběnka de Verdugo¹⁸⁸.

Z těchto zpráv tedy vyplývá, ač přímo o patronátu nevyovídají, že na přelomu 20. a 30. let 17. století spravoval Želinu jako filiální kostel kadaňský děkan Hagelius. Patrně se mu podařilo získat želinský kostel do správy někdy po sepsání Urbanstadtem citované zprávy.

Už z července roku 1621 pocházejí koncepty listů kadaňské městské radě a děkanu Hageliovi od místodržitele Karla z Lichtenštejna, týkající se správy kostela v Želině, uložené dnes ve fondu Stará manipulace¹⁸⁹. Místodržitel reagoval na supliku¹⁹⁰ děkana Hagelia, žádajícího restituci a uvedení ke kostelu, podle níž „*ein Kirchlein zur Seele genandt, der Pfarr Kirchen entzogen, vnnd iniuria temporum mit dem Lehen vnnd Collatur auf die Herrschafft Winteritz devoluiert worden*“; držitel tohoto panství se nemohl vykázat žádným právním titulem ve vztahu k želinskému kostelu, který byl vždy, dokonce ještě

¹⁸⁴ Ani z toho by však nutně nevyplývalo, že patronem nebyl vintířovský pán.

¹⁸⁵ NA, APA I, sign. D 143/1, karton 2688, *Relatio Visitationis Canonicae medii districtus Zatecensis*.

¹⁸⁶ Tamtéž, f. 20r. Kolátorem kadaňského kostela byl arcibiskup Harrach, děkanem stále Hagelius.

¹⁸⁷ NA, APA I, karton 4470, *Relatio Convocationis Sacerdotum Anno 1632 Saatecii celebratae*.

¹⁸⁸ Tamtéž. Zajímavé je, že Cometa neznal patrocina svých kostelů.

¹⁸⁹ NA, Stará manipulace, sign. K 17/24, karton 1115. Jde o tři koncepty, obsahově v zásadě stejné, na jednom z nich je poznámka expedirt. Na starším konceptu, kde je poznámka o expedici, je datace opravena z 14. na 15. červenec 1621, v konceptu, který se podobá čistopisu je datum 15. 7.

¹⁹⁰ Část textu supliky, odpovídající konceptu, uvádí Urbanstadt na s. 234. Děkan navrhoval propůjčit patronátní právo růžencovému bratrstvu.

„noch bey Menschen gedenckhen... mit einem Catholischen Priester belehnet und besetzt“¹⁹¹. Místodržitel proto přikazoval kadaňské městské radě, aby v pozici komisařů děkana ke kostelu uvedla. Děkan měl kostel zatím spravovat jako filiální až do dalšího rozhodnutí panovníka¹⁹². Urbanstadt uvádí, že kostel byl Hagelioví jako filiálka předán hrabětem Ferdinandem z Nagarolu, pánem na Vintířově, až 30. září 1623 a ke kostelu jej uvedla kadaňská městská rada. První katolická mše byla v kostele sloužena 13. listopadu téhož roku.¹⁹³

S tím by mohl být také v souladu protokol o rozdělení kostelů mezi katolické faráře Žateckého kraje; okolní farní kostely byly mezi řečené faráře rozděleny dominikánem dr. J. Landherrem na konvokaci duchovenstva, konané 17. září 1624 v Žatci¹⁹⁴. Štědrý uvádí, že kadaňskému děkanovi Hagelioví byla přidělena Bystřice a Všestudy. Všestudy, obec ležící východně od Chomutova, jsou od Kadaně vzdušnou čarou vzdáleny 19 kilometrů a německy se nazývají Schössel. Zápisy místních a osobních jmen bývají v pramenech této doby často zkomolené¹⁹⁵, takže se mohlo stát, že Štědrý nejasně zapsané jméno Želiny nesprávně identifikoval jako Všestudy¹⁹⁶.

Pro období po polovině třicátých let 17. století jsou už k dispozici konfirmační knihy, ve kterých bývají uváděny spravované kostely. 17. března 1637 byl po prezentaci hrabětem Františkem Verdugo potvrzen Jodocus Thomas Selge jako radonický děkan a zároveň správce filiálních kostelů v Zahořanech a v Kojetíně¹⁹⁷. Tento Jodocus Selge byl však už 17. října 1640 jmenován administrátorem v Jáchymově¹⁹⁸. Zdá se, že až jeho

---

¹⁹¹ Těžko říci, zda si vymýšlel, zda se mýlil, zda tím mohl myslet 50. léta 16. stol. nebo zda u kostela byl někdy později přechodně katolický kněz.

¹⁹² Z konceptů pochopitelně není zřejmé, kdy a jak přesně k uvedení Hagelia došlo.

¹⁹³ SOKA Kadaň, Archiv města Kadaně, kniha e. č. 839, *Geschichte der königlichen Stadt Kaaden*, s. 234.

¹⁹⁴ ŠTĚDRÝ, František: *Počet far v době předhusitské a po Bílé hoře*. SHK 21, 1920, s. 16-17. Štědrý bohužel pramen zařazuje zcela obecně do arcibiskupského archivu, takže jsem nemohl zprávu ověřit a vycházím jen z jeho článku.

¹⁹⁵ Např. níže uvedené zkomolení jména Želiny na Czella v konfirmačních knihách. Jindy je zaznamenán Losy von Rosenthal...

¹⁹⁶ Nutno ovšem přiznat, že v článku je uvedeno více takových, pokud jde o vzdálenost, nelogických přidělení kostelů.

¹⁹⁷ NA, APA I, sign. B 10/7a. „... cum filialibus in Serlos et Kottiz“. Taxa byla 12 zl.

¹⁹⁸ Tamtéž. „Jodoco Thomae Selge, data est Decanatus Vallis Joachimicae titulo Administratorio.“ Paralelní zápis v NA, APA I, sign. B 10/8a, s. 86.

nástupce Leonardus Aurifaber¹⁹⁹ byl prvním radonickým děkanem, který byl z církevní strany potvrzen jako správce želinské fary. Podle zápisu k 5. říjnu 1641 obdržel na základě prezentace hraběte Františka Verdugo konfirmaci zároveň i k Želině²⁰⁰. Od této doby se Želina již pravidelně v pramenech objevuje jako farnost svěřená do správy radonickým děkanům, jejímž patronem je vintířovská vrchnost. K zpětnému přechodu patronátu, resp. připojení kostela k radonickému, k němuž muselo dojít mezi lety 1637 a 1641, se roku 1666 vracel venkovský vikář Mayer v listu kardinálu Harrachovi, ve kterém vysvětloval, že želinský kostel je nikoliv pouze filiální, nýbrž farní²⁰¹. Mayer spojení s radonickým kostelem datuje do doby děkana Aurifabera, resp. před dosazení Petra Cruera²⁰². V době kadaňského děkana Böttnera byl kostel, „*scientibus adhuc Caadanensibus et Sehlaviensibus*“, spravován nezávisle na radonickém děkanovi jako farní. Poté, co vznikly neshody mezi kadaňským děkanem Böttnerem a vintířovským pánem, hrabětem Františkem Verdugo, připojil²⁰³ Verdugo Želinu jako farnost k Radonickému děkanství.

S tím je v podstatě v souladu zpráva děkana Böttnera z 5. prosince 1640, podle které měl děkan ve správě i kostely v Úhošťanech a v Želině²⁰⁴. Kostel v Želině byl však kolaturou hraběte Verduga na Vintířově²⁰⁵.

Snad je tedy možné uzavřít, že farní kostel sv. Vavřince byl radonickým děkanem spravován až od roku 1641, přičemž však patronátní právo ke kostelu příslušelo vintířovské vrchnosti už někdy od 1. poloviny 16. století. Zpráva z roku 1593 se týká situace, kdy byl kadaňským evangelíkům uzavřen kostel sv. Jana Křtitele, takže své

¹⁹⁹ popř. Goldschmidt.

²⁰⁰ „*Leonardus Aurifaber accepit Confirmationem super Decanatum Radonicensem, cum adiuncta Parochia in Czella [sic!], ad Praesent. Comitum Vertugo. Instal. Zatecensis Decanus.*“ NA, APA I, sign. B 10/7a. Paralelní zápis: „*5 Octobris Praesentatus est Leonardus Aurifaber ab Illmo Domino Francisco Comite Verdugo super Decanatum Radonicensem, cum adiuncta Parochia in Czella, cui Confirmatio data est.*“ NA, APA I, sign. B 10/8a, s. 110, s. 116-117.

²⁰¹ NA, APA I, sign. D 73/11, *Die 18 July 1666 Fridericus Georgius Mayer Vicarius Tuppaviensis refert Ecclesiam Sehlau esse Parochiam formalem, non filialem* etc. Šlo o odvádění cathedratic.

²⁰² Tamtéž. „*Antequam Sehlau unita fuit Decanatu Radenicensi, alii Decani, nimirum Leonardus Aurifaber, post adunationem Petrus Cruer, Thomas Cuculus, Wencesalus Kraus, omnes in Domino pie defuncti...*“

²⁰³ K tomu dodává Mayer: „*An sciente et consentiente Eminentissimo, non scio*“.

²⁰⁴ Děkanovi pomáhal kaplan M. Johann Langenheimb.

²⁰⁵ STOCKLÖW, Josef. *Das Buch der Heimat, der Bezirk Kaaden in seiner Gegenwart und Vergangenheit, besonderer Theil, die Stadt Kaaden*, Kadaň 1890, s. 83.

obřady, asi se souhlasem vintřovských Šliků, konali právě v Želině²⁰⁶. Patrně se v té době o kostel i starali, takže mohli být v tomto smyslu označeni za kolátory. Po roce 1620 šlo spíše o pokus děkana Hagelia využít výjimečné situace, a také o provizorní zajištění duchovní správy ve farnosti.

Obrázek 6 Kostel od východu, márnice vpravo stojí na místě staré školy

---

²⁰⁶ A také v Bystřici.

4 Dějiny kostela od konce třicetileté války

Obrázek 7 Starý zámek ve Vintířově, někdejší sídlo patronů kostela (stav v r. 2004)

4.1 Radoničtí děkanové jako duchovní správci v Želině

Seznam radonických děkanů ve sledovaném období (od Bílé Hory do roku 1784) je možné sestavit z dochovaných konfirmačních knih, seznamů far, matrik a s pomocí Šimákovy edice zpovědních seznamů.

4.1.1 M. Johannes Cometa

(radonickým farářem před 1624²⁰⁷-po 1632, venkovský vikář²⁰⁸)

Tento Ital²⁰⁹, pocházející z města Como, se stal Radonickým farářem někdy na začátku 20. let. Podle Hageliovy vizitační zprávy z roku 1629²¹⁰ byl na kněze vysvěcen

²⁰⁷ ŠTĚDRÝ, František. *Počet far v době předhusitské a po Bílé hoře*. SHK 21, 1920, s. 17.

²⁰⁸ NA, APA I, karton 4470, *Relatio Convocationis Sacerdotum Anno 1632 Saatecii celebratae*.

²⁰⁹ Uváděl, že ovládá kromě italštiny i češtinu a němčinu. NA, APA I, sign. C 151/1b, karton 2278.

roku 1607 v Praze, měl u sebe konfirmační listinu k farám v Radonicích, Zahořanech a Kojetíně²¹¹, kolaturám hraběnky z Nagarollu, i zповědní seznam předložil. Radonický kostel měl Cometa tehdy v pořádku, mši slavil téměř každodenně. Vizitátor chválil i jeho mravy a doporučoval, aby mu bylo povoleno absolvovat kacíře. Roku 1642 byl děkanem v Českých Budějovicích²¹².

4.1.2 Jacobus Hildebrandt

(farářem v Radonicích 1635)

Hildebrand se tituluje jako „*Praepositus Grünbergensis, Vicarius Foraneus Districtus Satecensis et Parochus Radenicensis*“ v listu z července 1635; zmíněn je i v listu kadaňského děkana Böttnera z 21. července téhož roku²¹³.

4.1.3 ThDr. Jodocus Thomas Selge

(děkanem v Radonicích 1637-1640, venkovský vikář)

Po prezentaci hrabětem Františkem Verdugo byl 17. března 1637 potvrzen Jodocus Selge jako radonický děkan „*cum filialibus in Serlos et Kottiz*“²¹⁴. Byl doktorem teologie a kanovníkem u Panny Marie v Erfurtu²¹⁵. Už 17. října 1640 byl však Selge jmenován administrátorem v Jáchymově²¹⁶, roku 1642 byl děkanem v Ostrově²¹⁷, od konce roku 1650 byl duchovním správcem v Toužimi²¹⁸ a od roku 1652 kadaňským děkanem²¹⁹.

---

²¹⁰ Archiv Pražského hradu, AMK, rukopis č. LXIX, *De visitatione Sacerdotum a 6. Junii usque ad 25. eiusdem, hoc Anno 1629 in districtu Cadanensi facta Relatio*. Pokud není uvedeno jinak, vycházím z této zprávy.

²¹¹ Stejně kostely jsou u jeho jména uvedeny v seznamu far a farářů. NA, APA I, karton 4470, *Designatio Parochorum et Parochiarum ad districtum Decanatus Cadanensis pertinentium*.“

²¹² NA, APA I, sign. B 10/8a, s. 379.

²¹³ NA, APA I, sign. C 151/1b, karton 2278.

²¹⁴ NA, APA I, sign. B 10/7a. Taxa byla 12 zl. Jako „*decanus Radenicensis*“ je uveden i v zprávě o konvokaci duchovenstva z roku 1637. NA, APA I, sign. B 4/8, f. 91r an., *Conventus Zatecensis*.

²¹⁵ NA, APA I, sign. B 41/5, *LPP IV*, č. 129b. Jde o nedatovanou zprávu někdy z přelomu 1640/1641 o stavu katolické církevní správy v radonickém vikariátu.

²¹⁶ Tamtéž. „*Jodoco Thomae Selge, data est Decanatus Vallis Joachimicae titulo Administratorio*.“ Paralelní zápis v NA, APA I, sign. B 10/8a, s. 86.

²¹⁷ NA, APA I, sign. B 10/8a, s. 157, 177, 390.

²¹⁸ Tamtéž, s. 240.

²¹⁹ Tamtéž, s. 262.

4.1.4 Leonardus Aurifaber

(+ před 1666²²⁰, děkanem 1641-1645)

Linhart Goldschmidt²²¹ byl na základě prezentace hraběte Františka Verdugo konsistoří potvrzen 5. října 1641 k děkanskému kostelu v Radonicích i k připojenému farnímu kostelu „*in Czella*“²²². Nepodařilo se mi dohledat, jakým způsobem jeho působení v Radonicích a Želině skončilo; na začátku roku 1645 ještě v Radonicích byl²²³. Zahořanský učitel zaznamenal do matriky případy, kdy tento děkan trestal pokutou pozůstalost osob, jež zemřely bez zpovědi²²⁴.

4.1.5 Petrus Cruer

(+20. 11. 1646 Radonice, děkanem 1645-1646)

Byv prezentován hrabětem Františkem Verdugo, obdržel Cruer²²⁵ potvrzení k radonickému děkanství i k „*Parochiam Seilla*“ 12. května 1645²²⁶. Dlouho ale děkanem nezůstal. Když oddával 6. listopadu 1646 v Zahořanech učitele Christiana Wehnnische, musel se obřad konat „*in der Pfahr, den der Herr Decanno, wegen großer Kranckheit halben nit hatt können in die Kirchen göhen.*“²²⁷. Zemřel už 20. listopadu toho roku a pohřben byl v radonickém kostele o dva dny později²²⁸. Ještě 10. prosince mu konsistoř potvrdila poslední pořízení²²⁹.

---

²²⁰ NA, APA I, sign. D 73/11, *Die 18 July 1666 Fridericus Georgius Mayer Vicarius Tuppaviensis refert Ecclesiam Sehlau esse Parochiam formalem, non filialem etc.*

²²¹ V místních matrikách bývá jméno zásadně v německé podobě (*Leönhärtt Goltschmidt* apod.).

²²² NA, APA I, sign. B 10/7a. Paralelní zápis v NA, APA I, sign. B 10/8a, s. 110, s. 116-117. Srv. kapitulu o patronátním právu.

²²³ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L126/36, s. 230. (20. ledna)

²²⁴ Tamtéž. Např. „*Anno 1644 Jahr dem 23. November auff Befehell des Herrn deccano Leönhart Goltschnitt Pfahrer zu Radonitz. Am Befohlen die Weil Martin Fritzsich von Weinern ist ohne Peicht gestorben sol sie in die Kirchen Serles 2 Reichß Daller Straff geben.*“

²²⁵ Od roku 1637 byl farářem v nedaleké Veliké Vsi. NA, APA I, sign. B 10/7a. „*9. Feb. 1637. Ad praesentationem Illmi D. Comiti Verdugo data est Petro Cruer parochia Micheldorfensis. Solut fl. 6.*“

²²⁶ NA, APA I, sign. B 10/7b, f. 41r. Zaplatil za to 15 zl.

²²⁷ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L129/36, s. 248.

²²⁸ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L129/36, s. 253.

²²⁹ NA, APA I, sign. B 10/7b, f. 62v. Taxa byla 12 zl.

4.1.6 M. Thomas Josephus Cuculus

(+ před 18. 7. 1666²³⁰, děkanem 1647-1650)

Záhy, 1. února 1647, už byl potvrzen jako radonický děkan „*cum 4 filialibus et Parochia Sella*“ M. Thomas Josephus Cuculus²³¹. Do farnosti přišel už 8. února²³². Je poněkud zvláštní, že farníci neznali jeho příjmení²³³. Ani on nebyl děkanem dlouho, 14. 10. 1650 byl potvrzen jako „*decanus Budvicensis*“²³⁴; zmiňuje ho ještě vizitační zpráva z 22. října toho roku jako děkana v Radonicích a faráře v Zahořanech a Želině²³⁵.

4.1.7 Wencenslaus Adalbertus Kraus

(+ těsně před 16. 4. 1659 Radonice, děkanem 1650-1659)

Wenceslaus Adalbertus Kraus se stal radonickým děkanem 23. prosince 1650. V tomto případě jsou místo Želiny uvedeny Dolany, ale možná jde o omyl²³⁶. Testament mu byl potvrzen v první polovině roku 1659²³⁷. Pohřben byl 16. dubna téhož roku v Radonicích²³⁸.

4.1.8 Bartholomaeus de Tonnazoll et Zill

(*cca 1624 Muroň u Tridentu, děkanem 1659-1669)

---

²³⁰ NA, APA I, sign. D 73/11, *Die 18 July 1666 Fridericus Georgius Mayer Vicarius Tuppaviensis refert Ecclesiam Sehlau esse Parochiam formalem, non filialem etc.*

²³¹ NA, APA I, sign. B 10/7b, f. 65r. Podával opět hrabě Verdugo. Taxu 15 zl. zaplatil Cuculus až 25 března. Pokud jde o filiální kostely, šlo jistě o Zahořany, Kojetín a Vintířov; čtvrtým filiálním kostelem, nedošlo-li k omylu, mohl být myšlen sv. Wolfgang v Krásném Dvorečku. V nedatovaném seznamu (nejspíše z roku 1650) farářů, jimi spravovaných kostelů, patronů a počtu katolíků je Cuculus uveden jako správce kostelů v Radonicích, Zahořanech a v Želině, které byly pod patronátem barona Jana Šebestiána z Pöttingu. Všichni farníci byli tehdy katolíci. NA, APA I, karton 4470.

²³² SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L129/1, f. 145v. *Incepi possider er praeesse Parochiae Radonicensis Anno 1647 8 Februarii M. Thomas Josephus Cuculus Buduicensis et huius loci Decanus.*“

²³³ V matrikách bývá Thomas N, Tohomas atp..

²³⁴ NA, APA I, sign. B 10/8a, s. 239. Měl zaplatit 9 zl. V zahořanské matrice se k 24. 7. 1650 uvádí, že uzavření míru bylo slaveno „*von dem Herrn Decanno Thomas N, welcher nacher Stadt Bottweiß.*“ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L126/36, s. 229.

²³⁵ NA, APA I, sign. D 143/2, karton 2689. Tehdy už byl kolátorem baron Jan Šebestián z Pöttingu.

²³⁶ NA, APA I, sign. B 10/8a, s. 250. „*...pro Parochia Radonicensis cum 2 filialibus 12 fl; Pro Confir. super Par. Dehla titulo filiali data 3 fl.*“

²³⁷ NA, APA I, sign. B 10/8a, s. 352. Taxa byla 15 zl.

²³⁸ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L189/13, s. 325.

Poněkud problémový Bartholomaeus de Tonnazoll et Zill, pocházející z okolí Tridentu, je v knize konfirmací zanesen k 27. srpnu 1659²³⁹. Podávajícím byl tehdy svobodný pán Jan Šebestián z Pöttingu²⁴⁰. Dost informací, většinou nelichotivých, o něm uvedl doupovský vikář Mayer ve vizitační zprávě z konce roku 1664²⁴¹. V době vizitace čtyřicetiletý Tonnazoll se narodil někde v okolí Tridentu. Studoval, aniž by dosáhl gradu, v *Collegiu Germanicu*, na kněze jej roku 1647 v Římě vysvětil titulární biskup sidonský Giovanni Battista Scanaroli. Tonnazoll měl u sebe potvrzení *Collegia* o vysvěcení na kněze, dimisoriál a formát však postrádal. Pokud jde o pozitivní body hodnocení, pak řádně nosil kněžský oděv, měl seznamy pokřtěných, oddaných i zemřelých²⁴² i zpovědní seznam; sám se zpovídal každých čtrnáct dnů buď u kadaňských františkánů, nebo u vilémovského faráře Duisbergera. Negativní položky jednoznačně převažují. Tonnazoll, podle svědectví farníků hlučný a upovídaný, nekázal, ani neprováděl výuku náboženství²⁴³. Toho roku neměl zmocnění absolvovat od vyhrazených hříchů, ani neuměl vyjmenovat záležitosti, vyhrazené papeži a biskupům, dokonce neznal formuli uzavírání manželství. Prohlídku křtitelnice a svatých olejů shrnul vizitátor následovně: „*Visitavi Ven[erabilem] Fontem Baptismalem, et Sacros Liquores. Sordibus et faecibus repletis inveni praesertim nigris vermiculis et guttis de Cereo defluentibus.*“ Kromě toho měl Tonnazoll na faře ženu, o které tvrdil, že je to jeho sestra, Tonnazollův otec však prý o žádné dceři nevěděl²⁴⁴.

²³⁹ Předtím byl v červenci 1656 potvrzen jako farář ve Vejprtech a Krásnem Lese. NA, APA I, sign. B 10/8a, s. 314. „*Data est Parochia Barth. Tonnazoll Weiperth et Schönwaldt cum fili, soluit fl. 15.*“ Dále se Tonnazoll v konfirmační knize objevuje k 20. prosinci 1656: *Data est Confirmatio Bartholomaeo Tonnazoll pro parochia filiali Welhan, ad praesentationem Dnae Agnetis de Walisch, soluit fl. 3.*“ Tamtéž, s. 321. Paralelní zápisy: NA, APA I, sign. B 10/8b, f. 15v, 18r.

²⁴⁰ NA, APA I, sign. B 10/8a, s. 360. „...*collatus est Decanatus Radenicensis et Parochia Seelensis.*“ Taxa byla opět 15 zl. Paralelní zápis NA, APA I, sign. B 10/8b, f. 37v.

²⁴¹ NA, APA I, sign. D143/2, karton 2689, *Consignatio peractae Visitationis in districtu Ziatecensi per Vicarium Foraneum Tuppaviensem.* Dále vycházím z této zprávy. O Tonnazollově „sestře“ a o žádání vysoké úplaty za křest nemanželského dítěte jsou zprávy také v receptech z let 1665-1666. NA, APA I, sign. D 73/11, karton 1964.

²⁴² Patrně jde o dochovanou radonickou matriku SOA Litoměřice, Sbírká matrik, L129/1.

²⁴³ „*Non docet Cathedismum, quia moris esse non videtur sibi.*“

²⁴⁴ Mayer se odvolával na svědectví farářů z okolí.

Ještě po polovině února 1669 Tonnazoll v Radonicích oddával²⁴⁵, květnu 1669 už děkanem nebyl, duchovní správu v Radonicích přechodně vykonával kadaňský františkán P. Fabian²⁴⁶.

4.1.9 Georgius Franciscus Morik

(*cca 1629 Duderstadt, +15. 12. 1684 Radonice, děkanem 1669-1684, venkovský vikář)

Děkan Morik svůj příchod do Radonic okomentoval v souvislosti se sňatkem, konaným v Radonicích 29. října 1669, takto: „*Hi primi a me Georgio Fran. Morik 31. Julii currentis confirmato Decano in Radeniz copulati sunt, qui posito loco mei Administratore Rdo ac Religioso patre Fabiano Ordinis S. Francisci strictioris observanciae Religioso ex Conventu 14 Auxiliatorum Cadana ad S. Galli primo ad actualem possessionem ex Parochia Cralup Radonizium transivi.*“²⁴⁷ V želinské matrice byl Georgius Franciscus Morik, radonický děkan, zaznamenán jako správce duší „*vber Weydderritz Koyditz vndt Sehlau*“ ke 12. listopadu 1669²⁴⁸. V roce 1673 nechal děkan Morik v želinském kostele přelít staré oltářní svícny na nové, stejně tak jako cínovou křestní mísu²⁴⁹. Ta byla později opatřena nápisem, upomínajícím na původce²⁵⁰. Z roku 1675 pochází jeho *Consignatio Ecclesiarum ad Decanatum Radenicz spectantium Foundationum et Redituum*²⁵¹; žádá

²⁴⁵ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L129/36, s.66. 17. 2. 1669 „...zu Radanitz von dem Herrn Dechant Bartholomae v. Tannazol vndt Zill (Titul) ehrlich copulirt worden.“

²⁴⁶ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L129/1, f. 29v. 14. 5. 1669: „Diese [Eheleute] seint nach Abzug Herrn Barth. V. Tonczol, gewesten Dechants alhier, von H. Pater Fabian einem Franciscaner vom 14 heilig Nothelffern zu Caaden alß copulirt worden.“

²⁴⁷ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L129/1, f. 30r. To potvrzuje i zápis v konfirmační knize k 23. 6. 1659: NA, APA I, sign. B 10/8a, s. 358. „*Georgio Morik data est Parochia Grolupensis cum fil. Rzedeschücz ad praesentationem Illmi Maximiliani Comitisa a Martinitz, 6 fl.*“ Paralelní zápis: NA, APA I, sign. B 10/8b, f. 36r.

²⁴⁸ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L189/12, s. 104.

²⁴⁹ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L189/12, s. 9. „*Den 20. Novembr. 1673 hat Ehr hochwürden Herr dechandt etc. die da in alhiesigen Gottes Haus noch alte befundene Tauff Schüßel von Newen wieder vmben machen vndt vmb gießen lassen; Deß Gleichen auch die daselbst befindliche Leuchter, auf den hohen Altar etc. Die A vt Supra.*“

²⁵⁰ SOkA Kadaň, Archiv města Kadaně, kniha e. č. 839, *Geschichte der königlichen Stadt Kaaden*, s. 271. „*Georgius Franciscus Morik, Decanus defunctus Radonicensis, Districtus Saatecensis cis Egram Vicarius foraneus, Parochus in Sehlau 1673.*“

²⁵¹ NA, APA I, sign. B 41/5, LPP IV, č. 141.

fundace tehdy u jeho kostelů²⁵² zřízena nebyla, jeho kaplanem tehdy byl Thomas Fabritius. Někdy na přelomu let 1676 a 1677 vypracoval dochovanou farářskou relaci pro své kostely. Jako okrskový vikář prováděl také doplňující přípisy na relace farářů jeho vikariátu²⁵³. Děkanem zůstal 15 let, přičemž zároveň byl i okrskovým vikářem. Zemřel 15. prosince roku 1684 v Radonicích²⁵⁴.

4.1.10 Johannes Georgius Wierl

(* Kadaň²⁵⁵, +2. 7. 1688 Radonice, děkanem 1685-1688)

V době, kdy se Wierl stal děkanem v Radonicích, byl už 30 let knězem²⁵⁶. Johann Wierl zemřel 2. července 1688 a byl pohřben o tři dny později²⁵⁷.

4.1.11 M. Joannes Joachimus Rick

(*cca 1645, + 26. 6. 1694 Radonice, děkanem 1689-1694, venkovský vikář)

Předtím, než se stal radonickým děkanem, byl Rick v letech 1669-1688²⁵⁸ farářem v Buškovcích²⁵⁹. V roce 1693 byla za něho založena nová želinská matrika²⁶⁰.

---

²⁵² Tamtéž. „*Tam Ecclesia Decanalis B. V. Nascentis in Radenicz quam Parochialis S. Laurentii in Sehlau ad Cadanam; Filialis S. Bartholomaei in Coydicz, Filialis S. Joannis Evang. in Sehlis et Capella S. Margarethae V. et M. in Wintericz.*“

²⁵³ NA, APA I, sign. B 11/11.

²⁵⁴ SOA Litoměřice, Sbirka matrik, sign. L129/1. „*Am Freytag in d. Nacht Zwischen 11 und 12 uhr, so war der 15te Xbris, ist der Hochwürdige in Gott Geistliche Herr Georgius Franciscus Morick, sonst gebürtig auß Tutterstadt in vnter Eyßfeldt, so 15 Jahr hier in St̄dl Radonitz Decanus und Vicarius Foraneus gewesen; in den Herrn seeliglich entschlaffen; vnd den 19. Dito hochansehlich zuer Erden bestättiget worden. Sein Alter war 55 Jahr.*“ V radonickém kostele se zachoval jeho náhrobní kámen.

²⁵⁵ BERNAU, Friedrich, *Geschichte der ehemaligen Herrschaft Winteritz*, Chomutov 1877, s. 68.

²⁵⁶ NA, APA I, sign. B 10/15.

²⁵⁷ SOA Litoměřice, Sbirka matrik, sign. L129/1, f. 161v. Zápis je neobvykle stručný: „*Den 2. Julii ist in dem Herrn entschlaffen der Ehrwürde in Gott Geistliche Herr Joannes Georgius Wierll, gewesenen Dechant zu Radonitz und den 5. dito begraben worden.*“

²⁵⁸ ROTT, Wenzel. *Der politische Bezirk Podersam, Podbořany 1902-1905*, s. 460.

²⁵⁹ NA, APA I, sign. B 10/13, *Sub Vicario Radonicensi*. Jde o nedatovaný seznam farářů a far z doby před rokem 1676 s pozdějšími přípisy. K buškovickému kostelu patřily tehdy ještě kostely ve Vroutku a Letově.

²⁶⁰ SOA Litoměřice, Sbirka matrik, sign. L189/1. Zápis na jednom z úvodních listů: „*Anno Christi 1693, in fünfften Jahre deß Wohlehrwürdtigen vndt hochgelährten Herrn Johann Joachimb Rieckh, Vicarii Foranei deß könig. Saatzter Creyßes dieß Seyts der Eger, Dechanten in Radanitz etc., ist gegenwärtiges Tauff-Copulation- vndt Begräbnußbuch vor die Pfar Sehla von dero getrewen Kirch-Kindtern nach vorgethanener Geistlicher Erinerung auß gutwilliger Freygebigkeit erkaufft vnd zu Nutzen zwahr der nach Kömmlingen,*

Devětačtyřicetiletý děkan Rick zemřel na konci června 1694 v Radonicích, kde je i pohřben²⁶¹.

4.1.12 Augustinus Bernhardus Liebscher

(*cca 1664 Hrob²⁶², + 21. 8. 1700 Radonice, děkanem 1694-1700)

Rodák z Hrobu, absolvent arcibiskupského semináře Augustin Liebscher poměrně často vykonával kněžské úkony v Želině už jako kaplan děkana Ricka²⁶³. Děkanem se stal po osmi letech kněžství²⁶⁴. Děkan Liebscher, který zachytil svůj stručný životopis v rámci ankety ze začátku roku 1696²⁶⁵ a ještě v květnu roku 1700 sepsal farářskou relaci²⁶⁶,

---

dem getachten Guttättern aber zu ewiger lobwürdiger Getächtnuß verschafft worden. Wie solches mit gegenwärtigen Denckzeillen, vnd eigener Handts, vnd Nahmbens Vnterschrift bezeiget.

+ M. Joannes Joachimus Rik. NB. Defunctus est anno 1694, mense junio, die 26.

P. Augustinus B. Liebscher. Capellanus Radonicii mp

Johann Schmidt Ludimagister ex Sella 20 Jahr alhir gewest mp“

²⁶¹ SOA Litoměřice, Sbirka matrik, sign. L129/1, f. 165r. „*Radanitz. Den 26. Juny ist in Gott Seel. entschlaffen der hoch Würdig in Gott Geistl. Herr M. Jaonne Joachimi Rick p. t. Vicarius Foraneus und Decanus hier in Städl Radonitz und den 28. dito Hoch Ansehentlich begraben worden, sein Alter war 49 Jahr.*“ Želinský zápis: SOA Litoměřice, Sbirka matrik, sign. L189/1. „*Anno 1694 den 26. Junii Mittags zwischn 11. vnd 12. Vhr ist an einem Sambstag, der Wohlehrwürdige vnd hochgelährte Herr, Johann Joachimb Rieckh Vicarius Foraneus des Königl. Saatzer Creyßes dieß Seiths der Eger, Dechant in Radonitz vnd Pfarrherr zu Sella |:alß welcher von Anno 1689 bies Anno 1694 6 Jahr langk seine Schafflein mit dem Wordt Gottes gewaydet:| in Wahrer Christl. Glaubenbekändtnis, mit gutter Vernufft vnd Verstandt, Christl., sanft vnd sellig entschlaffen, vnd Montags den 28ten Junii mit Beysein 26 Wohl Ehrwürdigen Herrn Geistl. in die Kirchen zu Radanitz Christl. Gebrauch nach begraben worden. Requiescat in pace Amen.*“

²⁶² SOA Litoměřice, Sbirka matrik, L129/2. „*Augustinus Bern. Liebscher, patria Grabensis.*“ (v úvodu k matrice)

²⁶³ V želinských matrikách je poprvé uveden jako kaplan při křtu 11. října 1691. SOA Litoměřice, Sbirka matrik, sign. L189/14, s. 433.

²⁶⁴ NA, APA I, Sign. B 10/15.

²⁶⁵ NA, APA I, i. č. 5304, karton 4452. „*Quod nuper mandato Reverendissimi, ac Celsissimi S. R. I. Principis Domini Dni Joannis Josephi Archi-Epi Pragensis, postulata est consignatio, eam cum plena submissione mei praesentibus praesto. Quippe: beneficium decanale, quod in oppido Radonicensi, Dei et superiorum meorum gratia teneo, est sub jure Patronatus Illmi Dni Dni Comititis |:titul:| Antonii de Losynthal. Sacerdotio, ad quod ex Seminario Archi-Epali promotus, fungor annis octo; natus sum in Boëmia in oppido Grab, diocesis Litomericensis. Quae omnia sic, ut hic apposita sunt, se habere, Fide sacerdotali testor. Radonicii Anno 1696, 26 Januarii. Augustinus Liebscher decanus ibidem mp“*

²⁶⁶ NA, APA I, sign. B 13/18, f. 11r an., *Relatio Ecclesiae Decanalis Radonicensis.*

zemřel ve věku 36 let v srpnu téhož roku a pohřben byl ve vintířovském kostele sv. Markéty, smuteční kázání pronesl farář Dockler z Mor²⁶⁷.

4.1.13 M. Matthaëus Adalbertus Ursinus

(*cca 1648 někde v Lužici²⁶⁸, + 11. 2. 1723 Radonice, děkanem 1700-1723)

Ursinus, který navštěvoval olomoucký kněžský seminář, byl nejdříve kaplanem na saském dvoře, pak kaplanem v Hrádku n. Nisou, poté v Sokolově a následně farářem ve Žďáru,²⁶⁹ načež působil v Radonicích (i v Želině) několik let před povýšením do pozice děkana jako Liebscherův kaplan, takže mohl navázat na svého předchůdce²⁷⁰. Za něho byl v Radonicích postaven nový děkanský kostel²⁷¹. Roku 1709 byl arcibiskupským soudem odsouzen (k pokutě 60 zl. nebo k třítydennímu vězení) pro několik prohřešků (kletby, opilství, násilí vůči farníkům).²⁷² V roce 1696, tedy v době, kdy byl ještě farářem ve

---

²⁶⁷ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L129/2. „Den 21 Aug. ist in Gott verschieden der Wohl Ehr würdiger Herr Augustin Liebscher hiesiger Dechant, deßen Leichnamb ruhet in der Winteritzer Gotteshauß St Margaretha. Ist in beysein Ihro hochwürdigen Herrn Valentin Raßbüchler der Zeit Vicarius in Willomitz, Pater Matthaei Vrsini hiesign Capelan und deß Ehr Würdigen Herrn Pater Poclens Pfarherr in Mohr, welcher die leich Predig gethan, vndt noch ihn Anwesenheit vieler Herrn geistlichen begraben worden sein Alterr war 36 Jahr.“ Želinský zápis: SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L189/1. „Radanitz. Anno 1700. Den 19 Aug. fruh vmb 8 Vhr ist an einem Donerstag der Wohlehrwürdige vndt Hochgelahrte Herr Pater Augustinus Bernhardus Liebscher, Dechandt in Radonitz vnd Pfarherr zur Sella,|: alß welcher von Anno 1694 bieß Anno 1799 6 Jahr lang seine Schäßflein mit dem Wordt Gottes gewaydet. | in wahrer Christl. Glauben Bekandtñuß, mit guter Vernufft vndt Verstandt, Christl. sanfft vndt seelig endschlaffen vnd Sambstag den 21. Aug. mit Beysein 8 Wohl Ehrwürdigen Herrn Geistl. in die Kirchen zu Wünderitz Christl. Gebrauch begraben worden. Requiescat in pace. Amen.“ Z předešlého zápisu vyplývá, že ještě 17. července t. r. na Želině byl přítomen pohřbu. Když na konci předešlého roku děkan Liebscher podpisem ověřoval úmrtní část zahořanské matriky, připojil otázku: „In fine saeculi huius. Ubi et quid erimus in saeculo sequenti, 1700?“ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, L129/38, s. 426.

²⁶⁸ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L129/2. „Matthaëus Ursinus patria Lusatius.“ (úvod k matrice)

²⁶⁹ NA, APA I, sign. B 10/15. „Mattheus Ursinus, Ann. 17 Sacerdos. Ex Convictu Olomucensi.“ Údaj o sedmnáctiletém kněžství se vztahuje k datu jeho nástupu na faru ve Žďáru..

²⁷⁰ V želinské matrice poprvé uveden k 24. 11. 1698. SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L189/1. Pro velký rozsah matrik dále vycházím jen z údajů v matrice zemřelých.

²⁷¹ S přípravou se začalo už za děkana Liebschera. NA, APA I, sign. B 13/18, f. 11r an., *Relatio Ecclesiae Decanalıs Radonicensis*. Odp. č. 2 (12. 5. 1700): „[ecclesia] nunc fere penitus est diruta, cuius Loco intra Paucos annos Nova exspectatur...“

²⁷² PODLAHA, Antonín. *Dějiny arcidiecése pražské*, Praha 1917, s. 345.

Žďáru, sepsal Ursinus svojí poměrně zajímavou kněžskou biografií²⁷³. Matthaeus Ursinus také musel sestavit roku 1713 duchovenskou fasi²⁷⁴. Děkan Ursinus zemřel ve věku 75 let v Radonicích dne 11. února 1723 a byl pohřben v tamějším kostele²⁷⁵.

4.1.14 Franciscus Antonius Seydl

(*cca 1678 Kadaň²⁷⁶, + 19. 9. 1744 Radonice, děkanem 1723-1744)

Franz Seydl²⁷⁷ byl už dříve, předtím než se stal děkanem, kaplanem u svého předchůdce²⁷⁸. V mezidobí pak byl farářem v Nahořečicích²⁷⁹. Stejně jako po jeho dvou předchůdcích, i po děkanu Seydlovi se zachovala jistá relace – soupis jím spravovaných kostelů a kaplí²⁸⁰. Děkan Seydl zemřel v Radonicích 19. září 1744 po jedenadvaceti letech

---

²⁷³ NA, APA I, i. č. 5304, karton 4452. „Ego Matthaeus Adalbertus Ursinus Lusatius Sacerdos Ecclesiasticus Alumnus Pontificius ex Convictu Olomucensi, exivi Anno 1677 et egi primo Capellanum aulicum ad aulam Saxoniam apud Reverendissimum, ac Excellentissimum Dnum Ottonem Abbatem de Bautz, per continuos 4 annos, et crassante peste in Saxonia, veni in Lusatiam, ubi in pia conscientia contraxi infirmitatem, et decubui per integros duos annos, convalescens aliquantum veni in Boëmiam et egi Capellarum Grottae per duos annos et postea veni in Falckenawum ad Adm Rdm Dum Christophorum Fran. Heines Archidiaconum, et tandem post obitum Adm Rdi Dni Andreae Roth antecessoris mei, Fui praesentatus ab Illustrissimo Dno Comite [:tit:] de Nostitz et a Venerabili Consistorio Confirmatus, et instalatus more solito iam per 9 annos et vivo in Manu Dei, quam diu Dno Deo placuerit. Sahr 9 Febr. 1696 idem qui suprae“

²⁷⁴ NA, APA I, sign. B 15/3, *Confessio Radonitz*.

²⁷⁵ SOA Litoměřice, Sbirka matrik, sign. L129/2. „Den 13ten Februar : Seyndt Ihro hoch Würden Herr P. Matheus Vrsinus Alldahyer Dechant, welcher mit allen Vorgesehen dem 11ten seelig in Gott entschlaffen, in Beyseyne Ihro hoch Würden Herrn Vicarii Foranei P. Henrici Kühnells vnd der benachbahren Clerisey in der Kirchen allda beygesetzt worden, seines Alters 75 vndt als Dechant 23 Jahr.“

²⁷⁶ BERNAU, Friedrich, *Geschichte der ehemaligen Herrschaft Winteritz*, s. 68.

²⁷⁷ Vysvěcen byl „ke stolu“ rytíře Zedwitze. V roce 1739 hodnotil vizitátor jeho znalosti jako prostřední a napomenul jej k častější a pečlivější četbě. NA, APA I, sign. B 5/3, *Visitatio Canonica Generalis Ecclesiae parochialis Radonicensis 24. July Anno 1739 instituta*. „... mediocriter respondit, quem de diligentiore atque frequentiore lectione librorum admonui.“

²⁷⁸ SOA Litoměřice, Sbirka matrik, sign. L189/1. V Želině se objevuje jako kaplan v letech 1705-1708.

²⁷⁹ PODLAHA, Antonín. *Dějiny arcidiecése pražské*, s. 78.

²⁸⁰ NA, APA I, sign. D 14, karton 1177, *Exacta specificatio Ecclesiarum et Capellarum in territorio Decanatus Radonicensis et Parochialis Sehlaviensis*.

v úřadu a byl o tři dny později pohřben v děkanském kostele u oltáře Panny Marie Utěšitelky²⁸¹.

4.1.15 M. Joannes Wenceslaus Weber

(*cca 1704, + 4. 5. 1762 Radonice, děkanem 1744-1762)

Děkanem se Joannes Wenceslaus Weber, kdysi alumnus konviktu u sv. Bartoloměje, magistr filozofie a bakalář teologie, stal 19. září 1744²⁸². Jako jeden z mála děkanů v této době nebyl předtím v Radonicích kaplanem. Zemřel na začátku května 1762 a byl pohřben u hlavního oltáře v děkanském kostele²⁸³.

²⁸¹ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L129/2. „*Heut den 19ten September seyndt Ihro hochwürden Herr Pr. Franciscus Antonius Seydl alldaßiger Dechandt, welcher mit allen heil. Sacramenten versehen, gegen Abent umb 4 Vhr seelig in Gott entschlaffen, und hierauff den 22ten September in Beyseyndt Ihro hochwürden Herrn Vicarii Foranei und Würdigen Dechandt der Königl. Statt Caadan Pr. Leopoldi Roch, wie auch vieler Herren Geistl. in allhießiger Pfarr Kirchen bey dem Altar der Mutter Gottes Mariae Trost beygesetzt worden; seines Alters 66 und alß Dechandt 21 Jahr 6 Monath. Requiescat in Sancta pace.*“ Želinský zápis: SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L189/2. „*Radonicii. Die 19 Septembris vesperii hora media ad 7mam pie in Domino requieuit Venerabilis ac Eximius Dnus Franciscus Antonius Seydl 21 Annis et 6 Mensibus Decanus Radonicensis Dignissimus et Ecclesiae Parochialis S. Laurentii Mart. Curatus simul vigilantissimus, qui desuper 22 Currentis in praesentia Venerabilis ac Eximii Domini Leopoldi Roch de Regiae Civitatis Caadanensis Decani et per partem Districtui Zatecensis archi-episcopalis vicarii Foranei Dignissimi ad Ecclesiam Decanalem Radonicensem ad Aram B. V. Mariae de Consolatione dictam et 20 aliis D. D. Curatis et Sacerdotibus praesentibus est sepultus. Annorum 64. Requiescat in Scta pace.*“

²⁸² SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L129/2. „*Anno 1744. Die 19. Septembris pie in Dno defuncto Venerabili Dno Francisco Seydl Decano Radonicensi, P. Joannes Wenceslaus Weber S. S. Theologiae Baccalaureus, DEi et Superiorum voluntate in Decanum Radonicensem successit, et curam animarum hic incepit.*“ Seznam farářů uvádí chybné datum 22. ledna 1745 NA, APA I, B 10/18, f. 213v. V následně uvedeném nekrologu je jiné datum, 21. 11. 1744.

²⁸³ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L129/3. „*Anno Domini 1762 Die quarta Mensis Maii hora Media duodecima noctis Admodum Venerabilis ac Praecellens Dominus Joannes Wenceslaus Weber Stae Theologiae Baccalaureus Formatus, Presbyter Ecclesiasticus, quondam Augustissimi et invictissimi Imperatoris p. m. Ferdinandi Secundi in Convictu Pragensi ad S. Bartholomaeum Apostolum Alumnus, Bohemo Lippae per decennium Capellanus, Willomicii quinque Annis Curatus, Tandem ab Anno 1744 Die 21. Novembris Radonicii Decanus, Sehlaviae Curatus in aede Decanali Radonicensi infirmitate quatuor dierum patienter Tolerata in Comunione Sanctae Matris Ecclesiae Animam DEO reddidit omnibus ultimis Sacramentis Provisus. Cujus Corpus die 6tae hujus per Admodum Venerabilem ac Eximium Dominum Joannem Wenceslaum Kirchner SS. Theologiae Baccalaureum Kraluppensium Decanum meritissimum nec non Archi Episcopalem Vicarium Foraneum in Comitiva plorium Tam de Clero Saeculari quam regulari Sacerdotum more Catholico in Ecclesia Decanali Radonicensi ad Aram Majorem extra Cancellos sub*

4.1.16 M. Joannes Georgius Schicht

(* Žatec²⁸⁴, + 30. 6. 1764 Radonice, děkanem 1762-1764)

Joannes Schicht, držitel stejných titulů jako jeho předchůdce, který byl v Radonicích kaplanem už od konce roku 1746²⁸⁵, nastoupil jako děkan v Radonicích 4. června 1762²⁸⁶. Zemřel téměř přesně za dva roky po nastoupení do úřadu, pohřben byl u sakristie na epištolní straně 2. července 1764²⁸⁷.

4.1.17 Philippus Josephus Weyr

(*cca 1710 Česká Skalice²⁸⁸, + 26. 3. 1771 Radonice, děkanem 1764-1771)

Filip Josef Weyr²⁸⁹ se děkanem stal 23. srpna 1764²⁹⁰. Patrně byl jako jediný z radonických děkanů 17. a 18. stol. (jazykově) českého původu²⁹¹. Venkovským vikářem Kirchnerem byl roku 1766 napomínán, aby alespoň jednou ročně prováděl výuku

---

Lampade Sepultum fuit. Aetatis suae ut perhibetur quinquaginta octo Annorum. Fuit Hic memoratus Admodum Venerabilis Dominus Decanus insignis Ecclesiarum praesertim suae Decanalis Benefactor in vivis, quam et in dimidium bonorum a se relutorum instituit Haeredem. DEus Eidem Largiatur vitam Aeternam!“ Zápis v zahořanské matrice: SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L129/5. “Anno Domini 1762 Die 4ta Mensis Maii Adm Venerabilis ac Praecellens Dominus Joannes Wenceslaus Weber Stae Theologiae Baccalaureus formatus Decanus Radonicensis et Parochus Sehlaeviensis per Annos Septemdecim et octo Menses, infirmitate quatuor dierum patienter Tolerata Animam Suo Deo reddidit in Comunione Sanctae Matris Ecclesiae Sacramentis ultimis omnibus provisus hujus Coepus Die 6ta Cujus in Ecclesia Decanali Radonicensi ad gradum Presbyterii in Medio Ecclesiae More Catholico Sepultum est.”

²⁸⁴ BERNAU, Friedrich, *Geschichte der ehemaligen Herrschaft Winteritz*, s. 68.

²⁸⁵ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L129/3.

²⁸⁶ NA, APA I, B 10/18, f. 213v.

²⁸⁷ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L129/3. „Eodem Anno die 30 Junii Venerabilis ac Eximius Dominus Joannes Georgius Schicht AA LL et Philosophiae Magister SS. Theologiae Baccalaureus Formatus Radonicensis Decanus per 2 annos et 26 dies Aetatis suae [] annorum in comunione S. Matris Ecclesiae animam DEo reddidit, qui per dies quatuor ex bois vulgo Frießl decumbens Sabbatho incidente in 30o Junii circa horam quartam postmeridianam mortalem vitam immortalis commutavit motu apoplectico correptus, prius omnibus morientium Sacramentis rite et piissime Susceptis, Die vero Secunda Julii in Ecclesia Decanali Radonicensi ad partem Epistolae prope Sacristiam est Sepultus.”

²⁸⁸ BERNAU, Friedrich, *Geschichte der ehemaligen Herrschaft Winteritz*, s. 68.

²⁸⁹ Někdy psáno Wege.

²⁹⁰ NA, APA I, sign. B 10/18, f. 213v.

²⁹¹ Alespoň si tak vysvětluji poznámku ve vizitační zprávě: NA, APA I, sign. B 7/6, *Relatio Visitationis Canonicae ex Tractu Vicariali Kraluppensi Districtus Zaatecensis peractae Anno 1770. „...nam Decanus, qui de se bonus Germanus non est, a tempore suae introductionis semel ex ambona dixit.”*

náboženství ve vesnicích a uděloval svátosti, když „*ob defectum linguae*“ nemůže často kázat. Už tehdy měl Weyr dluhy, vikář Kirchner mu doporučoval, aby se zbavil příbuzných, kteří u něho byli, a aby dluhy postupně splácel²⁹². Na jeho dluhy upozorňoval vikář i ve vizitačních zprávách z let 1769²⁹³ a 1770²⁹⁴. Za jeho působení bylo v Želině postaveno obydlí kaplana. Zemřel 26. března 1771 ve věku 61 let a byl pohřben venkovským vikářem Kirchnerem v radonickém kostele²⁹⁵.

4.1.18 M. Erasmus Dionysius Krieger

(*cca 1737 Mašťov, + 27. 12. 1792, děkanem 1771-1776)

Jeho nástupcem byl od 19. dubna 1771 Erasmus Dionysius Krieger²⁹⁶, rodák z Mašťova, který později výrazně povýšil v rámci církevní hierarchie. Kaplanem v Radonicích byl už roku 1762²⁹⁷. Venkovský vikář Kirchner jej už ve vizitační zprávě z prosince roku Kriegerova děkanství stavěl nad jeho předchůdce²⁹⁸ a chválil ho i v dalších letech, zdůrazňuje zejména jeho kazatelské schopnosti²⁹⁹. V lednu 1776 byl zvolen kanovníkem metropolitní kapituly³⁰⁰ (kde byl kazatelem v německém jazyce), později děkanem (1787) a proboštem (1790) téže kapituly, v roce 1781 se stal děkanem staroboleslavské kapituly, generálním vikářem a oficiálem, vysvěcen byl jako titulární biskup tiberiádský. Roku 1791 jednal jako vyslanec stavů ve Vídni o navrácení

²⁹² NA, APA I, sign. B 7/2, *Ex Vicariatu Foraneo Kraluppensi Relatio Visitationis canonicae Anno 1766 peractae.*

²⁹³ NA, APA I, sign. B 7/5, *Ex Vicariatu Foraneo Kraluppensi Relatio Visitationis canonicae Anno 1769 peractae.*

²⁹⁴ Alespoň si tak vysvětlují poznámku ve vizitační zprávě: NA, APA I, sign. B 7/6, *Relatio Visitationis Canonicae ex Tractu Vicariali Kraluppensi Districtus Zatecensis peractae Anno 1770.* Tehdy zmiňoval Kirchner i zvláštní zprávu o Weyrových dlužích, kterou zaslal konsistoři.

²⁹⁵ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L129/3. Matriční zápis je už v tabulkové formě. Zaopatřoval ho kaplan Joannes Zeidler, pozdější želinský lokalista.

²⁹⁶ NA, APA I, sign. B 10/18, f. 213v.

²⁹⁷ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L129/3.

²⁹⁸ NA, APA I, sign. B 7/7, *Relatio Visitationis Canonicae ex Tractu Vicariali Kraluppensi Districtus Zatecensis peractae Anno 1771.* „*Quod defunctus Decanus, dum viveret, neglexit, hoc actualis Decanus per frequentes conciones recompensat, et P. P. Capellanos in cura animarum Zelose adjuvat.*“

²⁹⁹ NA, APA I, signatury B 7/7-B 8/3.

³⁰⁰ SOKA Kadaň, Sbíрка kronik, sign. F 2, Čachovice, s. 6.

korunovačnických klenotů do Čech. Pohřben byl ve Staré Boleslavi u zdi kostela Panny Marie³⁰¹.

4.1.19 Wenceslaus Wagner

(*cca 1745 Radonice, + 10. 3. 1796 Radonice, děkanem 1776-1796³⁰²)

Wenceslaus Wagner, jehož pobyt v Radonicích překračuje rok 1784, nastoupil, poté, co byl v Radonicích od května 1771 kaplanem³⁰³, na Kriegerovo místo 3. února 1776³⁰⁴. Kirchner ve vizitačních zprávách neměl proti němu námitky, oproti Kriegerovi, který se věnoval hlavně kázání, zmiňuje v případě Wagnerově to, že se tento děkan se svými kaplany podílí na běžné duchovní péči³⁰⁵.

4.2 Rozsah želinské farnosti

Patrně nejstarší ucelený výčet sídel, farně příslušejících k želinskému kostelu, pochází z roku 1642 a je obsažen v nejstarší želinské matrice³⁰⁶. Nejprve zaznamenává deset vesnic od východu k západu: Hořenice, Nová Víska, Hradec, Rokle, Krásný Dvoreček, Kadaňská Jeseň, Úhošť, Pokutice, Zásada, Suchý Důl³⁰⁷; a následně vypočítává menší celky: tři dvory v Meziříčí, Kostelní dvůr – dva dvory, hrnčírna s cihelnou, Želina s panským dvorem³⁰⁸. Mladší a poněkud méně podrobný seznam přífařených vsí je součástí zповědního výkazu radonického děkanství z roku 1666³⁰⁹. Uvedeny jsou jen

---

³⁰¹ PODLAHA, Antonín. *Series praepositorum*, Praha 1912, s. 291-293. HORČICE, Josef Prokop. Poslaupnost kapitolnjch děkanů, In: ČKD 1841, s. 142-143. Za II. světové války byly jeho ostatky vyzdvíženy do schránky ve slavatovské kapli v tomtěz kostele.

³⁰² BERNAU, Friedrich, *Geschichte der ehemaligen Herrschaft Winteritz*, s. 68.

³⁰³ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L129/3.

³⁰⁴ NA, APA I, B 10/18, f. 213v.

³⁰⁵ NA, APA I, signatury B 8/4-9/4.

³⁰⁶ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L189/12, s. 11, *Register der all. Hieschen so in daß löbliche Gottes Hauß Seehla gehörig vndt eingepfardt seindt. Anno 1642.*

³⁰⁷ „Harschanitz, Neün Dörffel, Borckstadel, Rachel, Klein Schönhoff, Geßen, Puhr Perck, Bockaditz, Soßau, Dürrenthal.“

³⁰⁸ „Meßerritz drey Höff, Kellias zwen Höff, Thefer sambt der Ziegel Hüten, Seehla sambt dem Herren Hoff.“

³⁰⁹ ČÁŇOVÁ, Eliška, ed. *Prameny pro hospodářské a sociální dějiny. I., Nejstarší zповědní seznamy: 1628-1670: [faksimile]. III. svazek*. Praha: Státní ústřední archiv, 1983, s. 181.

vesnice: Hradec, Krásný Dvůrček, Hořenice, Nová Víska, Rokle, Kadaňská Jeseň, Úhošť, Pokutice, Zásada a Suchý Důl³¹⁰. Do další želinské matriky zapsal výčet míst tvořících farnost místní učitel Johann Bartholmae Schmith roku 1676³¹¹. Seznam se od toho z roku 1642 liší jen tím, že spolu s želinským poplužním dvorem uvádí i ovčín. Seznam vesnic ve farářské relaci z přelomu let 1676 a 1677 se s předchozími seznamy nerozchází, pouze Meziříčí je uvedeno jako ves³¹². V následujících letech se až do josefínského období rozsah farnosti neměnil – pozdější seznamy se liší jen svou podrobností³¹³. Želinská farnost tedy zahrnovala 10 (11) vsí a několik dvorů. Nejzápadnější ves (Suchý Důl) byla od té nejvýchodnější (Hořenice) vzdálena vzdušnou čarou téměř 9,5 kilometru.

Starší zmínky o farní příslušnosti některých vsí ležících v želinské farnosti v pobělohorské době jsou obsaženy už v urbáři panství Egerberg z roku 1572. Úhošť tehdy patřil ke kostelu v Úhošťanech, Suchý Důl byl přifařen k Okounovu a Meziříčí bylo součástí želinské farnosti³¹⁴. Kromě toho je explicitní zmínka o příslušnosti Nové Visky k Želině uvedena v nejstarší kadaňské matrice oddaných k roku 1620³¹⁵.

Rozsah farnosti lze sledovat i jinak – podle počtu farníků. Ten bývá uveden ve zповědních seznamech, farářských relacích atp., většinou ale jde o počet osob přijímajících, tj. nejsou započítány malé děti³¹⁶. Počty uvádím pro přehlednost v následující tabulce:

³¹⁰ Tamtéž. *Burgk Städl, Schönhof, Horschenitz, Nejdörffel, Rachel, Gößen, Purbergkl, Pockeditz, Sosau, Türnthal.*

³¹¹ SOA Litoměřice, Sbirka matrik, sign. L189/13, s. 340, *Specification der alhiesigen Dorffschafften so zu der <Filial>Pfarr Kirchen Sella behörig vndt eingepfahrt seindt.*

³¹² NA, APA I, sign. B 11/11, N. 1. *Schönhof, Rachel, Burgstätel, Gehsen, Sosau, villa Sehlau, villa Kelchas, fornax tegularia, Poketicz, Neudörfl, Mesericz, Bohrberg, Turrenthal, Horssenicz.*

³¹³ Kromě farářské relace z roku 1700 a duchovenské fase z roku 1713 je seznam přiřazených vsí např. v kostelních účtech z roku 1767 – je uvedena výše příspěvků na nové pohřební sukno podle vsí. SOA Litoměřice, Velkostatek Vintířov, knihy, e. č. 16, *Sehlau Kirchenbuch 1733-1828.*

³¹⁴ BERNAU, Friedrich. *Studien und Materialien zur Specialgeschichte und Heimatskunde des deutschen Sprachgebiets ind Böhmen und Mähren.* J. G. Calve, Praha 1903., s. 360.

³¹⁵ Litoměřice, Sbirka matrik, sign. L66/4, f. 180v. „*Durante tumultii bellico in nostro tempore permissu Magistratus copulantur: NB. 10. Novemb. Matthes Erhardt Zu Neudörffel ins Kirchspiel Sehla gehörig, mit Christina Schafferin daselbst.*“

³¹⁶ Někdy je sice uvedeno, že jde o počet „duší“, ale ani tehdy si nejsem jist, zda jsou tím myšleni všichni křesťané z farnosti.

	1666 ³¹⁷	1676 ³¹⁸	1700 ³¹⁹	1713 ³²⁰	1723 ³²¹	1739 ³²²
Hořenice	22	38	32			
Nová Víska	24	55	53			
Hradec	34	69	59			
Rokle	20	29	46			
Krásný Dvoreček	28	40	42			
Kadaňská Jeseň	17	32	37			
Úhošť	15	26	20			
Pokutice	25	43	46			
Zásada	16	33	44			
Suchý Důl	24	25	28			
Meziříčí	X	17	13			
Kostelní Dvůr	X	10	6			
Brückenhäuser	X	4	X			
Želina	X	14	9			
	vyzpoví daných	duší	duší	duší	vyzpovídaných	vyzpovídaných
Celkem	225	444	435	548	562	643

Želinská farnost byla poměrně rozsáhlá, ale radonický děkan kromě ní měl na starost „svůj“ děkanský kostel Narození Panny Marie, filiální kostel sv. Jana Evangelisty v Zahořanech, filiální kostel sv. Bartoloměje v Kojetíně, kapli sv. Markéty ve Vintířově a

³¹⁷ ČÁŇOVÁ, Eliška, ed. *Nejstarší zpovědní seznamy: 1628-1670*, s. 181.

³¹⁸ NA, APA I, sign. B 11/11, N. 1.

³¹⁹ NA, APA I, sign. B 13/18, *Relatio Ecclesiae Decanalıs Radonicensis*.

³²⁰ NA, APA I, sign. B 15/3, *Confessio Radonitz*.

³²¹ NA, APA I, i. č. 5545, karton 4508, *Consignatio Paschaliter Poenitentium ex Decanatu Radonicensi Anno 1723*.

³²² NA, APA I, sign. B 5/3, *Visitatio Canonica Generalis Ecclesiae parochialis Radonicensis 24. July Anno 1739 instituta, f. 111v-118v*.

od roku 1685 poutní kapli Navštívení Panny Marie na kopci nad Vintířovem³²³. Ke každému ze tří kostelů příslušelo několik obcí:

K děkanskému kostelu příslušely roku 1700 vsi Radechov, Vojnín, Háj, Ždov, Měřetice, Vintířov a samotné městečko Radonice. K filiálnímu kostelu v Zahořanech patřily tehdy vesnice Blov, Vinaře, Vidolice a zahořanský dvůr, k filiálnímu kostelu v Kojetíně náležely vsi Vlkaň, Růžová, Ratiboř a Kojetín³²⁴.

V jedné věci se farnost kostela sv. Vavřince výrazně lišila od ostatního území, které měl radonický děkan na starost. Farní obvod děkanského kostela a jeho filiálek se v podstatě shodoval s obvodem vintířovského panství, zatímco želinští farníci byli poddaní několika vrchností. Podle vrchností třídí přiřazené vsi starší farářská relace; Kadaňská městská rada byla vrchností v Krásném Dvorečku, Rokli, Hradci, Kadaňské Jeseni, Zásadě, v Kostelním dvoře, ve dvoře v Želině a také v případě cihelny za mostem. Pokutice se školou náležely růžencovému bratrstvu, k thunovskému panství Klášterec patřily vesnice Nová Víska, Meziříčí, Úhošť a Suchý Důl. Hořenice částečně podléhaly hraběnce Truchsesové, částečně Tovaryšstvu Ježíšovu³²⁵. V roce 1713 byla situace částečně jiná, děkan Ursinus uvedl všeobecně jako vrchnosti ve farnosti hraběte Thuna, hraběte Althana a město Kadaň³²⁶, shodné však (i později) zůstalo to zásadní, totiž že vrchností nebyl patron kostela, vintířovský pán hrabě Losy.

4.3 Duchovní správa kostela, svátosti, slavnosti

Kdo měl farníky po duchovní stránce skutečně na starost, tzn. kdo v kostele sloužil mše, křtil novorozence, oddával a pohřbíval, je pro období třicetileté války a doby těsně

---

³²³ Ta se tedy v první farářské relaci ještě neuvádí. Tehdy se připomíná ještě (soukromá) kaple ve zpustlé vintířovské tvrzi. NA, APA I, sign. B 11/11, N. 1, odpověď č. 12.

³²⁴ NA, APA I, sign. B 13/18, *Relatio Ecclesiae Decanalıs Radonicensis*, odpověď č. 6. Ve starší farářské relaci se část listu, na které byly vypočteny vesnice patřící k Radonicům, Zahořanům a Kojetínu, až na zlomek (Vinaře a dvůr Zahořany k zahořanskému kostelu) nedochovala.

³²⁵ NA, APA I, sign. B 11/11, N. 1, odpověď č. 6.

³²⁶ NA, APA I, sign. B 15/3, *Confessio Radonitz*.

následující obtížně zjistitelné. V roce 1632 uvedl na konvokaci duchovenstva kadaňský děkan Hagelius, že se o kostel nepříliš dobře stará kaplan³²⁷.

Dochované želinské matriky začínají rokem 1642, takže je zřejmé, že obřady v kostele konány byly, ale bohužel v nich do roku 1691 nebývá uvedeno, kdo křtil, oddával apod.³²⁸ Za děkana Tonnazolla (1664) se o kostel starali kadaňští františkáni, kteří za to dostávali z kostelního obročí plat³²⁹. Oltáře byly znesvěceny, takže bylo nutné sloužit mše na přenosném oltáři. Kostel byl tehdy jinak vybaven vším nezbytným, z bohoslužebných knih zmínil Tonnazoll Římský Misál³³⁰. Neexistovaly tehdy u kostela žádné nadace ani zbožné odkazy³³¹. Náhodně se dochovala zpráva o procesí ze Želiny do (téměř jistě kadaňského františkánského) kláštera, konaného 11. července 1660 na oslavu míru (zřejmě jde o uzavření smlouvy v Oliwě). Jak poznamenal želinský učitel Andreas Ottho, hrála při tom pěkná hudba a kázalo se³³².

Děkan Morik ve farářské relaci (1676/77) františkány nezmiňuje, téměř se zdá, jako by se v té době bohoslužby v kostele nekonaly; Tělo Páně se neuchovává „*in Parochiali Sehlau propter periculum, stat Ecclesia sola ad Egram circa Cadanum*“. Pouze v nutných případech se se Svátostí chodí za nemocnými³³³. Klíče od sakristie měl v Želíně učitel;

³²⁷ NA, APA I, karta 4470, *Relatio Convocationis Sacerdotum Anno 1632 Saatecii celebratae*. „...habet etiam filialem Seela, quae a Capellano, sed non satis bene administratur.“

³²⁸ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, signatury L189/12, L189/13, L189/14. Patrně šlo původně o dvě knihy, přičemž ta novější začínala rokem 1676, končíc roku 1692. V matrice, založené roku 1693 (sign. L189/1) děkanem Rickem, už bývá pravidelně uvedeno, kdo obřad vykonal.

³²⁹ NA, APA I, sign. D143/2, karta 2689, *Consignatio peractae Visitationis in districtu Ziatecensi per Vicarium Foraneum Tuppaviensem (1664)*. Odp. č. 20: „[Eccleisae] Sehlensis vero satis fit per Decanum, et Administrationem PP. Franciscanorum consentiente Decano.“ O obročí odp. č. 21: „inde Solvitur PP. Franciscanis pro Administratione.“ Jediný doklad v matrice k 18. 1. 1665: SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L189/12, s. 57. „...ein Sohn allhir zu Seela durch ein P. Francisci, einer auß dem Closter von Cadan, das Kindt Namens Mattheus getaufft worden.“

³³⁰ Tamtéž. Ot. č. 5 o oltářích (jde všeobecně o oltáře v jím spravovaných kostelích): „Sunt prophanata intantum, quod effractis Sigillis Altarium Celebratio sit per agenda in Portatilibus.“ Vybavení – ot. č. 6 a 7: „Sehlensis vero habet ad necessitatem....Solummodo apud Matricem, et Sehlensem duo sunt Missalia Romana.“

³³¹ Tamtéž. Ot. č. 11 a 13: „Nullae aliae sunt Foundationes, neque alia onera... Nihil scitur de piis Legatis.“

³³² SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L189/14. Záznam na zadním přidešti je velmi poškozen.

³³³ NA, APA I, sign. B 11/11, *Rubricas super Decanatum Radoniczensem in Districtu Žatecensi*, odp. č. 14. Přiznávám se, že souvislosti mezi nebezpečím a řekou Ohří nerozumím (kostel je několik desítek výškových

kostel byl tehdy vybaven potřebným mobiliářem a paramenty, v inventáři, který je součástí relace, je uveden kalich, patena, bohoslužebná roucha, přenosný oltář – *portatile*, svícný, atd., z knih Římský misál a agenda, u níž je poznamenáno, že ji Morik pro kostel obstaral³³⁴. Ani tehdy nebyla u kostela ještě zřízena žádná fundace, s žádným oltářem nebyly spojeny odpustky ani neexistovalo náboženské bratrstvo. Rovněž zázračný obraz v kostele nebyl³³⁵. Jediné procesí se konalo „*ab immemorabili tempore*“ ke Čtrnácti svatým pomocníkům do Kadaně ve Svatodušní pondělí³³⁶.

Od začátku devadesátých let bývá v matričním zápisu uvedeno, kdo ten který úkon provedl. Poměrně často to do konce století býval farář Thomas Aegidius Fabricius a Lilienberg ze sousedních Úhošťan, který si také roku 1700 ve farářské relaci postěžoval: „*Nulla etiam adest Filialis. Hinc, si parochiae meae adiungiretur filialis Zela, quae Radonitium spectat, distans ad magnum milliare, et ego quasi in medio illarum animarum habito, plurimque laboris diebus et noctibus praestare soleo, et nihil acquirō, tunc canonica portio experiretur. itaque perlustrare oportet, ut iuvamen sequetur.*“³³⁷ Tehdy se v matrikách objevuje také Augustin Liebscher³³⁸, tehdy kaplan, později nástupce děkana Ricka. Jednou je při pohřbu uveden františkán od Čtrnácti svatých pomocníků³³⁹. Kromě františkánů observantů se však v této době v kostele objevovali i kadaňští minorité³⁴⁰ a jednou kaplan z Kadaně³⁴¹. Děkan Liebscher se v Želině každý rok několikrát objevoval,

---

metrů nad vodou). Možná tím chtěl děkan jen naznačit, že kostel je od Radonic daleko a věřící mohou v případě potřeby do Kadaně.

³³⁴ NA, APA I, sign. B 11/11, *Rubricas super Decanatum Radoniczensem in Districtu Žatecensi*, odp. č. 15 a 16. „*Agenda nova a me procurata.*“

³³⁵ Tamtéž, odp. č. 21-25, 27. Odpovědi jsou za všechny kostely, tedy ani v Radonicích uvedené instituce nebyly.

³³⁶ Tamtéž, odp. č. 26.

³³⁷ NA, APA I, sign. B 13/17, f. 44r.

³³⁸ V želinských matrikách je poprvé uveden jako kaplan při křtu 11. října 1691. SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L189/14, s. 433.

³³⁹ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, L189/14, s. 568. „*Anno 1691, den 17. May ißt durch Ihro Wohlehrwürtden denn Herrn Pater Prediger außn Closter bey 14 heyl. zu Caadan, des Andtereas Ehrharts Töchte. Nahmens Catharina begraben worden.*“

³⁴⁰ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, L189/14, s. 530, 569, 575 (1692). SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L189/1. (1693, 1694) Pro velký rozsah matriky vycházím dále jen ze seznamu zemřelých; matrika nemá foliáci ani paginaci.

³⁴¹ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, L189/14, s. 530. (20. 9. 1692)

ale většinou tam působili jeho kaplani. Na přelomu roku 1694 a 1695 to byl Franciscus Xaverius Hossmann, v roce 1695 Johannes Carl Funck, v první polovině roku 1696 Johannes Christophorus Pincks, po něm do května 1697 Franciscus Josephus Habermann, pak do srpna 1698 Johannes Georgius Hüebner, po němž následoval budoucí děkan Ursinus³⁴².

V květnu 1700 děkan Liebscher v relaci uvedl vybavení kostela, oltáře stále nebyly posvěceny, takže se sloužilo na přenosných. Uvedl dále, že nebyly založeny žádné fundace ani náboženské bratrstvo. Oproti předcházející relaci však přibylo jedno procesí – kromě pouti ke Čtrnácti svatým pomocníkům se už patnáct let o svátku Navštívení Panny Marie putovalo ke kapli na kopci nad Vintířovem³⁴³.

Po smrti děkana Liebschera působili na Želině opět františkáni od Čtrnácti svatých pomocníků (Ubaldu Mayer, Sigismundus Grauppner), v roce 1702 opět úhošťanský farář Fabricius, následně se od konce roku 1702 do roku 1704 v Želině objevoval radonický kaplan Georgius Ferdinandus Lissack, po něm až do jara 1707³⁴⁴ jiný radonický kaplan, budoucí děkan, Franciscus Seydl. Poté na Želinu od léta 1707 do jara následujícího roku docházeli kadaňští minorité od sv. Michala (Lucas Brüner, kvardián Hieronymus Manitzky, Liborius Standsberger, Julianus). Na konci roku 1708 se objevuje opět Seydl, v letech 1709-10 farář Fabricius. Jiný radonický kaplan, Jacobus Mirsch, na Želině vykonával obřady od května 1711. V letech 1712 a 1713 měl Želinu na starost kaplan Josephus Lerch³⁴⁵.

Z roku 1713 pochází duchovenská fase radonického Mathea Ursina, v níž se děkan vyjádřil i ke správě želinské farnosti. Vsi ve farnosti leží okolo Kadaně, takže většina

---

³⁴² SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L189/1.

³⁴³ NA, APA I, sign. B 13/18, *Relatio Ecclesiae Decanalii Radonicensii*, odp. č. 13-14, 18-22. „22. *Processiones fiunt per annum duae, una Caadanam ad 14 Auxiliatores in Secundo Pentecostae festo a tempore harum memorabili; altera ad sacellum super monticulum in festo Beatae Virginis Visitantis. Hoc coepit ab annis quinque.*“

³⁴⁴ Občas pohřbíval i děkan Ursinus nebo úhošťanský Fabricius.

³⁴⁵ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L189/1. Opět vycházím ze záznamů o pohřbech. Uvedený Lerch provedl i kontrolu matričních zápisů na konci let 1711, 1712 a 1713.

farníků chodí do kostela ve městě³⁴⁶. Kromě toho si děkan stěžoval, že je hejtmanem panství nucen k tomu, aby vydržoval dva kaplany, což dříve nebývalo³⁴⁷.

Později se v zápisech objevuje dále sám kaplan Lerch do konce roku 1716, jen v roce 1714 se několikrát objevuje jiný kaplan, Franciscus Miller. Na začátku roku 1717 se v matričních zápisech objevuje ještě radonický kaplan Michael Judex³⁴⁸, který se dále za života děkana Ursina v docházení na Želinu přibližně rovnoměrně střídal s druhým kaplanem, Josefem Lerchem³⁴⁹. Nástupcem zemřelého kaplana Lercha se stal Franciscus Josephus Theümer, který byl po smrti děkana Ursina administrátorem.

V prvních letech děkana Seydla se v zápisech střídají jména obou kaplanů, samotného děkana a občas i kadaňských františkánů. Od června 1724 se místo Theümera objevuje kaplan Carl Joseph Ertl³⁵⁰, který je pak s kaplanem Judexem střídavě uváděn až do roku 1732. Od konce dvacátých let se mnohem častěji v matrice objevují minorité od sv. Michala, občas také františkáni. Kaplan Georg Joseph Löw (nástupce kaplana Ertla) na

---

³⁴⁶ NA, APA I, sign. B 15/3, *Confessio Radonitz*, f. 38r. „*Diese Dorffschfften liegen alle umb die Statt Caden vnd gehen die Pfarinder die meiste in Caden zur Kirchen.*“

³⁴⁷ Tamtéž, f. 40v. „*NB. H. Dechent muß ietzund zwey Capellanen halten ex instinctu Capitanei, welches niemahln gewesen.*“ Vzhledem k počtu vsí, o které musel děkan pečovat, je tento požadavek logický. Pokud jde o fundace, uvedl ve fasi jen ty, jež se vázaly k radonickému kostelu.

³⁴⁸ Kaplan Judex pocházel z Lužice. NICKOLAI, Philipp. *Geschichte der Winteritzer Bergkapelle*. Prag: Gedruckt in der Sommerschen Buchdruckerei, 1833, s. 31.

³⁴⁹ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L189/1. Na to, že na Želinu pouze docházeli, usuzuji z matričních zápisů, které jsou v tomto období rozšířené o zmínku o tom, kdo zaopatřil umírajícího. V této souvislosti bývají většinou uváděni františkáni od Čtrnácti svatých pomocníků, popř. minorité od sv. Michala. Občas je uveden kadaňský kaplan, u vesnic na východě farnosti farář z Dolan. Do Radonic to bylo dál. Kaplan Josef Lerch zemřel v Radonicích 25. listopadu 1722. SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L129/2. „*Den 25. Novembris ist der Ehrwürdige Herr, Pater Josephus Lerch, hießiger Caplan, durch den Wohlehrwürdigen Herrn Dechand allhier in hießiger Dechantey, mit denen heyl. Sacramenten alß Beicht, Communion und letzten Öhlung versehen worden, nacht nach 12 Vhr darauff in Gott seelig vnd sanft entschlaffen, dann den 28. dito darauff in Gegenwarth vieler Herrn Geistlichen, vnter welchen der Wohl Ehr Würdige Herr Pater Franciscus Schwartz, Pfarrherr zu Dehla, vnd des hochlöbl. Vicariats Secretarius in Nahmen Ihro hochwürden Herrn Vicarius ? Clösterle die Ceremonien gehalten nebst einen gesungenen Requiem vnd Votiv-sacri in allhießiger Pfarr Kirchen vnter dem Predigstuhl besetzt worden. Deus det ei Requiem.*“

³⁵⁰ Kaplan Ertl byl původem z Jirkova. NICKOLAI, Philipp. *Geschichte der Winteritzer Bergkapelle*. Prag: Gedruckt in der Sommerschen Buchdruckerei, 1833, s. 31.

Želinu docházel v letech 1733 až 1735³⁵¹. Radonický kaplan Anton Dorschner (nástupce Judexův) se vyskytuje v zápisech od července 1734, na konci roku 1736 se jako druhý kaplan objevuje ještě Johannes Fridericus Lorentz³⁵² (místo zesnulého Löwa). Ti se pak střídali až do konce smrti děkana Seydla v roce 1744, někdy v Želíně konal obřady i děkan Seydl, ale nejvíce zápisů se v této době vztahuje k minoritům (zejm. Salomon Mayer a Dionysius Kihn) a pár do konce třicátých let k františkánům³⁵³.

Nástupcem kaplana Lorentze se stal Joannes Georgius Schicht, který se v zápisech želinské matriky sporadicky objevuje od začátku roku 1747. Ze zápisů je však zřejmé, že o farnost za děkana Webera pečovali až do konce 50. let kadaňští minorité od sv. Michala, jména kaplanů z Radonic se v matrice objevují jen velmi sporadicky, Antonius Durschner do roku 1752, od roku 1753 do 1757 Procopius Patzner, na konci roku 1758 a v roce následujícím Bartholomaeus Leibl a občas i budoucí děkan J. G. Schicht. Umírající samozřejmě zaopatřoval ten kněz, který byl nablízku, na východě farnosti to často byl farář Schwarz z Dolan nebo jeho kaplan³⁵⁴.

4.4 Obnovení stálé duchovní správy v místě

Situace, kdy do farnosti docházeli střídající se kaplani, popř. různí řeholníci, nebyla jistě ideální a minimálně od 30. let 18. století se stížnosti na tuto situaci stávaly poměrně často součástí vizitačních zpráv³⁵⁵. Přílišná vzdálenost kostela od Radonic je zmiňována už ve zprávě z generální vizitace z roku 1733; Generální vikář (v době sedisvakance) Joannes

---

³⁵¹ Kaplan Löw zemřel v Radonicích 4. února 1735. SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L129/2. „Radonitz. Den 5ten February ist der Wohl Ehrwürdige Herr Pater Georgius Löw, hießiger Capellan, nach dem derselbe mit denen heil. Sacramenten versehen worden, den 4ten seelig entschlaffen, in Beyseyn der benachbahrten Clerisey, von Ihro hochwürden Herrn Dechand Pri Francisco Antonio Seydl so die Ceremonien gehalten, nebst einen gesungenen Requiem, vnd Motiv-Sacri in allhießiger Pfarr Kirchen, bey dem Altar deß heil. Joannis Nepomuceni beygesetzt worden, deßen Alter war 29 Jahr.“

³⁵² V Radonicích už byl v dubnu 1735. Tamtéž.

³⁵³ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L189/1. Někdy obřad konal úhošťanský farář nebo kaplan z Dolan.

³⁵⁴ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L129/2.

³⁵⁵ Vizitační zprávy, uložené v NA, z první třetiny 18. stol. jsou ve velmi špatném stavu, takže je nelze studovat tak, aby nedošlo k jejich dalšímu poškození.

Mauritius Martini uváděl, že se dokonce stalo, že někteří farníci zemřeli bez zaopatření³⁵⁶. Podrobněji se situaci v Želině věnoval vizitátor ve zprávě z generální vizitace roku 1739³⁵⁷. Ke kostelu prý patřilo patnáct vesnic³⁵⁸, dvůr a „*officina laterali*“, zpovídáných bylo 643. Bohoslužba se v kostele konala každých čtrnáct dní. Autor vizitační zprávy doporučoval jednoznačně postoupit správu farnosti kadaňskému děkanovi. Radonický děkan má sice k zajištění péče o duše dva kaplany³⁵⁹ a v nouzi mu vypomáhají s křty a zaopatřením nemocných františkáni a minorité, ale kadaňský děkan je mnohem blíže, má rovněž dva kaplany a nemá dosud na starost žádný jiný kostel. Věc oddělení farnosti od Radonic se řešila již za venkovského vikáře Khinela, ale k žádnému rozhodnutí konsistoře nedošlo³⁶⁰.

V následujících letech³⁶¹ se ve svých vizitačních zprávách věnoval opakovaně možnostem řešení duchovní správy v Želině kadaňský děkan a venkovský vikář Leopold Roch. Jeho výtky a návrhy jsou obsaženy ve zprávách z let 1744³⁶², 1748³⁶³, 1749³⁶⁴,

³⁵⁶ NA, APA I, sign. B 4/10, *Visitatio Canonica Ecclesiae Decanalıs Caadanensis habita 26. octobris 1733*. s. 113-114. Vizitační zpráva je bohužel částečně poškozena. Je z ní zřejmé, že podnět vycházel od kadaňské městské rady. Vizitátor se odvolával už na starší relace z let 1731 a 1732 a zprávy z let 1722 a 1723.

³⁵⁷ NA, APA I, sign. B 5/3, *Visitatio Canonica Generalis Ecclesiae parochialis Radonicensis 24. July Anno 1739 instituta, f. 111v-118v*.

³⁵⁸ Tolik vesnic ve farnosti jistě nebylo.

³⁵⁹ Antonia Durschnera, vysvěceného „*ad titulum mensae*“ hraběnky Schönkirchenové (Široké Třebčice) a Friderica Lorentze, vysvěceného „*ad titulum mensae*“ města Chomutova. Tamtéž, f. 118r-118v.

³⁶⁰ Tamtéž, f. 113v-114v. „*Et licet Decanus, quoad Sufficentem provisionem curae animarum Suos duos Capellanos, atque Religiosos Caadanenses utpote Franciscanos et Minoritas, quod hi in necessitate provisionis infirmorum aut baptismatum ipsi Decano in adiutorium sint, praetexuerit, verum Summa divisione hujus Beneficii ob nimiam distantiam loci, maxima opis est, etiam commodius fieri non posset, quam ut eadem Commendata Decano Simul Vicario foraneo Archi-Episcopali Caadanensi contribueretur, siquidem is dictae Ecclesiae Commendatae proximus, nullam aliam Ecclesiam praeter Decanalem Caadanensem administrandam habet, et pariter Capellanum Servat; prodivit pariter, qualiter jam per Vicarium foraneum et Curatum Klösterlensem Patrem Joannem Kienel ratione hujus divisionis commissio constituta atque habita fuerit, verum ex illa nulla resolutio a Reverendissimo Officio Archi-Episcopali decisa est.*“

³⁶¹ Z obsahu jeho zpráv je zřejmé, že se věci věnoval i dříve, ale tyto starší zprávy mi nebyly dostupné.

³⁶² NA, APA I, sign. B 4/8, *Humillima Relatio de Visitatione Canonica pro Anno 1744 a Leopoldo Roch indigno Decano Cadanensi et Vicario Foraneo*, f. 654v-655r.

³⁶³ NA, APA I, sign. B 5/7, *Relatio de peracta Visitatione Canonica pro Anno 1748, a Leopoldo Roch Decano Caadanensi et Vicario Foraneo*.

³⁶⁴ NA, APA I, sign. B 5/8, *Relatio de peracta Canonica Visitatione pro Anno 1749 a Leopoldo Roch Decano Caadanensi et Vicario Foraneo*.

1751³⁶⁵, 1752³⁶⁶ a 1754³⁶⁷. Jejich podstata je podobná; V první zprávě pouze doporučoval ustanovit u kostela vlastního faráře³⁶⁸, v dalších byl už podrobnější. Kritika i návrhy souvisely pochopitelně s odlehlostí sídla duchovního správce. Tak Leopold Roch uváděl, že nezřídka zemřeli dospělí farníci bez zaopatření. Podle dohody sice měli za děkana (za odměnu deseti měric ječmene ročně) zaopatřovat umírající, pohřbívat a křtít kadaňští minorité, protože však z konventu docházel jednou ten, jindy onen, musel být klíč od svatostánku uchovávan v sakristii, což bylo proti předpisům³⁶⁹. Arcibiskupským patentům odporovalo i to, že péči o duše byli přibráni řeholníci³⁷⁰. Nejpodrobnější je zpráva z roku 1751: Radonický děkan spravuje (kromě Želiny) ještě dva filiální kostely, k želínskému kostelu paří jedenáct vsí, děkan tedy, pokud by měl dostát povinnosti vyučovat po vesnicích náboženství, by vzhledem k jejich počtu do každé z nich mohl přijít sotva dvakrát za rok. Stále trval problém s klíčem od svatostánku, učitel si navíc stěžoval, že musí často běhat, než sežene nějakého kněze z kláštera³⁷¹. Na nepřítomnost vlastního pastýře, který by jim poskytoval duchovní útěchu, si ztěžovali i farníci³⁷². Leopold Roch navrhoval tři způsoby řešení situace: 1. dosadit ke kostelu vlastního faráře, 2. radonický děkan by ke kostelu umístil stálého kaplana, kterému by zajistil výživu; pokud by nebylo dost prostředků pro výše uvedená řešení, pak by bylo možné 3 dočasně kostel svěřit sousednímu faráři. Potíž viděl vizitátor v tom, že patron kostela, hrabě Filip Losy z Losimthalu, který nikdy nebyl v Čechách, se o věc nestará a těžko by se chtěl na této

---

³⁶⁵ NA, APA I, sign. B 6/2, *Humillima Relatio de peracta Canonica Visitatione pro Anno 1751, a Leopoldo Roch indigno Decano Caadanensi et Vicario Foraneo.*

³⁶⁶ NA, APA I, sign. B 6/3, *Humillima Relatione peracta Canonica Visitatione pro anno 1752 a Leopoldo Roch indigno Decano Caadanensi et Vicario Foraneo*

³⁶⁷ NA, APA I, sign. B 6/5, *Humillima Relatio de peracta Canonica Visitatione pro anno 1754, a Leopoldo Roch indigno Decano Caadanensi et Vicario Foraneo.*

³⁶⁸ NA, APA I, sign. B 4/8, *Humillima Relatio de Visitatione Canonica pro Anno 1744 a Leopoldo Roch indigno Decano Cadanensi et Vicario Foraneo, f. 654v-655r.*

³⁶⁹ Zpráva z r. 1748. Tehdy Roch navrhoval buď dosadit ke kostelu vlastního duchovního správce ze světského kléru, nebo dokud nebude možné dosadit vlastního faráře, dočasně kostel svěřit nejbližšímu faráři.

³⁷⁰ Zpráva z r. 1749. Navrhoval totéž.

³⁷¹ Zpráva z r. 1751. „*Conqueritur Ludi-Magister, qui Solus apud hanc Ecclesiam Commendatam habitat, quod saepe saepius currere debeat, antequam Religiosam Sacerdotem ex monasterio possit habere ad functiones peragendas apud saepe dictam Ecclesiam, unde summus disordi et periculum animarum!*“

³⁷² Tamtéž. „*Conqueruntur et Parochiani incorporati, quod proprio Pastore ob nimiam distantiam sint destituti, et hinc sine Solatio Spirituali vivere debeant cum notabili periculo animarum.*“

záležitosti majetkově podílet³⁷³. Ve zprávách z let 1752 a 1754 už věc jen stručně znovu připomínal.

Věc byla nakonec vyřešena (způsobem, který Leopold Roch navrhoval jako č. 2) až v době činnosti Rochova nástupce, venkovského vikáře a kralupského děkana Johanna Kirchnera, který o želinském kostele psal ve čtyřech zprávách z přelomu 50. a 60. let³⁷⁴. V první z vizitačních zpráv ještě Kirchner stejně jako jeho předchůdce doporučoval po zproštění minoritů v místě zřídit samostatnou farnost, nebo alespoň stálého kaplana. Takové řešení by jednak prospělo farníkům, jednak uklidnilo spory mezi hrabětem Losy (patronem) a kadaňskou městskou radou (vrchností v místě)³⁷⁵. V následujícím roce se už situace změnila. Vizitace se tehdy konala 24. října. Děkan Weber, řídě se příkazem příkazem generálního vikáře, v přítomnosti vizitujícího Kirchnera vypověděl dohodu s minority a přijal k želinskému kostelu kněze Thaddea Schreitera, dosavadního kaplana ve Vilémově. Ten se pak ubytoval v želinské škole, uděloval svátosti a sloužil bohoslužby střídavě s děkanem, jak se mělo dít až do dalšího rozhodnutí konsistoře³⁷⁶. Řešení bylo opravdu dočasné, protože už v další zprávě se objevuje jiný správce kostela, Andreas Lorentz, kterého konsistoři prezentoval radonický děkan Weber. Kirchner děkana

---

³⁷³ Tamtéž.

³⁷⁴ NA, APA I, sign. B 6/9, *Ex Vicariatu Foraneo Kraluppensi Relatio Visitationis Canonicae Anno 1758 peractae*. NA, APA I, sign. B 6/10, *Ex Vicariatu Foraneo Kraluppensi Relatio Visitationis Canonicae Anno 1759 peractae*. NA, APA I, sign. B 6/11, *Ex Vicariatu Foraneo Kraluppensi Relatio Visitationis Canonicae Anno 1760 peractae*. NA, APA I, sign. B 6/12, *Ex Vicariatu Foraneo Kraluppensi Relatio Visitationis Canonicae Anno 1761 peractae*.

³⁷⁵ Zpráva z r. 1758. „*Et salutare profecto foret non tantum ad evitandas lites inter Excellentissimum Dnum Comitem de Lossi et inclitum Magistratum Caadanensem, verum etiam ad debite satisfaciendum illuc incorporatis paroecianis, ut, citra tamen minimam meam praescriptionem, remotis Minoritis Monachis, cum quibus Decanus quoad provisionem contractum inivit, aut in Parochialem erigatur, aut Capellanus residentialis ibidem instituat.*“

³⁷⁶ Zpráva z r. 1759. „*Decanus Wenceslaus Weber Minoritas Monachos, qui Selaviensem Ecclesiam Commendatam ob conventionem secum factam administrarunt, tandem ex serio et ultimato mandato suae Rdimae Eppalis Gratiae Domini Domini Vicarii Generalis et quidem in presentia mea abegit, sacerdotem vero Ecclesiasticum P. Thaddaeum Schreitter actualem Capellanum Willomicensem in eorundem locum assumpsit, qui nunc Selaviae in schola habitat, sacramenta administrat, nec non Divina alternative, sicuti antehac, consequenter sine praejudicio, Decani usque adulterio Rdimi Officii Clementissimam ordinationem peragit.*“

napomenul, aby s tímto kaplanem pro odstranění sporů uzavřel dohodu³⁷⁷. Radonický děkan měl tedy od této doby tři kaplany, z toho jednoho stálého v Želině. Proto v roce 1761 Kirchner děkanovi ukládal, aby se už v příštím roce pro kaplana v Želině vystavělo obydlí. I když s tím tehdy podle Kirchnera souhlasil patron kostela, ke stavbě došlo až v roce 1766³⁷⁸. V dalších vizitačních zprávách se už Kirchner přímo o Želině nezmiňoval, pouze v související korespondenci jednou mimochodem uvedl, že 7. září 1769 sám sloužil po vizitaci v kostele mši³⁷⁹.

Tento vývoj v zásadě potvrzují i zápisy v želinské matrice. Od prosince 1759 do listopadu 1760 se tam objevuje Thaddeus Schreitter (v dubnu 1760 je ještě pár zápisů minoritských). Od ledna 1761 byl v Želině kaplanem Andreas Lorentz, který tam v létě 1766 zemřel a byl v tamějším kostele pohřben³⁸⁰. Poté byl krátce (od ledna do prosince 1767) opět kaplanem v Želině Thaddeus Schreitter. Dalším lokalistou byl od začátku roku 1768 do října 1771 Joseph Barth, po němž v Želině až do konce století sloužil Joannes Nep. Zeidler³⁸¹.

---

³⁷⁷ Zpráva z r. 1760. „*Cum P. Andrea Lorentz autem, quem Rmo et Illmo Consistorio pro administrandis sacramentis in Ecclesia sua Commendata Selaviensi humillime praesentavit, ad evitandas dissensiones contractum ineat, ac subscribat.*“

³⁷⁸ Zpráva z r. 1761. „*Decano... exponendum habui..., quod vero tertium Capellanum, qui in Commendata Ecclesia Sehlaviensi sacramenta administrat, concernit, sic pro eodem sequenti anno habitatio, pro qua ex parte Patroni Excellmi D. Comitum de Losy consensus jam adest, ibidem extruetur.*“ O stavbě obydlí kaplana píše na jiném místě.

³⁷⁹ NA, APA I, sign. D 35, karton 1424. Zde se v receptech dochovala obsáhlá složka Kirchnerovy korespondence, týkající se problémů, jež jemu a radonickému děkanovi působila správa vintířovského panství ve vztahu k vintířovské poutní kapli Panny Marie Pomocné. Když Kirchnerovi nebylo umožněno provést 7. 9. 1769 vizitaci této kaple, tak „*ad evitandum igitur omnem Strepitum in pace discessi, et in Ecclesia commendata Sehlaviensi peracta visitatione Sacrificium Missae primo celebravi.*“

³⁸⁰ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. L189/2. „*Sehlau. Den 28. Julius ist der Wohl Ehrwürdiger H. P. Andreas Lorentz, gewesener Capelan in Sehlau, da er den 27. hujus von H. P. Wolffganck Rubner von St. Michael mit allen heyligen Sacramenten versehen, in Gemeinschaft der heiligen christlichen Kirchen gottsellig verschieden, dessen Leib den 30. dito catholischen Gebrauch nach in die Sehlauer Kirchen begraben worden, dessen Alters 58.*“ Jako vykonavatel nějakého úkonu je v matrice naposled uveden v březnu toho roku. V mezidobí se o farníky starali opět minorité.

³⁸¹ Tamtéž. Lokalista Zeidler zemřel v Želině na tyfus 3. prosince 1801 ve věku 59 let. SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. L189/3, f. 45.

Obrázek 8 Obydlí kaplana, postavené v roce 1766

4.5 *Procesí, pouti a jiné slavnosti*

Některé zlomky ze svátečního provozu farnosti, pokud se promítly do příjmů nebo (především) do výdajů, lze získat z kostelních účtů³⁸². Kromě stavebních úprav a záležitostí mobiliáře se do účtů dostaly nepřímě i zmínky o různých slavnostech, poutích a jiných událostech, spojených s životem kostela.

Kromě výdajů, které byly nutně spojeny s běžným liturgickým provozem (víno, hostie, svíce, kadidlo) se objevují položky, které jsou spojeny s nějakou konkrétní událostí. Každoročně se pořizovala velikonoční svíce, triangl (nový betlém se do kostela pořizoval roku 1742³⁸³) a také májka. Každý rok se pořádala slavnost na svátek patrona kostela, při

---

³⁸² SOA Litoměřice, Velkostatek Vintířov, knihy, e. č. 16, *Sehlau Kirchenbuch 1733-1828*. Kniha nemá v části účtů foliaci ani paginaci, takže ji dále budu citovat jen slovem „Účet“ a příslušným rokem.

³⁸³ Účty 1742. „Vor ein Neues Bethlehemb entrichtet 3 fl. 35 xr.“

níž byli kromě duchovních přítomni i hudebníci³⁸⁴. Procesí se patrně konalo(a) každý rok, alespoň jsou v účtech vždy zaneseny (drobné) platby nosičům³⁸⁵. Cíl poutí však nebyl v prvním desetiletí účtů uváděn. Podle toho, co bylo uvedeno výše, se putovalo ve Svatodušní pondělí ke Čtrnácti sv. pomocníkům a ve svátek Navštívení Panny Marie ke kapli nad Vintířovem. Od roku 1747 bylo jmenovitě uváděno procesí o Letnicích do Kadaně³⁸⁶. Od roku 1771 do roku 1783 je místo toho uváděno procesí o svátku Nejsvětější Trojice³⁸⁷, roku 1774 je současně s tímto procesím poprvé (a naposled) zaznamenáno i procesí do Vintířova³⁸⁸. V letech 1781 a 1781 se vedle trojičního procesí vyskytuje zmínka o procesí ve svátek Navštívení Panny Marie, kterou lze téměř jistě spojit s poutí do Vintířova³⁸⁹. Roku 1784 se procesí opět konalo ve Svatodušní pondělí³⁹⁰. Procesí k vintířovské poutní kapli byla jistě častější než by se z údajů kostelních účtů zdálo. Z jiného pramene je známé procesí kadaňských měšťanů za seslání deště, které vedl ke kapli želinský lokalista Johann Nep. Zeidler roku 1772³⁹¹.

---

³⁸⁴ Např. Účty 1745. „*Ist am Fest Sancti Laurenti zu Bewürthung deren Herrn Geistlichen undt Musicanten dem Schullmeister zur Beyhülff gegeben worden 2 fl. 20 xr.*“ V účtech se tato položka – příspěvek učiteli na pohoštění - objevuje pravidelně od roku 1744. Z formulace vyplývá, že přípravu slavnosti měl na starost učitel.

³⁸⁵ Např. Účty 1733. „*Denen fahnen Tragern 12 xr., dem Balckhen Träger zuhoben 43 xr. 3 d.*“

³⁸⁶ Účty 1747. „*Denen Fahnen Trägern zu Pfingsten nacher Caaden 12 xr.*“

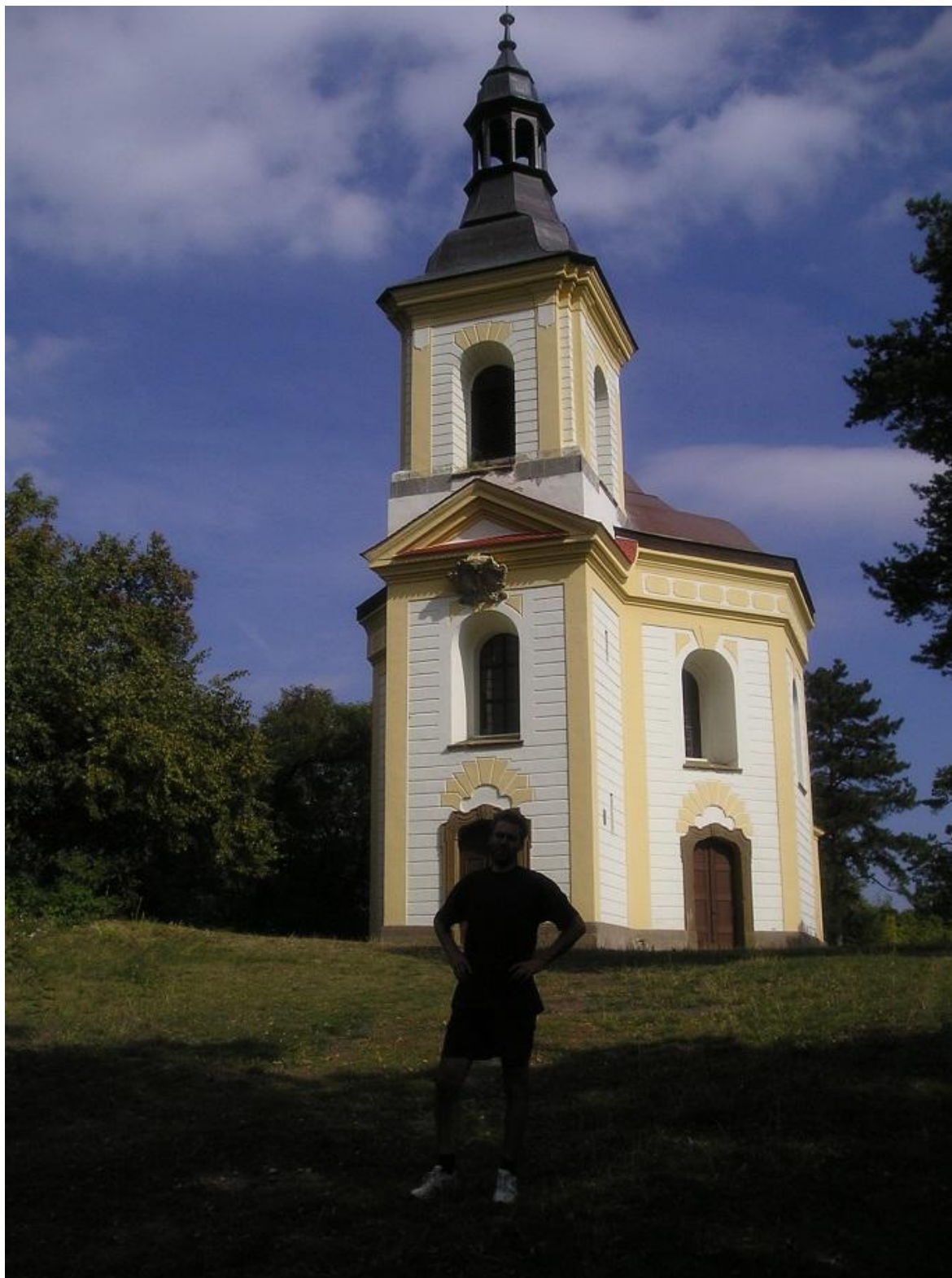
³⁸⁷ Účty 1771. „*Denen Fahnen Trägern. An Fest der heiligen Dreyfaltigkeit mit der Procession nacher Caadan 10 xr.*“

³⁸⁸ Účty 1774. „*Dem Pauken Treger mit der Prozession nach Winteritz 6 xr.*“

³⁸⁹ Účty 1781. „*Dem Paucken Träger am Feste Mariae Heimsuchung 6 xr.*“

³⁹⁰ Účty 1784. „*Den Fahnen Trägern am Pfingstmontag mit der Procession 16 xr.*“

³⁹¹ NICKOLAI, Philipp. *Geschichte der Winteritzer Bergkapelle*. Prag: Gedruckt in der Sommerschen Buchdruckerei, 1833, s. 42.

Obrázek 9 Kaple Panny Marie Pomocné nad Vintířovem

4.6 Další události, mešní fundace

Pro kostel byl velmi významný rok 1744. Tehdy pražští hyberní³⁹² zprostředkovali u Svatého stolce získání odpustků pro oltář sv. Vavřince na čtyři roky a radonický poutník Johann Jacob Zewisch přinesl z Říma relikvii sv. Vavřince³⁹³. Patrně k tomuto oltáři se vztahuje zmínka o privilegovaném oltáři z roku 1769³⁹⁴.

U želinského kostela nevzniklo nejspíš, na rozdíl od sousedních Dolan³⁹⁵, žádné náboženské bratrstvo. Pokud jsem mohl zjistit, neexistovalo takové bratrstvo ani v Radonicích.

Ač se o nich farářské relace nezmiňují, bylo v kostele v průběhu času zřízeno několik (14) mešních fundací³⁹⁶. V kostelních účtech byly podle nich od roku 1770 rozepisovány platby radonickému děkanu za odsloužené mše³⁹⁷. Dvě nejstarší fundace pocházely prý ještě ze 17. století, nejmladší z roku 1768. Tento soupis mešních nadací uvádím v následující tabulce:

<i>Vor Fundations-Meßen dem Herrn Dechant zu Radonitz</i>					
	Rok vzniku	Jméno fundátora ³⁹⁸	Počet mší	Platba (xr.)	Původ fundátora ³⁹⁹
1	1687	Mathes Fritschische	1	30	Rokle
2	1698	Rosina Fritschische	2	48	Rokle
3	1714	Eva Märttische	1	27 ½	Hořenice
4	1718	Andres Ultschische	1	24	Hradec
5	1718	Martin Fritschische	1	24	Rokle

³⁹² K hybernům měl blízký vztah rod patrona kostela, Losyové z Losimthalu. PAŘEZ, Jan, KUCHAROVÁ, Hedvika. Hyberní v Praze. Oswald, Praha 2001, s. 94.

³⁹³ Účty 1744. „Denen Wohl Ehrwürdigen Herren Patribus Hybernern in Prag, welche den Ablas Sct. Laurenti auff dises Gottes Hauß von Ihro Päbstlichen Heýligkeit zu Rahm per 4 Jahr ausgewürcket, die dißfahls gehabte Unkosten ersetzt 4 fl. 7 xr. 3 d. Dem Radonitzer Pilgramb, Johann Jacob Zewisch, von ein in authentico mit von Rahm gebrachtes reliquia Scti Laurenti 3 fl.“

³⁹⁴ Účty 1769. „Vor eine neüe Taffl auf das privilegirte Altar 20 xr.“

³⁹⁵ V Dolanech bylo bratrstvo sv. Šebestiána. SOKA Kadaň, Sbíрка kronik, sign. F7, *Dehlauer Pfarrprotokoll anfangend vom Jahre 1649*.

³⁹⁶ Knihy fundací, uložené v NA ve fondu APA I jsem chronologicky prošel až ke knize LF AA (1769, i. č. 996), přičemž jsem na žádný zápis o fundaci, která by se vztahovala k želinskému kostelu, nenarazil.

³⁹⁷ Přetím byly tyto výdaje vedeny souhrnně.

³⁹⁸ Uvádím příjmení tak jako v účtech, tj. ve formě přivlastňovacího přídavného jména.

³⁹⁹ Pokud ho bylo možné zjistit z pramenů posléze uvedených.

6	1743	Dorotha Willomitzerische	1	24	Krásný Dvoreček
7	1743	Georg Koschische	1	24	Zásada
8	1745	Georg Tschochnerische	1	24	Hradec
9	1749	Johann Georg Janckische	1	24	Rokle
10	1750	Wentzl Möderische	1	24	Pokutice
11	1754	Anna Maria Susische	1	24	Krásný Dvoreček
12	1758	Johann und Catharina Fritschische	2	48	Rokle
13	1762	Christoph Zobische	2	60	Rokle
14	1768	Frantz Joseph Lorentzische	1	30	Želina (Kojetín)

O fundacích z let 1743-1758 byly učiněny zápisy v téže knize na jiném místě⁴⁰⁰ a v příjmech za daný rok, fundace z let 1762 a 1768 jsou uvedeny jen v příjmech za ten který rok. Nejstarší fundace jsou zaznamenány na úvodních listech želínské matriky z let 1693-1739, jsou však jinak datovány⁴⁰¹. Pro přehlednost uvádím tyto zápisy o fundacích opět ve formě tabulky:

Pořadí ⁴⁰²	Rok	Zápis o fundaci	Počet mší	Fundační částka
1+2+5?	1713	Anno 1713 ist bey sein deß Wohl Ehr Würdtigen in Gott geistlich- vnd hoch gelehrten Herrn Mathaeus Adalbertus Ursinus A. A. et Philosophiae Magistro vndt meredirten Decanu in Städlein Radonitz eine Foundation in der Pfarr Kkirchen Sehla aufgerichtet vnd bestätigt worden, wie volget. Rosina Fritschin von Rachel hat der Kkirchen Sehla Sechßig Gulden Reinisch bahres Geldt geben vnd dasselbige auf 5 Procento außgeliehen ist worden, vnd von dieße 60 fl., die weill die der Kirchen alle Jahr 3 fl. Zins Eintragen	3	60 fl.

⁴⁰⁰ Na f. 87-88, kde foliace knihy také končí.

⁴⁰¹ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L189/1.

⁴⁰² Pořadové číslo předchozí tabulky.

		thut sollen auf Ewig drey H. Seelmeßen geleeßen werden, die Erste vor Matheus Fritsch den 2. May. Die Andere vor Marttin Fritsch den 30. May. Die Dritte bey Ihren Lebens Zeiten vor alle abgestorbene Freündte den 12 Juni, aber nach Ihren Tott vor sie als Rosina Fritschin von Rachel. Die Kürch Sehla muß vor die 3 Meßen zahlen als 1 fl. 30 xr.		
3	1715	Item Anno 1715 hat Eva Merttenin von Harschenitz den Gottes Hauß Sehla 20 Schock bares Geld geben vnd dasselbige auf eine Foundation außgeliehen worden auf 5 Procento, so soll von dem Zins auf Ewig alle Jahr vmb Mittfasten eine H. Seelmeß geleeßen werden vor sie, vnd die Kirch muß zahlen den Geistl. als 30 xr.	1	20 fl.
4	1718	Anno 1718 hat Andreas Ultsch von Purgstabl mit Wissen Ihro hoch wohl Ehr würdten Herrn P. Matheus Vrsinus Dechand zu Radonitz 20 fl. der Kürchen Sehla, alle Jahr auf Ewig auf eine H. Seelmeß legiret, vnd solche zu halten in der Octav Maria Himmelfahrt, vnd solches Geld ist den Simon Weiß von Radigau geliehen worden auf 5 procento. Also zahlt die Kirch Sehla den Geistl. als 30 xr.	1	20 fl.
6	1743	Den 2ten Martii Anno 1743 ist nach dem letzten Willen der gottseeligen Dorothea Willomitzerin aus Schönhoff eine Foundation erleget worden, das alljährlichen vor selbte eine heilige Meß in dem Seelauer Gottes Hauß geleeßen werden solle. Den 2ten Martii Anno 1743 ist nach dem letzten Willen der gottseeligen Dorothea Willomitzerin aus Schönhoff dem Seelauer Gottes hauß erleget worden, das alljährlichen vor selbste eine heylige Meß in gedachten Gottes Hauß geleeßen werden solle.	1	20 fl.
7	1743	Den 19. Novembris Anno 1743 erlegt Georg Kosch	1	20 fl.

		<p>eine Fundation kauft ein heilige Meß vor deßen Eheweib Anna Barbara Koschin.</p> <p>Den 19ten Novembris hat Georg Kopf aus Soßau diesem Gottes Hauß, wamit all jährlichen vor dessen Eheweib Anna Barbara eine heylige Meß gelesen werden solle, entrichtet:</p> <p>Item hat derselbe :massen die erste heylige Meß annoch heüriges Jahr gelesen worden: einen gantz jährigen Züns bezahlet 1 fl.</p>		
8	1745	<p>Anno 1745 den 20ten Februaris erlegt Georg Tschochner auß Burgstatl auf eine Fundation, krafft welcher von seinen seeligen Bruder Matthes Tschochner alle Jahr den 25ten Februaris eine heylige Meß gelesen werden solle, mit:</p>	1	20 fl.
9	1749	<p>Den 17ten Novembris Anno 1749 hat Johann Georg Jancka zu Rachele der Seelauer Kürchen legiret, das in diesen Gotten Hauß vor Ihme alle Jahr zu ewigen Zeithen eine heylige Meß gelesen werden solle, von denen eingehenten Interessen bekommet der Priester 30 xr., vndt verbleibet der Kürchen auch 30 xr.</p>	1	20 fl.
10	1750	<p>Den 11ten Maii a. c. ist von Wentzl Mäder in Pocketitz pro Fundatione erleget worden, das in besagten Gottes Hauß alle Jahr zu ewigen Zeithen vor dem gottseeligen Lorentz Mäder eine heylige Meß gelesen werden solle, von denen eingehenten Interessen bekommet der Priester 30 xr. undt die Kürchen auch 30 xr.</p>	1	20 fl.
11	1754	<p>Den 8. January Anno 1754 hat Anna Maria Susin auß Schönhof der Seelauer Kirchen, damit für diese alljährliche in selben Kirchen zu allen Zeiten eine heylige Meß gelesen wurde 20 fl. erleget, von denen 5 pro Cento fallenden Interessen solle der Priester 30 xr. empfangen, und das übrige der Kirchen</p>	1	20 fl.

		verbleiben. Id est:		
12	1758	Den 22ten Marty 1758 seynd nach dem Todt des seeligen Johann Frietsch auß Rachel der Seelauer Commendat Kirchen Fundations nomine 40 fl. baar erleget worden, damit vor die Seel des Verstorbenen Johann Frietsch auß Rachel, wie auch vor die Seel seines verstorbenen Eheweibs Catharina in der daßselbstigen Kirchen 2 heilige Messen gelesßen werden, von denen fallenden Interessen solle der Priester 1 fl. bekommen und der Kirchen 1 fl. verbleibt.	2	40 fl.
13	1762	Von seeligen Christoph Zobel aus dem Dorf Rachel, womit vor seine Seele, und sein noch lebendes Eheweib in dem löblichen Gottes Hauß alljährlichen 2 heilige Messen gelesen werden, empfangen:	2	50 fl.
14	1768	Den 22ten April Anno 1768 hat der Johann Georg und Frantz Carl Lorentz aus dem Dorfe Coititz, aus der Verlassenschafft ihres seeligen Brudern Frantz Joseph Lorentz, gewesenen Schulmeisters zu Seelau, zu dem Ende hiehero erleget, auf das all jährlichen vor die gesamte Lorentzische Freundschafft eine heilige Meß gelesen werden solle.	1	25 fl.

Po roce 1768 mělo být tedy v kostele během církevního roku čteno sedmnáct⁴⁰³ fundačních mší. Některé mše byly pevně stanoveny na určitý termín: 25. února, týden před nedělí Laetare, 2. května, 30. května, 12. června, v oktávu Navštívení Panny Marie, na sv. Vavřince. Nejvíce donátorů pocházelo z Rokle (okolo Rokle se nacházelo i nejvíce soch světců), téměř všichni byli z vesnic, ve kterých byla vrchností kadaňská městská rada.

⁴⁰³ Z podrobnějších zápisů v matrice a v účtech by vyplývalo, že mší má být šestnáct. Patrně v době před založením dochované knihy kostelních účtů Rosina Fritschová svoji fundaci rozšířila. V mladším seznamu mešních nadací z 19. stol. je k roku 1724 uvedena ještě jedna fundace, zřízená Rosinou Fritschovou z Rokle. SOA Litoměřice, Velkostatek Vintřívov, knihy, e. č. 30, *Verzeichniss aller Messenstiftungen der Domaine Winteritz. Anfangendu von Jahre 1674.* „Rosina Fritsch aus Rachl, 4. August 1724, 1 heilige Messe ad honorem Scti. Laurentii.“ Kapitál byl obvyklých 20 fl., které měly být uloženy na 5 % úrok, kostel a duchovní měli dostat po 30 xr.

Někteří farníci nepochybně zřizovali fundace pro sloužení mší i u jiných kostelů v sousedství, ke kterým měla patronátní právo jejich vrchnost nebo ke kterým měli vztah. Tak např. roku 1716 zřídila mešní fundaci u kostela sv. Kateřiny v Dolanech Eva Mertenová (která o rok dříve zřídila totéž i u sv. Vavřince)⁴⁰⁴, roku 1739 založila Anna Siegllová z Hořenic v Dolanech další fundaci⁴⁰⁵.

4.7 Stavební práce v areálu kostela:

Záznamy o některých stavebních úpravách kostela na začátku 18. století byly zapsány na úvodních listech želinské matriky, založené děkanem Rickem roku 1693⁴⁰⁶. Roku 1704 byla postavena jižní předsíň kostela⁴⁰⁷, roku 1707 byla výrazně přestavěna želinská škola⁴⁰⁸ a v roce 1715 byla opravena kostelní vížka⁴⁰⁹.

---

⁴⁰⁴ NA, APA I, i. č. 988, *Liber foundationum S*, f. 37r. „Anno 1716 erleget Eva Merttnin auß Harschonitz auf 1 heil. Meeß 23 fl. 20 xr, von welchen Interessen sein zuempfangen 30 xr.“ V tomto seznamu mešních fundací, který je mnohem bohatší než ten želinský, je zachcena i fundace Anny Siegllové z roku 1739.

⁴⁰⁵ SOkA Kadaň, Sbíрка kronik, sign. F7, s. 83. „Anno 1739 dem 10 December erleget die Ehrsambe Wittib Anna Sieglin aus Harschonitz der Dehlauer Pfarr-Kirchen auf eine Foundation ein Capital an baaren Geld 32 fl. 30 xr., von welchen jährlich fallenden Interesse zwey h. Messen allda; die erste: Für ihren seeligen Mann Georg, die anderste für sich so wohl in Leben, als nach den Todt, und si möglich umb S. Georgii sollen gelesen werden, und der H. Pfarrer haben soll 1 fl., der Schulmeister auf daß er darunter musicire 30 xr.“ Z Hořenic a Nové Visky bylo do Dolan mnohem blíže. Obce byly nakonec za Josefa II. převedeny do této farnosti. Snahy o toto přefaření byly už dříve, o čemž svědčí přepis vizitační zprávy z roku 1723, který farář Schwarz zanesl do dolanské farní kroniky. SOkA Kadaň, Sbíрка kronik, sign. F7, *Vollkommener Bericht des Zustandes der Pfarrey in dem Dorf Dehlau, und daß hier keine Veränderung von Nöthen, im Jahr 1723* (s. 32- 34) . s. 34 „14tens. Zu dieser Pfarrethey künnten ganz füglich incorporiret werden von der Pfarrkirchen is Seelau, die zwey ganz nahe anliegende Dörfr Harschonitz und Neüdörfl, wie mit mehreren zu sehen und ausführlicher zu lesen in dem Bericht der Dechantey in Radonitz, und besonders in den beygefügten unseren Gutachten.“

⁴⁰⁶ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. L189/1.

⁴⁰⁷ Tamtéž. „Anno 1704 ist daß Vorheüsel gebaut worden.“

⁴⁰⁸ Tamtéž. „Anno 1707 ist die Schul erbauth worden.“ Předpokládám, že šlo o výraznou přestavbu nebo stavbu na stejném místě.

⁴⁰⁹ Tamtéž. „Anno 1715 den 20. Julj ist der Thurn zu Sehla reparirt vnd auß gebessert worden, thut der selbige Kosten alß nemblich 85 fl.“

Poslední velké stavební úpravy želinského kostela proběhly v době pozdní gotiky, takže roku 1733, kdy začíná kniha kostelních účtů, vypadal želinský kostel v podstatě jako dnes. Už měl sakristii⁴¹⁰ (ta je podle SHP středověká), věžičku ve střeše lodi⁴¹¹ i jižní předsíň, zakrývající románský portál. V účtech jsou tedy zachyceny už jen menší úpravy stavby. Zaznamenány jsou také práce na budově školy, kostnice⁴¹² a od roku 1766 stavba obydlí kaplana a následné práce na něm.

Dost pravidelné jsou větší či menší opravy střech – hlavně těch šindelových u školy, kostnice a obydlí kaplana; kostel včetně věžičky měl střechu prejzovou⁴¹³.

Pokud jde přímo o kostel, roku 1746 byla stará dlažba nahrazena novým dlážděním z cihel⁴¹⁴. Roku 1751 byla nově osazena dvě malá okna v kostele⁴¹⁵, v roce 1773 byl

---

⁴¹⁰ Zmíněna v účtech za rok 1761: „*dem Joahnn Jacob Tarxler Zimmermeister in Caadan vor...die Rundeln über der Sacristai das Vorhäußl an der Kirchen gantz neu...einzudecken.*“

⁴¹¹ V účtech je k roku 1737 zmíněna její oprava: „*vor dem Kirch-Thurn außzubessern*“.

⁴¹² Kostnice byla u kostela už před rokem 1733 – první zmínka o ní je v účtech k roku 1741: „*vor ein Schlössl vor das Bein Hauß 8 xr*“ a později mnoho dalších. Podle otisku stabilního katastru stála jihovýchodně od kostela.

⁴¹³ Např. výdaj k roku 1736: „*bey nothwendiger Reparirung deß Kürchen Tachß vor 4 str Kalch a 38 xr entrichtet 2 fl 32 xr, vor 200 Hackhen- und Preyßen Ziegl a 50 xr – 1 fl 40 xr, einen Fuhrmann welcher gemeldte Ziegl und Kalch von Prunnersdorff zur Kürchen gefüret 2 fl 15 xr, dem Ziegl Decker Wentzl Blumentrith aus Caaden als Meister vor 1 Tag 30 xr, seinen Gesellen Johann Vittus Seyge vot 16 Täg a 27 xr – 7 fl 12 xr, item ihme vor einen halben Tag 9 xr, einen Taglöhner vor 16 Täg zulangen a 9 xr – 2 fl 24 xr*“, k roku 1737: „*dem Ziegltecker vor dem Kirch-Thurm außzubessern 36 xr*“, k roku 1739: „*dem Ziegltecker vor das Kirchentach außzubessern 24 xr*“ a k roku 1761: „*dem Johann Wentzl Blumentritt Ziegldecker Meister auß Caadan vor das Ziegl Tach an dem Thurn zu reparierern, nebst dem Taglöhner, und Kandl Weiß Kallich bezahlet 1 fl 32 xr*“. Opravy šindelových střech byly mnohem častější.

⁴¹⁴ „*Weilen in dißer Kürchen das alte Pflaster völlig eingegangen, alß ist zu Verfertigung eines neüen, an folgenden Materialien beygeschaffet undt bezahlet worden. als: vor 4 str Kalch nacher Caaden a 30 xr - 2 fl, von 800 srt Ziegl in die Wüntteritzer Rendten sambt Zöhl Geldt a 50 xr - 6 fl 40 xr, vor 4 Fuder Sambt zuzuführen 45 xr, denen Mauerern vor neü Außpflasterung der Kürchen abgestattet - nehmblich: vor 8 lange Täg Johann Georg Frietsch Meister a 21 xr - 2 fl 48 xr, vor 7 lange Täg Johann Wentzl Esser Gesell a 19 xr - 2 fl 13 xr,*

dem Andreas Hellm, welcher denen Mauerern zugelanget und den alte Pflaster in der Kürchen mit auffgehoben per 7 Täg a 9 xr - 1 fl 3 xr, von Überführung der obigen 800 st Ziegl von Wüntteritz, Fuhrlohn entrichtet 2 fl.“

⁴¹⁵ „*Vor 2 Kleine fenster Neüzüübersetzen in der Kürchen 1 fl 6 x.*“

opraven a nabílen opadaný rákosový strop v kostele, opravovala se dlažba a hřbitovní zeď⁴¹⁶. Strop se ovšem (podle výše výdajů) opravoval důkladněji ještě v roce 1783⁴¹⁷.

Škola byla ve větším rozsahu přestavována roku 1741⁴¹⁸, o dva roky později se ve škole ještě opravovala podlaha.

4.8 Vyobrazení kostela

Nejstarší mně známé vyobrazení kostela v Želině je součástí pozadí pohledu na Kadaň někdy z let 1813-1830⁴¹⁹. Kostel je zachycen přibližně od severozápadu, ale jeho podoba je značně zkreslená. Sice jsou zobrazeny všechny objekty (vlevo před kostelem škola, okolo kostela hřbitovní zeď, za kostelem obydlí kaplana), ale jen schematicky. Vížka ve střeše kostela je příliš mohutná, takže vypadá jako zděná věž, naopak štít kostela je příliš nízký, vypadá spíše jako klasicistní.

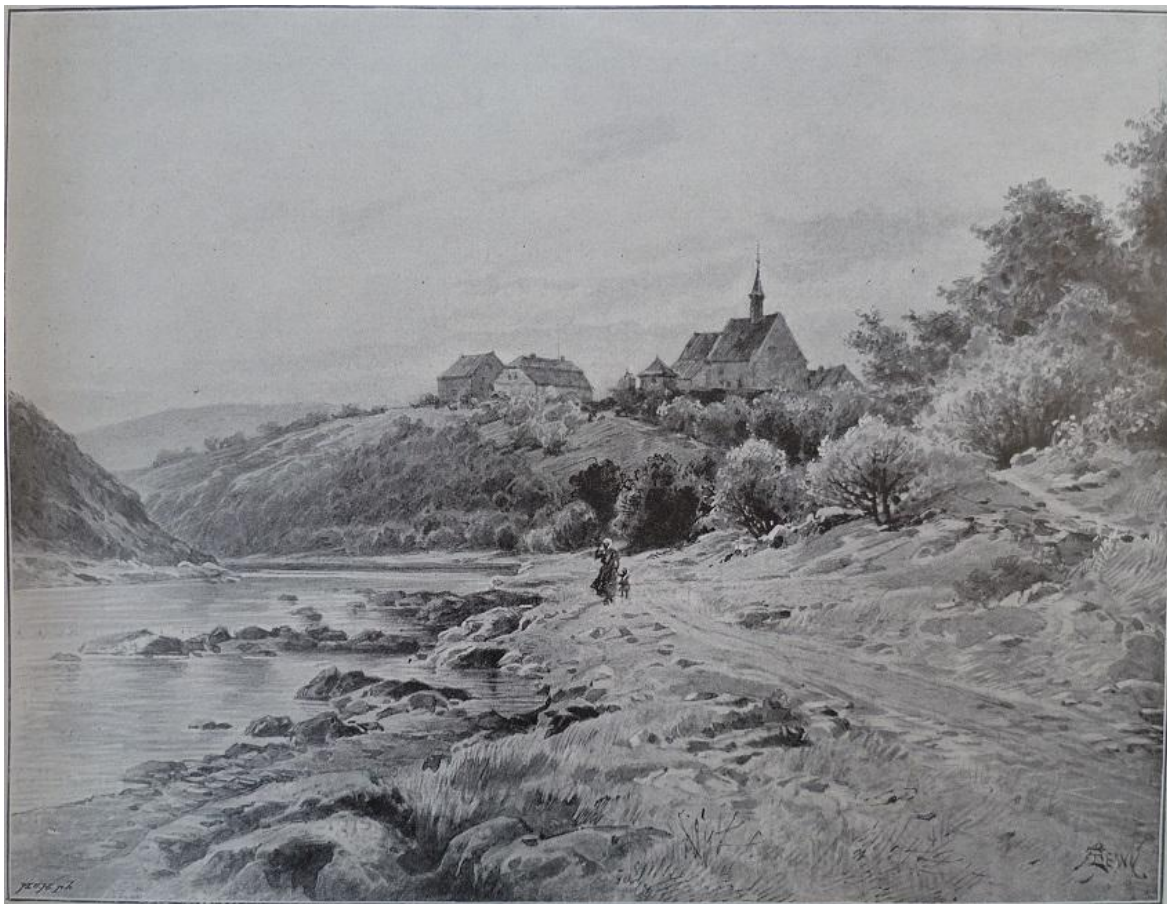
⁴¹⁶ „Mauerer Lohn: lauth Ausziegl von Reparaturung des abgefallenen Rohrbodens in der Kirchen, und Verfertigung dessen, dann Verbesserung des Pflasters, nichtminder von Außbesserung der Kirchen Mauer mit eingedeckten Ziegeln, ausweisung des Rohrbodens, und sonstig in der geistlichen und Schulmeisters Wohnung gethanenen Arbeit bezahlt worden, als dem Wentzl Willomitzer Gesellen per 9 tag a 19 xr - 2 fl 51 xr, dem Joseph Plagt Gesellen per 6 tag a 19 xr...1 fl 54 xr.“

⁴¹⁷ „Laut Ausziegl dem Anton Pernt Maurermeister der in der Kirche den Rohr Boden und das Bein Häusel ausgebessert, dann 2 Thüerstöck eingemauert hat nebst den Tagelöhnern 5 fl 42 xr.“ Kromě toho je v účtech uveden ještě výdaj za stavbu lešení pro opravu stropu.

⁴¹⁸ „Dann hat ein Stuckh eingegangene Mauer undt Tach in der Schul so hienwiderumb zum rechten Bestandt gemachet worden, folgentes veruhrsachet. Als: vor 7 strich 1 Vr Kalch sambt Messgeldt nacher Caaden a 42 xr - 5 fl 4 xr 3 d, vor disen Kalch in die gehörde zuführen 15 xr, vor 2 str Pünth- undt 39 Stuckh gemeine Bretter zu Gerüstern sambt Fuhrlohn 4 fl 20 xr 3 d, vor Pünth- undt Brettnägl 1 fl 32 xr 3 d, vor 1560 stuckh Schündlnägl 1 fl 18 xr, vor 1200 stuckh Schündl sambt Fuhrlohn 5 fl 9 xr, vor 4 Außgehaute bäumeln holtz a 12 xr - 48 xr, vor 4 str Latten 10 xr, vor Sandt nebst dessen zu führen 2 fl 6 xr, denen Maueren, welche an dem Neü auffgeführten Stuckh Mauer 16 2/3 Täg gearbeithet, haben a 18 xr - 5 fl, dem Zümmermeister mit seinen Gesellen wegen Einteckung Vorbemelden Schultaches, undt sonsten unterschiedlich- gethanenen arbeith per 4 ½ Tag a 18 xr - 2 fl 15 xr, denen Tagelöhnern Vor S Täg a 8 xr undt1 Täg a 10 xr Also zusammen - 1 fl 54 xr.“

⁴¹⁹ Balášová, Michaela a kol. Kadaň [kartografický dokument]. Praha: HÚ AV ČR, 2011. Historický atlas měst České republiky; obr. č. 57.

Věrnější jsou veduty kostela od Bedřicha Wachsmanna⁴²⁰ a Antonína Lewého⁴²¹, které v této práci otiskují. První z nich zachycuje ještě starou školu, na druhé je stejném místě už menší márnice.

Obrázek 10 Želina od A. Lewého

4.9 Farní budova

Protože kostel v Želině byl ve 14. století farní, muselo někde v jeho blízkosti stát i obydlí faráře, o němž ale není nic známo. Pozdější luteránští faráři někde u kostela asi také bydleli. Později, roku 1664, když už nebyla fara trvale obsazena a kostel byl spravován z Radonic, uvedl okrskový vikář, jímž byl tehdy doupovský farář F. G. Mayer, ve vizitační zprávě, že u kostela se budova fary nenachází⁴²². Mohlo by se tedy zdát, že objekt fary

⁴²⁰ Publikována v S. A. *Želina*. In: Světozor IV, Praha 1870, s. 133-135.

⁴²¹ Otištěna v BERNAU, Friedrich. *Čechy. Díl 10, Krušné hory a Poohří*. J. Otto, Praha 1896, s. 221.

⁴²² NA, APA I, sign. D 143/2, karton 2689, *Consignatio peractae Visitationis in districtu Ziatecensi per Vicarium Foraneum Tuppaviensem*. „In nulla ecclesia excepto Decanatu est Parochialis Domus.“ Jde o bod č. 22. Zdá se, že v této části zprávy jde spíše o odpovědi vizitovaného na předložené otázky.

(např. během války) zanikl, ale v zápisech v želínské matrice z téže doby je farní budova pravidelně uváděna při záznamech o křtu dětí pomocníka učitele⁴²³. Proto se domnívám, že původní fara byla v této době využívána jako škola a obydlí učitele zároveň. Stará želínská škola (s dvěma zděnými štíty vedle sebe) je dobře patrná ještě na Wachsmannově vyobrazení Želíny; dnes na jejím místě stojí márnice, ve hřbitovní zdi nad řekou je vedle márnice ještě patrný pozůstatek jednoho zazděného okna školy.

Dodnes stojící obydlí kaplana⁴²⁴ (Obr. 8), situované východně od kostela, pochází až z roku 1766⁴²⁵. Údaje o jeho stavbě je možné čerpat z dochované knihy kostelních účtů. První zmínka o jeho stavbě je zaznamenána už v účtech z předchozího roku⁴²⁶. Poskytnutím stavebního materiálu přispěl kostelnímu jmění prostřednictvím vrchnostenského úřadu ve Vintířově patron kostela hrabě Adam Filip Losy z Losimthalu, který také musel schválit nákres stavby⁴²⁷.

Tento návrh vypracoval pražský stavitel a architekt Johann Anton Kunz⁴²⁸, stavbu vedl polír Valentin Gruber, rovněž z Prahy⁴²⁹. Jednopodlažní budova, 41 loktů dlouhá, 21

⁴²³ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. L189/13, např. s. 313 k r. 1650 „*ist ufn Pfaarhausß gebohren*“, s. 314 k r. 1656, s. 317 k r. 1666 „*bey dem S. Laurentio Zu Seehla Auff der pfahre getaufft worden*“ - zde jde o dítě učitele.

⁴²⁴ Ze začátku je stavba nazývána důsledně „*Caplaney-Wohnung*“, později je v účtech a inventářích budova označována prostě jako fara. Pro úsporu místa toto označení dále místy také používám.

⁴²⁵ SOA Litoměřice, Velkostatek Vintířov, knihy, e. č. 16, *Sehla Kirchenbuch 1733-1828*. Výdaje 1766: „*Ausgab Geldt gegen Neüerbauung der Caplaney Wohnung.*“

⁴²⁶ Tamtéž (v příjmech): „*Von das Reyßig, Aeste und Spahn von erkaufte Bauholz zur Neuen Caplaney Wohnung als: Von Seelauer Schullmeister Frantz Joseph Lorenz 8 fl., Von Martin Puschner Richtern in Weinern 3 fl. 30 xr.*“

⁴²⁷ Hrabě Losy musel schvalovat také některé důležitější smlouvy s řemeslníky – smlouvy s truhlářem Neudörflem a se zámečníkem Kriesslem z 20. května potvrdil 28. května ve Vídni. Z toho by se snad dalo usuzovat, že v tu dobu už stavba pokročila.

⁴²⁸ K němu: EBELOVÁ, Ivana (ed.). *Zápisná kniha pražských stavitelů 1639-1903*, Praha 1996, s. 24.

⁴²⁹ Zapláceno mu bylo za 36 dnů. Výdaje 1766: „*Ausgab Geldt gegen Neüerbauung der Caplaney Wohnung denen Handwercks Leüthen, denen Mauerern, welche diese Caplaney per 41 Ellen lang 20 Ellen weith, und 8 Ellen Hoch, einstöckig, innerlichen mit 2 absteig Zimmern für dem Radonitzer Herrn Dechant, 2 deto für dem Caplan, und 1 für die Köchin, sambt einen gewölbten Keller, Kuchl backoffen untern Herth hierinnen und Preißgewölb, dann in Sit venia Abtritt und aufgeführten 2 Rauchfängen nach dem von den Kayserlicher Königlicher Vice Baumeister Herrn Johann Anton Kuntz in Prag verfasset, und von Seiner Excelllenz gnädigen Hohen Obrigkeit |:P. T.:| approbirten Rieß, von Grund neü aufgemauert, inn und aüsserlichen beworffrn, Glat verputzet, und beweyßset, die zimmer und das Vorhausß mit Rohrböden Arbeit*

loktů široká a 8 loktů vysoká, obsahovala dvě místnosti určené pro radonického děkana, další dvě pro místního kaplana a jednu místnost pro kuchařku a byla vybavená kuchyní se zaklenutou pecí dole s ohništěm⁴³⁰. Kromě těchto místností měla fara ještě předsín a záchod, vystavěny byly dva komíny. Pod budovou byl zaklenutý, částečně do skály zahloubený⁴³¹ sklep. Krov pro mansardovou střechu⁴³² postavil tesař Pinter z Ratiboře se svými tovaryši, střecha byla (stejně jako dnes) pokryta šindely. V kaplanově i kuchařčině světnici osadil hrnčíř Rothberger z Kadaně hnědě glazovaná kachlová kamna. O dva roky později tentýž řemeslník ještě kamna u kuchařky rozebral a sestavil – z různých kachlů, kamna z hnědě glazovaných kachlů pak osadil ve světnici určené pro děkana. Roku 1768 vystavěl zednický mistr Siegl z Vintířova okolo kaplanské zahrady a dvora cihlovou obvodovou zeď.

Řemeslníci, nádeníci, přidavači aj., kteří se na stavbě podíleli, pocházeli z okolí – z vintířovského panství, z Kadaně, z kadaňských i thunovských vsí ve farnosti nebo odjinud z okolí⁴³³ (až na políra Grubera). Z přibližně stejného obvodu se obstarával i materiál – cihly z vintířovského panství, dřevo z thunovských lesů i z panství Vintířov (část dřeva na krov pocházela z majetku vintířovské poutní kaple Panny Marie Pomocné), drát z kadaňského *Drathmühle* atp. Skleněné tabulky do oken byly dovezeny až z tachovské sklárny, vápno na vybělení až z Nového města pražského.

4.10 Vybavení kostela

Stejným způsobem je možno sledovat i vnitřní vybavení kostela, přičemž lze ovšem využít i některých dalších pramenů i ze starší doby. Zajímavé by bylo pojednat vybavení kostela chronologicky, např. jak interiér kostela vyhlížel v roce 1550, 1650, 1750 apod., avšak zejména pro starší dobu není k dispozici dost pramenů. Kromě zmíněné knihy kostelních účtů, která však začíná až rokem 1733, takže jí je pro předchozí dobu možné

---

verfertiget...“ Účty za stavbu kaplanství jsou příliš rozáhlé, takže je zde celé do poznámek nevkládám. Stavba stála celkem 1813 zl. 16 kr. a 1 ¼ d.

⁴³⁰ Tím si nejsem jist „*Kuchl backoffen untern Herth hierinnen und Preyßgewölb.*“

⁴³¹ „*Denen Handlangern und Zimmerleuthen..., [die] dann den Keller in purn felsen ausgebrochen... haben.*“

⁴³² „*einen gantz neuen gebrochenen Tach Stühl*“

⁴³³ Např. zámečník Kriessl byl z Širokých Třebčic.

využít jen nepřímo (ale pro změny ve vybavení po tomto datu je to podrobný zdroj informací), existují dva starší inventáře kostelního vybavení, tvořící součást farářských relací z let 1676/7⁴³⁴ a 1700⁴³⁵, přičemž ten starší je výrazně podrobnější. Další dva inventáře se dochovaly ze 70. let 18. století, první sestavený za děkana Kriegera⁴³⁶, druhý za jeho nástupce Wagnera⁴³⁷. Společným znakem těchto inventářů je skutečnost, že evidují zejména kostelní roucha a ostatní drobnější předměty, s nimiž se mohlo běžně manipulovat (kalichy, svícny, kaditelnice atp.). Existenci oltářů nebo soch dokládají pouze nepřímo, např. pokud je zmíněna látka, určená k zakrytí oltářního obrazu. Mnohem podrobnější jsou kostelní inventáře z 19. století, obsahující stručné popisy kostela a vypočítávající oltáře, sochy, obrazy, lavice, zpovědnice (aj.) včetně jejich umístění v kostele. Nespadají sice vznikem do doby, která je předmětem této práce, ale mohou posloužit k poznání staršího stavu⁴³⁸. Kromě těchto soupisů úřední povahy existují ze stejné doby první popisy kostelního interiéru zaměřené (umělecko) historicky od Jana Erazima Wocela⁴³⁹, Františka Beneše⁴⁴⁰, Friedricha Bernaua⁴⁴¹ a Roberta Eigenbergera⁴⁴². Někdy se bohužel jejich údaje o umístění oltářů natolik rozcházejí, že mi není zřejmé, zda se v 19. stol. se sochami a oltáři nepřetržitě manipulovalo, nebo zda jsou v člancích hojně záměny označení typu pravá-levá, severní-j jižní apod. Text posledně zmíněného autora je nejdůkladnější, zachycuje však až stav kostela po poměrně výrazných úpravách na začátku 20. století.

⁴³⁴ NA, APA I, sign. B 11/11, *Rubricas super Decanatum Radoniczensem*.

⁴³⁵ NA, APA I, sign. B 13/18, f. 11r an., *Relatio Ecclesiae Decanalis Radonicensis*.

⁴³⁶ NA, APA I, sign. D 85-90, karton 2403, *Inventarium Ecclesiae Commendatae Selaviensis Anno 1771 Ab Erasmo Kriger p. t. Decano Loci Conscriptum*.

⁴³⁷ NA, APA I, sign. D 85-90, karton 2403, 1776. *Inventarium Ecclesiae Decanali Radonicensis a Decano loci P. Wenceslao Wagner confectum*.

⁴³⁸ Měl jsem k dispozici čtyři inventáře, uložené v diecézním archivu v Litoměřicích, z let 1823, 1841, 1855 a 1881. DA Litoměřice, Archivy far I, Radonice.

⁴³⁹ Wocel, Jan Erazim. *Bericht über die im Jahre 1858 unternommene kunstarthologische Reise im westlichen Böhmen*, Mittheilungen der k. k. Central-Commission 1859, s. 136-137.

⁴⁴⁰ BENEŠ, František Xaver Josef. *Z cesty po Rakovnicku, Žatecku a Loketsku. Památky archeologické*. 1869, č. 8, s. 373-376.

⁴⁴¹ BERNAU, Friedrich. *Die Kirche zu Sehlau*, s. 25-30. Bernau je zde silně závislý na předchozím článku. Uvádí shodně třeba mylnou informaci, že presbytář kostela je zaklenut křížovou klenbou.

⁴⁴² EIGENBERGER, Robert: *Die kirchlichen Kunstaltertümen der Pfarrsprengel Radonitz und Willomitz*. In: *Jahresbuch der Stadt Radonitz* 1914. s. 69-79.

Gotické sochy z želinského kostela, včetně těch oltářních, eviduje Josef Opitz v knížce o gotické plastice na Kadaňsku⁴⁴³.

Na začátku zmíním nejvýznamnější součásti kostelního vybavení – želinské pozdně gotické oltáře. Jde o známý želinský křídlový oltář Mistra IW s ústředním vyobrazením smrti Panny Marie, skříňový oltář se sochou sv. Barbory a torzo třetího oltáře.

4.10.1 Tzv. Želinský oltář

Zodpovězení otázky, zda oltář Mistra IW, na jehož predele jsou po stranách vyobrazení erbů Vitzthumů a Trčků z Lípy, byl od počátku určen do kostela sv. Vavřince v Želině, by mělo význam nejen pro dějiny umění té doby, ale i pro dějiny kostela.

Šestidílný oltář se skládá ze střední desky, predely, dvou pohyblivých a dvou pevných křídel. Na střední desce je vyobrazena Smrt Panny Marie, na levém pohyblivém křídle je na vnitřní straně Zvěstování a Navštívení Panny Marie, na pravém pohyblivém křídle je na vnitřní straně Narození Krista a Klanění tří králů. Pozorovatel tedy, byl-li oltář otevřen, viděl scény ze života Panny Marie. Na levém pevném křídle je sv. Vojtěch, na vnější straně levého pohyblivého křídla sv. Václav, na vnější straně pravého pohyblivého křídla sv. Zikmund a konečně na pravém pevném křídle sv. Vít. Zavřený oltář tak ukazoval čtyři zemské patrony. Na oltářní predele je znázorněno Oplakávání Krista, po stranách jsou dva putti, držící již zmíněné erby Vitzthumů a Trčků. Na ústřední desce je oltář signován I. W. 1526⁴⁴⁴.

Vzhledem k uměleckému významu oltáře mnozí historikové umění zpochybňují možnost, že by tak náročný oltář mohl být původně určen pro tak nevýznamný kostel. Prvotní určení oltáře pro Želinu se zdálo nepravděpodobné Bernhardu Grueberovi, Karlu Chytilovi, Josefu Opitzovi a Jaroslavu Pešinovi. Ladislav Kesner (tak jako Friedrich

---

⁴⁴³ OPITZ, Josef. *Die gotische Plastik im pol. Bez. Kaaden*. Teplitz-Schönau: [Nordwestb. Gebirgsverein-Verband, 1922]. s. 9-45.

⁴⁴⁴ Oltář, který se dnes nachází v okresním muzeu v Chomutově, je zmíněn snad ve všech pracích, zabývajících se uměním pozdního středověku v Čechách. Pokud není uvedeno jinak, vycházím z monografie Kesner, Ladislav. *Mistr IW*, Litoměřice 1993.

Bernau) považoval naopak za pravděpodobnější původní umístění v želinském kostele. Eigenberger měl za jisté, že jde o starý hlavní oltář tohoto kostela⁴⁴⁵.

Jako pravděpodobné místo, odkud byl oltář později přenesen, byl uváděn kadaňský děkanský kostel⁴⁴⁶ (Grueber), obecně Kadaň (Chytil), v nedávné době Petr Hlaváček zmínil teorii, že tento oltář byl původně hlavním oltářem v kostele kadaňského františkánského kláštera⁴⁴⁷. V úvahu přicházejí místa, ke kterým měl vztah Apel z Vitzthumu⁴⁴⁸, což jistě splňuje františkánský klášter v Kadani, minoritský klášter tamtéž⁴⁴⁹, ale i kostely na vintířovském panství – kostel v Radonicích a ve Vintířově. Pro kostel sv. Markéty ve Vintířově by hovořilo to, že se nacházel nedaleko od sídla panství, do minulého století se v něm však nacházel jiný pozdně gotický oltář, opatřený stejnými erby a nesoucí podobné motivy⁴⁵⁰. Pro původní umístění v radonickém kostele by svědčilo jednak jeho mariánské patrocínium (Narození Panny Marie⁴⁵¹), jednak hospodářský

⁴⁴⁵ EIGENBERGER, Robert: *Die kirchlichen Kunstaltertümen der Pfarrsprengel Radonitz und Willomitz*, s. 73. „Dieser Altar, der nach der Signierung aus dem Jahre 1526 stammt, und sicher der ehemalige Hochaltar dieses Gotteshauses ist, hängt heute an der Wand über dem Eingang in die Sakristei.“

⁴⁴⁶ To se mi nezdá být příliš pravděpodobné, zejména proto, že roku 1635 farní kostel, stejně jako minoritský klášter, zcela vyhořel. Srv. NA, APA I, sign. C 151/1b, karton 2278, dopis děkana Böttnera z 21. července 1635. „*Templum Parochiale, Campanae, Organa, Altaria, et fere omnia praeter Monstrantias, Calices, aliquot reliquiaria argentea, et aliqua paramenta (quae Deus in Sacristia concamerata singulari gratia conservavit), Monasterium item Conventualium, Hospitale cum templo, Parochia, Capellania, Scholae, immo cuncta, proh dolor! usque ad rudera funditus conflagrata et in cineres redacta.*“ I kdyby oltář požár přečkal, nemyslím, že by oltář přesouvali do kostela, který měl na starost farář z Radonic. Oltář však mohl na Želinu už předtím přenést děkan Hagelius, který měl kostel ještě prokazatelně ve správě.

⁴⁴⁷ HLAVÁČEK, Petr. *Nový Jeruzalém*, s. 65.

⁴⁴⁸ Apel z Vitzthumu měl za manželku Dorotu, roz. Trčkovou z Lípy – jejich erby jsou na oltáři. Tamtéž.

⁴⁴⁹ HLAVÁČEK, Petr. *Nový Jeruzalém*, pozn. č. 75.

⁴⁵⁰ Výjevy ze života Panny Marie, zemští patroni sv. Václav a sv. Vít, střední deska se nedochovala. Pešina, Jaroslav. *Česká malba pozdní gotiky a renesance*, s. 124.

⁴⁵¹ V roce 1664 uvedl děkan Tonnazoll Nanebevzetí Panny Marie. NA, APA I, sign. D143/2, karton 2689, *Consignatio peractae Visitationis in districtu Ziatecensi per Vicarium Foraneum Tuppaviensem*. Ve vizitační zprávě děkana Morika je uvedeno zasvěcení Panně Marii; místo kde bylo doplňující slovo, je bohužel vytrženo. Oltáře byly v kostele tehdy dva – Umučení Páně a Panny Marie. V inventáři radonického kostela však uvádí sochu Panny Marie na menším oltáři: „*Beatissimae Virginis Statua in Minori Altari habet vestes varias.*“ NA, APA I, sign. B 11/11, *Rubricas super Decanatum Radoniczensem*. Roku 1699 uvádí patrocínium Zvěstování Panny Marie vizitátor Raspichler, který zároveň konstatuje nedostatečnost kostela a zmiňuje plán stavby většího. NA, APA I, sign. D 143/2, karton 2689, *Relatio Visitationis in Vicariatu Willemicensi Districtus Zatecensis cis Egram 1699*. V následujícím roce v květnu už děkan Liebscher mluví

význam Radonic v rámci panství – roku 1514 byly na žádost Apela z Vitzthumu králem Vladislavem povýšeny na městečko⁴⁵². Bylo by dobře možné, že oltář byl z Radonic na Želinu jako nepotřebný přesunut v souvislosti se stavbou nového kostela na začátku 18. století.

Přesun z kostela františkánského kláštera je však minimálně stejně pravděpodobný. Kromě nezpochybnitelného vztahu Vitzthumů ke klášteru je podstatné, že v době po třicetileté válce se o obyvatele z obvodu želinského kostela starali kadaňští františkáni⁴⁵³. V této době zároveň probíhaly v klášteře úpravy⁴⁵⁴, takže františkáni mohli již nepotřebný oltář přesunout do kostela, jehož farníky zaopatřovali svátostmi⁴⁵⁵.

Z důvodů uvedených výše je obtížné zachytit přítomnost tohoto oltáře v pramenech. V obou farářských relacích není po oltáři ani stopa, stejně jako v inventářích ze 70. let 18. století, zaznamenán je až v popisech z následujícího století. Tehdy už oltář nesloužil svému vlastnímu účelu, ale jeho díly byly pověšeny na stěně kostela. Nejstarší zmínka je patrně v inventáři z roku 1823, tehdy bylo ve vybavení evidováno 13 obrazů, z nichž šest, „*die Heiligen in uralter Abbildung*“, dalších šest jich bylo na postraních lavicích a jeden – „*expectatio partus*“ – byl uložen na faře⁴⁵⁶. Patrně tedy byla v kostele zvlášť umístěna některá další oltářní křídla. Dva časově následující inventáře se o oltáři nezmiňují, oltář popisují až výše uvedení badatelé a inventář z roku 1881. V době Wocelovy návštěvy

---

o kostele i oltářích v minulém času. NA, APA I, i. č. 1358, sign. B 13/18, *Relatio Ecclesiae Decanalii Radonicensii*. „*Patrona Ecclesiae est serenissima Virgo Maria sub titulo Nascentis. Altaria in hac, quae nunc fere penitus est diruta, cuius Loco intra Paucos annos Nova exspectatur, nuper erant duo.*“

⁴⁵² BERNAU, Friedrich. *Geschichte der ehemaligen Herrschaft Winteritz*, s. 52-55.

⁴⁵³ NA, APA I, sign. D143/2, karton 2689, *Consignatio peractae Visitationis in districtu Ziatecensi per Vicarium Foraneum Tuppaviensem (1664)*. V této vizitační zprávě uvádí venkovský vikář Mayer (jde spíše o odpověď radonického děkana), že „*[ecclesiae] Sehlensis vero satis fit per Decanum, et Administrationem PP. Franciscanorum consentiente Decano,*“ a následně o obroči kostela, že „*inde Solvitur PP. Franciscanis pro Administratione.*“ Františkánům se děkan Tonnazoll i zpovídal.

⁴⁵⁴ HLAVÁČEK, Petr. *Nový Jeruzalém*, s. 68. Tentýž. *K dějinám barokní obnovy františkánského kláštera v Kadani aneb nástin interpretace legendy o Čtrnácti sv. pomocnících*. In: *Barokní umění v severozápadních Čechách*, Ústí nad Labem 2003, s. 71-83.

⁴⁵⁵ Bohužel v želinských matrikách (sign. L189/12-14) z této doby ještě nebývá většinou uveden kněz, které úkon provedl. Pouze k 18. 1. 1665: SOA Litoměřice, Sbirka matrik, sign. L189/12, s. 57. „*...ein Sohn allhir zu Seela durch ein P. Francisci, einer auß dem Closter von Cadan, das Kindt Nahmens Mattheus getaufft worden.*“

⁴⁵⁶ DA Litoměřice, Fary I, Radonice, *Inventarium der Sehlauer Commendat=Parrkirche S[ancti] Laurentii des geistlichen Hauses, und der Schule*.

v roce 1858 byly desky oltáře pověšeny na jižní zdi presbytáře. Náměty na deskách označuje stejně, jako jsou známy dnes, jen sv. Vojtěcha a Víta na pevných křídlech nazývá jen obecně – dva svatí⁴⁵⁷. Beneš přibližně o deset let později oltář popisuje stejně (včetně neidentifikování sv. Víta a Vojtěcha), situuje ho však na severní zeď presbytáře⁴⁵⁸. Inventář z roku 1881 desky oltáře umísťuje „vlevo od oltáře“⁴⁵⁹; výjevy na oltáři jsou označeny správně, pouze světci na pevných křídlech (která byla patrně vedle sebe, takže byla chápána jako jeden obraz) jsou chápáni jako sv. Norbert a Karel Veliký. Je zaznamenán letopočet 1525⁴⁶⁰. Podle Eigenbergera byla pevná křídla po úpravě kostela na západní zdi kostela, zbytek oltáře nad dveřmi do sakristie, tj. na severní zdi presbytáře⁴⁶¹.

Protože oltář není (a to ani nepřímo) uváděn ve starších inventářích, předpokládám, že visel na zdi kostela už dlouho pouze jako skupina obrazů. (Srv. dále o mariánském oltáři v kostele.)

4.10.2 Oltář sv. Barbory

Protože to, co bylo řečeno o oltáři Mistra IW v předchozím odstavci, neplatí pro oltář svatobarborský, je možné zachytit přítomnost tohoto o něco méně známého pozdně středověkého oltáře v kostele o mnoho dříve. V tomto případě (i v dalším) budu ale postupovat obráceně – od popisů z 19. a začátku 20. století se pokusím přejít ke staršímu stavu.

---

⁴⁵⁷ WOCEL, Jan Erazim. *Bericht über die im Jahre 1858 unternommene kunstarchäologische Reise im westlichen Böhmen*, s. 137.

⁴⁵⁸ BENEŠ, František Xaver Josef. *Z cesty po Rakovnicku, Žatecku a Loketsku*, s. 374-375.

⁴⁵⁹ Předpokládám, že je tím míněna evangelní strana presbytáře, nicméně pravidlem je opačné chápání.

⁴⁶⁰ DA Litoměřice, Archivy für I, Radonice, *INVENTAR der Kirche und Dechantei zu Radonitz, sowie der darzugehörigen Sehlauer Commendalkirche, Filialkirchen zu Koitzitz, Serles, der öffentlichen Kapelle zu Winteritz und der Bergcapelle bei Winteritz ausgenommen am 1. Jänner 1881. „a) Großes Bild, links vom Hochaltar, darstellend Mariens Tod mit 2 Seitenflügeln, darstellend Maria Verkündigung-Heimsuchung, Christi Geburt-Anbetung der 3 Weisen, auf der Rückseite der Flügel: heil. Sigismund und Wenzel |:1525:| b) Ein großes Bild an derselben Seite der heil. Norbert u. Karl der Große.“* Pro zajímavost doplňuji, že tento oltář byl tehdy spolu s „*verschiedenen Bildern*“ oceněn na 10 zl.

⁴⁶¹ EIGENBERGER, Robert: *Die kirchlichen Kunstaltertümen der Pfarrsprengel Radonitz und Willomitz*, s. 73.

Střed oltáře tvoří skříň, v níž je umístěna přibližně 120 cm vysoká socha sv. Barbory. Kromě toho k oltáři patří dvě pevná a dvě pohyblivá křídla a predela. Na vnitřní straně levého pohyblivého křídla je sv. Kateřina, na vnitřní straně pravého pohyblivého křídla sv. Dorota, na levém pevném křídle sv. Mikuláš, na vnější straně levého pohyblivého křídla sv. Wolfgang, na vnější straně pravého pohyblivého křídla sv. Jeroným a na pravém pevném křídle sv. Norbert. Uprostřed predely je sv. Anna sama třetí, vlevo od ní sv. Otylie, vpravo (podle Pešiny) sv. Marta⁴⁶². Tento oltář je většinou datován oproti tomu předchozímu do doby o něco málo starší⁴⁶³.

V době, kdy kostel navštívil R. Eigenberger, visel už oltář v lodi na severní stěně. Většinu motivů nazývá stejně jako Pešina, pouze sv. Norberta označuje jako sv. Oldřicha a sv. Martu správně jako sv. Markétu⁴⁶⁴. Před rekonstrukcí kostela, která proběhla v roce 1906, byl oltář sv. Barbory ještě v pozici skutečného bočního oltáře. Bohužel se však liší správy o tom, kde tento oltář stál; Bernau (90. léta) oltář umísťuje na jižní stěnu presbytáře⁴⁶⁵, inventář z roku 1881 vpravo (předpokládám, že je tím logicky myšleno místo vpravo od vítězného oblouku z pohledu věřícího)⁴⁶⁶, Beneš (60. léta) na pravou stranu

---

⁴⁶² O oltáři např. Pešina, Jaroslav. *Česká malba pozdní gotiky a renesance*, s. 115, ze kterého zde vycházím. Pešina ovšem nepředpokládá ani u tohoto oltáře původní umístění na Želině, což nepovažuji za opodstatněné, ledaže by kostel sloužil (pro františkánský klášter nebo pro radonického děkana) jako jakési odkladiště z módy vyšlého mobiliáře. Soše sv. Barbory se věnoval Opitz, Josef. *OPITZ, Josef. Die gotische Plastik im pol. Bez. Kaaden*. Oltář je samozřejmě popsán ve všech popisech kostela, uvedených výše. Eva Šamšulová přesvědčivě dovozuje, že jde o sv. Markétu. ŠAMŠULOVÁ, Eva. Několik poznámek k ikonografii deskových oltářů. *PPŽ*, 2/1996, s. 47-50.

⁴⁶³ Pešina oltář datuje po r. 1500, Opitz sochu sv. Barbory před r. 1520. Eva Šamšulová řadí obraz do dílny Hanse Hesseho a datuje ho po r. 1524.

⁴⁶⁴ EIGENBERGER, Robert: *Die kirchlichen Kunstaltertümen der Pfarrsprengel Radonitz und Willomitz*, s. 76-77.

⁴⁶⁵ BERNAU, Friedrich. *Die Kirche zu Sehlau*, s. 27. Sv. Norbert je u něho označen jako nějaký sv. biskup, na predele prý kromě sv. Otylie a sv. Anny byla ještě sv. Markéta a sv. Magnus!

⁴⁶⁶ DA Litoměřice, Archivy für I, Radonice, *INVENTAR der Kirche und Dechantei zu Radonitz, sowie der darzugehörigen Sehlauer Commendalkirche, Filialkirchen zu Koitzitz, Serles, der öffentlichen Kapelle zu Winteritz und der Bergcapelle bei Winteritz ausgenommen am 1. Jänner 1881*. „Altar her Heil. Barbara rechts, mit der hölz. Statue der h. Barbara im hölzernen Kasten, daran 2 Flügel Zumachen, oberhalb Dieser Statue ist die Statue des Hl. Johann v. Nep. in einer hölzernen Nische.“

kostela⁴⁶⁷, Wocel (konec 50. let) na severní zeď u presbytáře (patrně tedy vlevo od vítězného oblouku)⁴⁶⁸, inventář z roku 1855 vpravo (tedy stejně jako mladší inventář)⁴⁶⁹.

Oba uvedené inventáře doplňují, že vlastní oltář byl zděný, s posvěceným oltářním kamenem. Kromě toho uvádějí, že nad sochou sv. Barbory (tedy na oltářní skříni) stojí socha sv. Jana Nepomuckého⁴⁷⁰.

Pokud postoupím před polovinu 19. stol., pak se nabízí kostelní inventář z roku 1823. V něm se překvapivě nepíše o oltáři sv. Barbory, nýbrž o oltáři sv. Jana Nepomuckého, umístěném vpravo. Oltář je označen jako prastarým způsobem malovaný, s vyobrazením sv. Otýlie, takže se domnívám, že je takto, vzhledem k sošce sv. Jana na vrcholu oltáře, označen oltář sv. Barbory⁴⁷¹. Zároveň předpokládám, že oltář byl skutečně (do rekonstrukce v r. 1906) vpravo, tzn. na epištolní straně, vedle vítězného oblouku v lodi.

O oltáři jsou zprávy i z 18. století. Myslím, že lze s oltářem spojovat zmínku v kostelních účtech k roku 1758 o pořízení stolečku na dary ke sv. Otýlii⁴⁷². V inventářích z doby nástupů děkanů Kriegera a Wagnera jsou zmíněny oblečky pro sochu sv. Barbory⁴⁷³, ve starším inventáři i starý modrý flór, určený ke svatobarborskému oltáři⁴⁷⁴.

⁴⁶⁷ BENEŠ, František Xaver Josef. *Z cesty po Rakovnicku, Žatecku a Loketsku*, s. 374. Světce identifikuje stejně jako Bernau (platí vlastně opačná závislost), tím sv. Magnusem byl zřejmě míněn sv. Norbert na pravém pevném křídle.

⁴⁶⁸ WOCEL, Jan Erazim. *Bericht über die im Jahre 1858 unternommene kunsthistorische Reise im westlichen Böhmen*, s. 137. Sv. Dorotu označuje jako Rozálii, sv. Norberta jako sv. Gebharda a sv. Markétu jako sv. Magnuse!

⁴⁶⁹ DA Litoměřice, Archivy far I, Radonice, *Inventar für die Expositur-Kirche Sehlau 1855*. „Altar der H. Batrbara rechts mit der hölzernen Statue der H. Barbara in einem hölzernen Kasten, daran 2 Flugeln zum Zumachen, oberhalb dieser Statue ist die Statue des H. Johann von Nepomuck in einer hölzernen Nische.“

⁴⁷⁰ Sochu sv. Jana Nepomuckého zmiňuje v kostele Eigenberger, tehdy už stála vedle nové Lourdské jeskyně. Socha byla přibližně půl metru vysoká, E. její vznik datoval do poloviny 18. století. EIGENBERGER, Robert. *Die kirchlichen Kunstaltertümen der Pfarrsprengel Radonitz und Willomitz*, s. 72.

⁴⁷¹ DA Litoměřice, Far I, Radonice, *Inventarium der Sehlauer Commendat=Parrkirche S[ancti] Laurentii des geistlichen Hauses, und der Schule*. „Einer [Altar] Zur rechten Seite Sub Titulo S Joannis Nep. ist ebenfalls Von Holz, uralte bemahlt, worauf zugleich die Bildniß der h[eiligen] Otilia.“

⁴⁷² SOA Litoměřice, Velkostatek Vintířov, knihy, e. č. 16, *Sehlau Kirchenbuch 1733-1828*. Výdaj k r. 1758: „Vor ein Opfer Tafferl zur Heiligen Otilia 24 xr.“

⁴⁷³ NA, APA I, sign. D 85-90, karton 2403, 1. *Inventarium Ecclesiae Commendatae Selaviensis Anno 1771 Ab Erasmo Kriger p. t. Decano Loci Conscriptum*, 2. *Inventarium Ecclesiae Decanali Radonicensis a Decano loci P. Wenceslao Wagner confectum 1776*. „Gelbes und ein altes gestreiftes Kleid bey St. Barbara.“ „An Mutter Gottes, und S Barbarae Kleydeln.“

4.10.3 Druhý boční oltář

Kromě již uvedených oltářů zaznamenal Eigenberger dvě oltářní tabule – torzo dalšího oltáře zavěšené na jižní zdi kostela na kúru. Šlo o křídla, která původně uzavírala oltářní skříň. Na někdejší vnitřní straně křídel byla scéna Zvěstování Panny Marie; na levém křídle anděl, na pravém sedící Panna Marie. Vnější strana křídel byla v roce 1834 přemalována kadaňským malířem Koitzschem; nesla scény Navštívení Panny Marie a Klanění tří králů. Tyto desky datoval Eigenberger nejčasněji, do doby okolo roku 1480⁴⁷⁵.

Pravděpodobně jde o torzo mariánského oltáře, který starší popisy a inventáře zachycují ještě vcelku. Tak Beneš i Bernau píší o mariánském oltáři, který stál v lodi na severní straně (tzn. v místě zrcadlově odpovídajícím umístění oltáře sv. Barbory), podle Beneše, který oltář datoval počátkem 16. století, byly na oltářních křídlech motivy Navštívení Panny Marie a Narození Krista, ale malíř Rott obrazy přemaloval⁴⁷⁶. S tím je v souladu inventář z roku 1881, z něhož je navíc zřejmé, že svatostánek oltáře byl malovaný⁴⁷⁷ a v oltářní skříni stála socha Panny Marie⁴⁷⁸. Sochu Panny Marie původem z želinského kostela, která mohla být součástí tohoto oltáře, uvádí Josef Opitz v soupisu gotické plastiky na Kadaňsku. Byla to polychromovaná asi 135 cm vysoká socha Panny Marie s Ježíškem, Opitz ji považoval za českou práci a datoval na začátek 16. století.⁴⁷⁹ Wocel tento oltář nezaznamenal; v inventáři z roku 1855 je zmíněn obdobným způsobem

⁴⁷⁴ NA, APA I, sign. D 85-90, karton 2403, 1. *Inventarium Ecclesiae Commendatae Selaviensis Anno 1771 Ab Erasmo Kriger p. t. Decano Loci Conscriptum.* „Alte blaue Flöhr bey St barbara Altar.“

⁴⁷⁵ EIGENBERGER, Robert: *Die kirchlichen Kunstaltertümen der Pfarrsprengel Radonitz und Willomitz*, s. 78-79.

⁴⁷⁶ BENEŠ, František Xaver Josef. *Z cesty po Rakovnicku, Žatecku a Loketsku*, s. 375. BERNAU, Friedrich. *Die Kirche zu Sehlau*, s. 27.

⁴⁷⁷ DA Litoměřice, Archivy far I, Radonice, *INVENTAR der Kirche und Dechantei zu Radonitz, sowie der darzugehörigen Sehlauer Commendalkirche, Fialialkirchen zu Koititz, Serles, der öffentlichen Kapelle zu Winteritz und der Bergcapelle bei Winteritz ausgenommen am 1. Jänner 1881.* „Staffirter Tabernakel“

⁴⁷⁸ Tamtéž. „Altar der heil. Maria Mutter Gottes links, mit der Statue der heil. Mutter Gottes von Holz in einem Kastel mit 2 Fliegeln.“

⁴⁷⁹ OPITZ, Josef. *Die gotische Plastik im pol. Bez. Kaaden*, s. 44. Tehdy byla v Uměleckoprůmyslovém muzeu.

jako v mladším inventáři⁴⁸⁰. Oltář stál na zděné menze s posvěceným oltářním kamenem. V roce 1823 autor inventáře uváděl zasvěcení oltáře, malovaného prastarým způsobem, Immaculatě⁴⁸¹.

V pramenech z 18. století lze najít zmínky o soše Panny Marie, které je možné spojit s tímto oltářem. Wagnerův inventář z roku 1776 eviduje oblečky na sochu Panny Marie (a sv. Barbory) i samotnou sochu⁴⁸². Kriegrův inventář, jenž je po této stránce méně podrobný, uvádí oblečky a také dvě neupotřebitelné záclonky před sochu⁴⁸³. K soše Panny Marie nepatřily jen oděvy, do nichž ji bylo možno oblékat, ale také paruka⁴⁸⁴. V roce 1758 bylo vyplaceno radonickému kostelu 8 zl. za skříň k oltáři Panny Marie⁴⁸⁵. Samotná socha Panny Marie byla opravována v roce 1739⁴⁸⁶. Mariánskou sochu se dvěma oblečky eviduje konečně už děkan Morik ve vizitační zprávě z roku 1676/7⁴⁸⁷.

4.10.4 Hlavní oltář

Protože byl hlavní oltář s obrazem sv. Vavřince mnohem mladší a umělecky méně významný, nevěnovali mu badatelé 19. a 20. stol. tolik pozornosti jako oltářům pozdně středověkým. Eigenberger datoval hlavní oltář přibližně do poloviny 18. století, stěny po

⁴⁸⁰ DA Litoměřice, Archivy far I, Radonice, *Inverntar für die Expositur-Kirche Sehlau 1855*. „Altar der H. Mutter Gottes, links, mit der Statue der H. Mutter Gottes von Holzin einem Kastel mit 2 Flügeln.“

⁴⁸¹ DA Litoměřice, Fary I, Radonice, *Inventarium der Sehlauer Commendat=Parrkirche S[ancti] Laurentii des geistlichen Hauses, und der Schule*. „Der ander [Altar] zur linken Seite sub Titulo Immaculatae Virginis, ist gleichfalls von Holz uralt bemahlt.“

⁴⁸² NA, APA I, sign D 85-90, karton 2403, *Inventarium Ecclesiae Decanali Radonicensis a Decano loci P. Wenceslao Wagner confectum 1776*.

⁴⁸³ NA, APA I, sign D 85-90, karton 2403, *Inventarium Ecclesiae Commendatae Selaviensis Anno 1771 Ab Erasmo Kriger p. t.* „2 Weiße unbrauchbahre Vorhängel zu unßer Lieben Frauen.“

⁴⁸⁴ Litoměřice, Velkostatek Vintířov, knihy, e. č. 16, *Sehlau Kirchenbuch 1733-1828*. 1770: „Dem Parockenmacher zu Caadan von Acommodirung der Paröckl an Unseren Lieben Frauen 10 xr.“

⁴⁸⁵ Tamtéž. 1758: „Vor einen Kosten zu dem Sanctae Mariae Altar wurde der Radonitzer Kirchen bezahlt 8 fl.“ Patrně šlo o skříň z nějakého starého radonického oltáře, která pak byla použita místo původní želinské skříně, která byla poškozena.

⁴⁸⁶ Tamtéž. 1739: „Dem Bildthauer und Mahler vor einige Reparation an dem Frauen Bildt 18 xr.“ V kostele však nebyla jen jedna mariánská socha, pravděpodobně však šlo o tuto. Srv. dále.

⁴⁸⁷ NA, APA I, sign. B 11/11, *Rubricas super Decanatum Radonicensem in Districtu Žatecensi*, odp. č. 16. „Beatissimae Virginis Statua habet Vestes Duplices.“

stranách oltáře se dvěma dveřmi považoval za starší, přibližně z přelomu 17. a 18. století⁴⁸⁸. V inventářích z 2. poloviny 19. století je oltář popsán jako zdobený dřevěný, s obrazem sv. Vavřince na dřevě neseným dvěma anděly, s pozlaceným tabernáklem s dvěma andílky; nad dvěma dveřmi po stranách byly (dřevěné) kytice⁴⁸⁹. Oltář byl, jak je uvedeno v inventáři z r. 1823, upraven roku 1799 Florianem Waldertem z Kadaně⁴⁹⁰.

Starších zpráv o hlavním oltáři je poměrně málo. V roce 1703 byl na hlavní oltář osazen nový tabernákl a také socha Panny Marie⁴⁹¹. O dvacet let později byl pořízen poměrně nákladný přehoz na oltář (antependium?)⁴⁹². V roce 1738 byl pořízen nový oltářní kámen, není však zřejmé, zda k hlavnímu, nebo k některému z vedlejších oltářů⁴⁹³. Nový krucifix byl na oltář umístěn v roce 1742⁴⁹⁴, na jiném místě této práce zmíněné ostatky sv. Vavřince se do kostela dostaly o dva roky později. V roce 1783 bylo pro oltář pořízeno

⁴⁸⁸ EIGENBERGER, Robert. *Die kirchlichen Kunstaltertümen der Pfarrensprengel Radonitz und Willomitz*, s. 72. Oltářní obraz byl od Josefa Schmidta byl mnohem mladší. Beneš oltář kladl do 17. století. BENEŠ, František Xaver Josef. *Z cesty po Rakovnicku, Žatecku a Loketsku*, s. 374.

⁴⁸⁹ DA Litoměřice, Archivy far I, Radonice, *Inverntar für die Expositur-Kirche Sehlau 1855*. „Der Hochaltar von Holz staffirt zu beyden Seiten Thürln mit Druckschloß, oberhalb der Thüren ein Ponquet. Das Altarbild Sancti Laurentii auf Holz gemalt, von 2 Engeln getragen. Tabernakel mit Gold staffirt, mit einen Schloß und zu beyden Seiten 1 Engel von Holz.“ DA Litoměřice, Archivy far I, Radonice, *INVENTAR der Kirche und Dechantei zu Radonitz, sowie der darzugehörigen Sehlauer Commendalkirche, Filialkirchen zu Koititz, Serles, der öffentlichen Kapelle zu Winteritz und der Bergcapelle bei Winteritz ausgenommen am 1. Jänner 1881*. „Der Hochaltar von Holz, staffirt zu beiden Seiten Thürln mit Druckschloß, oberhalb der Thürn ein Bouquet. Das Altarbild Sct. Laurenti auf Holz gemalt, von 2 Engeln getragen. Tabernakl mit Gold staffirt, mit 1 Schloß zu beiden Seiten ein Engel von Holz.“

⁴⁹⁰ DA Litoměřice, Fary I, Radonice, *Inventarium der Sehlauer Commendat=Parrkirche S[ancti] Laurentii des geistlichen Hauses, und der Schule*. „Das grosse Altar sub titulo S[ancti] Laurentii ist von Holz und wurde im Jahre 1799 von Florian Waldert aus Kaaden, durch den Gutthäter Karl Janka Gutbesitzer aus Rachel Nro 11 ganz neu staffiert.“

⁴⁹¹ SOA Litoměřice, Sbirka matrik, sign. L189/1. Zápis na úvodních listech: „Anno 1703 am Palm Sambstagabend ist der Neüe Tabernackel auf das Altar gesetzt worden, vnd haben den selbigen die Kirch Kinder machen lassen, vndt Anno 1703 ist daß Bildt oder Stadtua Vnser Liebe Fraw auf das Große Altar Gesezt worden. Mit Bewilligung des H. Dechend Matheus Adalbertus Vrsinus zu Radonitz.“

⁴⁹² Tamtéž. „Anno 1723 ist in der Kürchen Sela die Teckk hin den beym grossen Altar gemachten worden. Hat Kost 33 fl.“

⁴⁹³ SOA Litoměřice, Velkostatek Vintířov, knihy, e. č. 16, *Sehlau Kirchenbuch 1733-1828*. (výdaje 1738)

⁴⁹⁴ Tamtéž. Výdaje 1742: „Vor ein Neües Crucifix auff das hohe Altar 54 xr.“

nějaké vyobrazení sv. Vavřince⁴⁹⁵. Dvě sochy sv. Vavřince, větší a menší, eviduje inventář z roku 1776 – pravděpodobně byla některá z nich součástí hlavního oltáře⁴⁹⁶.

4.10.5 Další plastiky a obrazy v kostele

Josef Opitz zmiňuje ještě několik pozdně gotických plastik, které byly v kostele sv. Vavřince: K sobě patřící Pannu Marii Bolestnou a Krucifix zařadil mezi díla Ulricha Creutze a datoval okolo roku 1520⁴⁹⁷, z kostela pocházela také socha sv. Vendelína, jejíž vznik kladl k roku 1500⁴⁹⁸.

Barokní sochy v kostele zmiňuje Robert Eigenberger. Na nástavci poklopu na renesanční křtitelnici byla soška sv. Jana Křitele přibližně z poloviny 18. století, na schůdcích ke gotickému sakramentáriu stála tehdy socha sv. Šebestiána přibližně ze stejné doby, také okolo poloviny 18. století vznikla socha sv. Jana Nepomuckého, tehdy stojící vedle Lourdské jeskyně. Na jižní stěně presbytáře mezi okny visel krucifix z 18. století⁴⁹⁹.

František Beneš, který navštívil kostel o několik desetiletí dříve, uváděl ještě na zábradlí kruchty dvanáct obrazů apoštolů, Nejsvětější Trojici a Vzkříšení. Tyto obrazy měly pocházet z roku 1636 a některé z nich měl kostelu darovat jistý Šimon Köhler z Modelšteina⁵⁰⁰.

Pokus identifikovat tyto předměty ve starších pramenech je opět obtížný a jeho výsledek je jen do jisté míry pravděpodobný. Nejdůsledněji je v inventářích uváděna socha Vzkříšení, která však není ve výše citovaných popisech kostela uvedena (pokud Beneš omylem nezařadil v povšechné formulaci sochu mezi obrazy). Je uvedena ve všech

---

⁴⁹⁵ Tamtéž. Výdaje 1783: „Für eine Bildniß des hieligen Laurentii aufs Altar I fl. 15 xr.“ Vzhledem k ceně nemohlo jít o hlavní oltářní obraz.

⁴⁹⁶ NA, APA I, sign D 85-90, karton 2403, *Inventarium Ecclesiae Decanali Radonicensis a Decano loci P. Wenceslao Wagner confectum 1776*.

⁴⁹⁷ OPITZ, Josef. *Die gotische Plastik im pol. Bez. Kaaden*, s. 37, 37, 39, 42. Obě sochy byly cca 120 cm vysoké, polychromované, nacházely se tehdy v uměleckoprůmyslovém muzeu.

⁴⁹⁸ Tamtéž, s. 44. Socha byla asi 140 cm vysoká, malovaná a měla ulomenou pravou ruku. Na soklu byl nápis sv. Vendelin, podle Opitze mohlo jít původně o sv. Jakuba. Socha byla také v uměleckoprůmyslovém muzeu.

⁴⁹⁹ EIGENBERGER, Robert. *Die kirchlichen Kunstaltertümen der Pfarrsprengel Radonitz und Willomitz*, s. 72. Socha sv. Jana Nepomuckého stála dříve, jak bylo uvedeno výše, na oltáři sv. Barbory.

⁵⁰⁰ BENEŠ, František Xaver Josef. *Z cesty po Rakovnicku, Žatecku a Loketsku*, s. 376.

citovaných inventářích do roku 1855 a na základě kostelních účtů lze datovat i její vznik – v roce 1738 byla zhotovena řezbářem z Obrovic a a vyzdobena radonickým malířem⁵⁰¹.

K dalším dílům je zpráv minimum. Socha Panny Marie Bolestné, patrně ta Opitzem popsaná, je uvedena v Kriegerově inventáři z roku 1771⁵⁰². Ve Wagnerově inventáři je uvedena socha sv. Šebestiána (vedle již zmíněných dvou soch Panny Marie, dvou soch sv. Vavřince a sochy Jana Nepomuckého)⁵⁰³. Lze jen spekulovat, zda se z jednoho z uvedených sv. Vavřinců nestal později sv. Vendelín.

4.10.6 Jiné vybavení kostela

V kostele nebyly varhany, ale už v době před rokem 1733 tam byl na kůru⁵⁰⁴ pozitiv, který byl v roce 1740 opravován kadaňským varhaníkem⁵⁰⁵. Další, menší opravu a seřízení pozitivu provedl roku 1772 varhanář Franz Gartner z Tachova⁵⁰⁶. Pozitiv byl opraven ještě v roce 1805⁵⁰⁷, roku 1860 byl nahrazen varhanami⁵⁰⁸.

⁵⁰¹ SOA Litoměřice, Velkostatek Vintířov, knihy, e. č. 16, *Sehlau Kirchenbuch 1733-1828*. Výdaj 1738: „*Dem Bildhauer zu Wobern vor ein neue Aufferstehung 2 fl. 30 xr., dann dem Radonitzer Mahler vor die Aufferstehung zu staffiren 2 fl. 21 xr.*“

⁵⁰² NA, APA I, sign D 85-90, karton 2403, *Inventarium Ecclesiae Commendatae Selaviensis Anno 1771 Ab Erasmo Kriger p. t.* „*2 Kleider ein Blaues und ein Rothes bey der schmerzhaften Mutter samt denen Flöhren.*“

⁵⁰³ NA, APA I, sign D 85-90, karton 2403, *Inventarium Ecclesiae Decanali Radonicensis a Decano loci P. Wenceslao Wagner confectum 1776*.

⁵⁰⁴ Kůr v kostele byl dřevěný. DA Litoměřice, Fary I, Radonice, *Inventarium der Sehlauer Commendat=Parrkirche S[ancti] Laurentii des geistlichen Hauses, und der Schule*. „*Dieses ist ganz von Holz mit einer von Brettern gemachte Umgebung, die Stiege und der Eingang ist in der Kirche.*“

⁵⁰⁵ SOA Litoměřice, Velkostatek Vintířov, knihy, e. č. 16, *Sehlau Kirchenbuch 1733-1828*. Výdaj 1740: „*Dem Orglmacher in Caaden vor das Possidiv anzurichten geben 9 fl. Vor das Possidiv hien und wider zutragen zahlt 28 xr.*“ Pravděpodobně to byl varhanář Johann Gottlieb Schütz. <http://www.varhany.net/>

⁵⁰⁶ Tamtéž. Výdaj 1772: „*Dem Orgelmacher: dem Frantz Gartner auß der Stadt Tachau von Überstimm- und Reparatur des Positivs nach Inhalt des Ausziegels 1 fl. 45 xr.*“

⁵⁰⁷ DA Litoměřice, Fary I, Radonice, *Inventarium der Sehlauer Commendat=Parrkirche S[ancti] Laurentii des geistlichen Hauses, und der Schule*. „*Statt dieser [Orgel] befindet sich hier ein Positiv ohne Pettell, noch ziemlich gut, 1805 durch Gutthäter reparirt 19 fl 15 xr.*“

⁵⁰⁸ DA Litoměřice, Archivy far I, Radonice, *INVENTAR der Kirche und Dechantei zu Radonitz, sowie der darzugehörigen Sehlauer Commendalkirche, Fialalkirchen zu Koitz, Serles, der öffentlichen Kapelle zu Winteritz und der Bergcapelle bei Winteritz ausgenommen am 1. Jänner 1881*. „*Orgel im Jahre 1860 theils des Sammlung theils aus dem Kirchenvermögen für die Alte gekauft 500 fl.*“

Nová kazatelna byla do kostela umístěna v letech 1748-1749. Ze sakristie byl proražen otvor se schody na kazatelnu⁵⁰⁹, samotnou kazatelnu postavil Franz Sacher ze Žďáru⁵¹⁰.

V kostele byl pochopitelně i další nutný mobiliář – lavice, zповědnice, křítelnice atd.⁵¹¹ V kostele bylo osmnáct lavic, devět z nich po každé straně, jež byly v roce 1823 považovány za prastaré, a dvě další menší lavice⁵¹², zповědnice stála po pravé straně lodi naproti kazatelně⁵¹³.

4.11 Ostatní sakrální objekty na území farnosti

---

⁵⁰⁹ SOA Litoměřice, Velkostatek Vintřívov, knihy, e. č. 16, *Sehlau Kirchenbuch 1733-1828*. Výdaj 1748:

„Seindt zu der, durch die Mauer neü durchgebrochenen Stiegen, umb aus der Sacristey auff die Cantzl gehen zukönnen, nachstehente Materialien beygeschafft undt hiervor entrichtet worden, nemblich: vor 6 str Kalch nacher Caaden sambt dem gewöhnlichen messerlohn a 44 xr. - 4 fl. 24 xr., vor 3 st. gantze Pindt Bretter a 10 xr. - 30 xr., einen Mauer Meister auß der Könighlichen Stadt Caaden für obbesagte alte Mauer durchzubrechen, dann solche wider außszugleichen, die neüe Stiegen einzumauern, wie auch allenthalben mit Kalch zubewerffen, Glath zubutzen, undt zuweisen, per 18 lange Täg a 21 xr. bezahlet - 6 fl. 18 xr., einen Caadner Zimmermeister vor die Neüen Staffl, zu erwehnter stiegen, auß denen Spündt Brettern zuverfertigen per 2 lange Täg a 21 xr. abgestattet - 42 xr., dem Tagelöhner, der hierbey zugelanget vor 18 lange Täg a 10 xr. - 3 fl.“

⁵¹⁰ Tamtéž. Výdaj 1749: *„Dem Christoph Sacher zu Sahr vor ein neue Cantzl von sein eigenen Brettern zumachen, contrahirtermassen abgestattet 13 fl., dem Wüntteritzer Schmidt Marttin Rößler vor unterschiedlichen Benöthigtermassen gefertigte Arbeith zu der Neüen Cantzl, vermög dessen Außsziegl bezahlet 1 fl. 8 xr.“* Podle inventáře z roku 1823 byly v kostele kazatelny dvě – druhá u oltáře. Kazatelna se vstupem ze sakristie byla asi na zač. 20. století odstraněna. DA Litoměřice, Fary I, Radonice, *Inventarium der Sehlauer Commendat=Parrkirche S[ancti] Laurentii des geistlichen Hauses, und der Schule*.

⁵¹¹ Zde vycházím z inventáře z roku 1823, protože předpokládám, že vybavení se příliš nelišilo od starší doby. DA Litoměřice, Fary I, Radonice, *Inventarium der Sehlauer Commendat=Parrkirche S[ancti] Laurentii des geistlichen Hauses, und der Schule*. *„Kanzel - diese ist ebenfalls von Holz, und wurde im Jahre 1817 von Florian Waldert und nach dessen Absterben von Leopold Trubling aus Kaaden durch die Gutthäterinn Johanna Neuckirchnerinn |:Gutthäterinn von 160 fl.:| staffiert. Kanzell für das Hochaltar - diese ist vom harten Holz und noch gut.“*

⁵¹² Tamtéž. *„Betstühle sind im allen 18; auf jeder Seite |:mit denen beim Presbyterium:| 9; aber alle uralt, sehr mangelbar, nebst diesen sind noch 2 kleine, alle von weichen Holz.“*

⁵¹³ Tamtéž. *„Beicht Stühle - von diesen ist auf der rechten Seite in der Kirche gegen die Kanzel hinüber einem, von harten Holz und noch gut.“*

Kromě želinského kostela se na území farnosti nacházely i další církevní stavby, kaple, sloupy a sochy světců a různé kříže.

4.11.1 Kostel sv. Wolfganga v Krásném Dvorečku

V nedalekém Krásném Dvorečku⁵¹⁴ stál nejspíše až od konce středověku kostel sv. Wolfganga⁵¹⁵. Na takovou dataci lze usuzovat jednak z typicky pozdně středověkého patrocina, jednak ze skutečnosti, že tento kostel není zmíněn v W. W. Tomkem vydaných registrech papežských desátků, ani v jiných úředních knihách pražského arcibiskupství téže doby, je však několikrát zmíněn v testamentech, zapsaných do nejstarší kadaňské městské knihy (ve které je už zachyceno i ono patrocinium)⁵¹⁶. Urbanstadt uvádí už k roku 1484 dochovanou⁵¹⁷ odpustkovou listinu pro „*capella sancti Wolfgangi in Schönhoav*“⁵¹⁸. Roku 1490 odkázal „*czu sand Wolfgangs kirch*“ kopu grošů Niclas Twarg. Další odkazy, určené (nejen) na stavbu kostela, pocházejí z let 1497, 1498, 1501 a 1504⁵¹⁹. Urbanstadt uvádí ještě další odkaz dvou kop grošů v roce 1512⁵²⁰. K roku 1585 je podle téhož historika doloženo, že byl kostelu odváděn jakýsi plat⁵²¹. Roku 1619 byla kadaňská městská rada žádána, aby zařídila opravu střechy kostela, jež byla poškozena vichřicí; to se patrně hned nestalo, protože oprava střechy byla nařizována ještě v následujícím roce⁵²².

---

⁵¹⁴ Krásný Dvoreček se v literatuře často zaměňuje s nedalekým Krásným Dvorem (k tomuto omylu došlo nedávno např. v edici Rejstřík stavby děkanského kostela Nanebevzetí Panny Marie v Mostě 1517-1519).

⁵¹⁵ Petr Hlaváček v následně citovaném článku uvádí bez dalšího, že šlo o farní kostel.

⁵¹⁶ HLAVÁČEK, Petr. *Architektura, mobiliář a paramenta sakrálních objektů na Kadaňsku ve světle testamentů kadaňských měšťanů (1465-1522)*, s. 187. V dalším, pokud není uvedeno jinak, vycházím, pokud jde o testamenty, z této studie.

⁵¹⁷ Tím myslí asi opis v městské knize.

⁵¹⁸ SOKA Kadaň, AMK, kniha e. č. 839, *Geschichte der königlichen Stadt Kaaden*, s. 451.

⁵¹⁹ 2 kopy grošů odkázal roku 1497 Wenczel Pestel (a deset zl. na mešní roucho) a v následujícím roce odkázal 200 kop míšeňských grošů a 5 dalších pět kop Jörg Schönhofer, Hannß Kurbiczer pak 2 kopy grošů na stavbu. Roku 1501 mu odkázal Endres Rudusch 100 kop míšeňských grošů na věčnou mši, Lorencz Puchner z Dolní Želiny 1 zlatý. Roku 1504 odkázala Margaretha Schonhoferová kostelu 115 kop grošů, nový misál a kalich.

⁵²⁰ Urbanstadt, *Geschichte der königlichen Stadt Kaaden*, s. 451.

⁵²¹ Tamtéž.

⁵²² Tamtéž.

V pozdějších zprávách ze 17. a 18. století se kostel uvádí vždy jako pustý či zřícený, přičemž původní patrocinium bylo autorům vizitačních zpráv a farářských relací většinou známo. Ve vizitační zprávě z let 1676/77 radonický děkan Morik kostel ve Dvorečku zmínil bez uvedení patrocinia v odpovědích č. 32 a 33, věnovaných pustým svatyním. Z odpovědi vyplývá, že šlo tehdy o zříceninu; děkan ani nevěděl o žádném majetkovém zajištění kostela⁵²³. V následující vizitační zprávě uvádí roku 1700 děkan Liebscher už, pokud jde o patrocinium, přesnější informaci; zřícenina kostela sv. Wolfganga stojí na území želinské farnosti na pozemku města Kadaně, o příjmech kostela rovněž nic nevěděl⁵²⁴. Je možné, že kostela v Krásném Dvorečku se týká i nejasná zmínka děkana Seydla v seznamu kostelů a kaplí z roku 1727, pokud nešlo o nějaký dnes neznámý objekt⁵²⁵. Dále se kostel sv. Wolfganga objevuje ve vizitačních zprávách okrskového vikáře, kadaňského děkana Leopolda Rocha, z let 1744, 1748 a 1749. V první ze zpráv Roch doporučuje ustanovit v Želině faráře, který by měl ve správě i „*Ecclesia S. Wolfgangi in pago Schünhoff, quae diruta est, ut solum rudera adhuc appareant et de Cujus peculio solus Inclutus Magistratus Caadanensis cum exlusione et Decani Radonicensis, sicut et Vicarii Foranei, dispositionem et quot annis Ratiocinia in Curia Caadanensi habet.*“⁵²⁶ O čtyři roky později k tomu doplňuje, že k tomuto kostelu patří kapitál okolo 1000 zlatých, kterým disponuje kadaňský magistrát, který se prohlašuje za patrona kostela, aniž by ovšem o těchto prostředcích jakkoli informoval kadaňského nebo radonického děkana, kostelní účty magistrát (vůbec) drží bez přítomnosti duchovní

⁵²³ NA, APA I, sign. B 11/11, *Rubricas super Decanatum Radonicensem in Districtu Žatecensi*. Odp. 32: „*In pago Cadanensium Schönhof stat :::: murus eo quod ibidem loci fuerit sacellum*⁵²³, *Iam non constat.*“ Odp. 33: „*Non spectat quicquam, nic scitur spectasse.*“

⁵²⁴ NA, APA I, sign. B 13/18, *Relatio Ecclesiae Decanalii Radonicensii*. Odp. 27: „*Intra territorium parochiae Selaviensis sunt rudera desertae Ecclesiae sub titulo Sancti Wolfgangi in fundo civitatis Cadanensis. An adhanc pertineant reditus? deprehendere non possum.*“

⁵²⁵ NA, APA I, sign. D 14, karton 1177, *Exacta specificatio Ecclesiarum et Capellarum in territorio Decanatus Radonicensis et Parochialis Sehlaviensis*. „*Praeterea invenitur in territorio huius Commendatae Ecclesiae Sehlaviensis quoddam aedificium sive rudera permodum cuiusdam Capellae sine Caemiterio, quod seu quam juxta inventum antiquam scriptum aliquis Eremita exstruxisse dicitur, an autem usque ad perfectionem celebrandi ibidem missam devenerit, dubitatur, sub cuius titulo ignoratur.*“ Nezdá se mi příliš pravděpodobné, že by děkan považoval zbytky kostela ve vesnici za stavbu zbudovanou kdysi poustevníkem.

⁵²⁶ NA, APA I, sign. B 4/8, *Humillima Relatio de Visitatione Canonica pro Anno 1744 a Leopoldo Roch indigno Decano Cadanensi et Vicario Foraneo*, f. 654v-655r. V inventáři k AMK jsem na tyto kostelní účty nenarazil.

osoby⁵²⁷. V poslední zprávě, zmiňující tento kostel, děkan použil téměř doslovně stejnou formulaci⁵²⁸. Jako pustý kostel, který má být opraven, uvádí sv. Wolfganga i Tereziánský katastr⁵²⁹, ale k této opravě zjevně nikdy nedošlo, jako zpustlý zmiňuje kostel i Jaroslav Schaller⁵³⁰. Pozdější (dnes rovněž zaniklá) kaple Panny Marie byla postavena na jiném místě⁵³¹.

Na základě srovnání zakreslení kostela na sekci č. 69 josefského vojenského mapování⁵³² s otiskem a skicou stabilního katastru se domnívám, že kostel sv. Wolfganga se nacházel na severozápadním okraji obce, na parcele č. 55, označené v indikační skice popiskem *Atschau Kirche*⁵³³.

Ve dvou vesnicích, ležících na opačných koncích želínské farnosti, byly postaveny veřejné kaple.

4.11.2 Kaple sv. Markéty v Nové Vísce

Kaple sv. Markéty v Nové Vísce byla zbudována v roce 1714, o čemž informuje seznam kostelů a kaplí spravovaných radonickým děkanem Seydlem z roku 1727⁵³⁴. Ten odkazuje na licenci arcibiskupské kanceláře z r. 1721, která se shodou okolností dochovala v diecézním archivu v Litoměřicích ve složce dolanské farnosti⁵³⁵ (kam byla Nová Víska později přifařena). Touto listinou se povolovalo v kapli sloužit mši na slavnost sv. Markéty

---

⁵²⁷ NA, APA I, sign. B 5/7, *Relatio de peracta Visitatione Canonica pro Anno 1748, a Leopoldo Roch Decano Caadanensi et Vicario Foraneo (Sexto)*.

⁵²⁸ NA, APA I, sign. B 5/8, *Relatio de peracta Canonica Visitatione pro Anno 1749 a Leopoldo Roch Decano Caadanensi et Vicario Foraneo (Decimoquarto)*.

⁵²⁹ Chalupa, Aleš a kol. (ed.). *Tereziánský katastr český*, Dominikál, s. 464.

⁵³⁰ Schaller, Jaroslav. *Topographie des Königreichs Böhmen, Saatzer Kreis*, s. 141.

⁵³¹ Rak, Petr. *Rokle, Pokutice, Zásada*, s. 22.

⁵³² Tam je kostel, obklopený hřbitovní zdí, zřetelně zakreslen, ale v související popisné části mapování zmíněn není; patrně nebyl v té době ve stavu, aby byl uznán jako potenciálně vojensky významný. NA, Josefské vojenské mapování (mikrofilm), sekce č. 69, s. 354, No. 62. Dále jsem užíval digitalizované mapy na stránkách http://oldmaps.geolab.cz/index.pl?z_height=600&lang=cs&z_width=1000&z_newwin=1.

⁵³³ V literatuře se uvádí, že zvon z kostela v Krásném Dvorečku se dostal do Úhošťan. Rak, Petr. *Rokle, Pokutice, Zásada*, s. 19.

⁵³⁴ NA, APA I, sign. D 14, karta 1177, *Exacta specificatio Ecclesiarum et Capellarum in territorio Decanatus Radonicensis et Parochialis Sehlaviensis*.

⁵³⁵ DA Litoměřice, Archivy far I, Dolany. Písemnost je volně vložena v níže uvedeném inventáři.

a na *die Lunae encoeniorum*⁵³⁶. V listině je také nepřímo uveden rok stavby kaple⁵³⁷. Kaple stála řádně „*ab omni profano aedificio separata*“⁵³⁸ na návsi západně od rybníka. Kaple se do dnešní doby nezachovala, vzhled kaple a její vybavení jsou však alespoň podchyceny v inventáři z roku 1838⁵³⁹. Kaple byla tehdy v dobrém stavu, byla dva sáhy dlouhá, jeden a půl sáhu široká a měla klenbu. Obě okna byla opatřena mříží, uprostřed šindelem pokryté střechy se nacházela věžička. Mimo jiného obvyklého vybavení, potřebného pro liturgii, byl tehdy v kapli umístěn dřevěný oltář se sochou sv. Markéty, stará kazatelna a dvě lavice, patrně ve věžičce byl přibližně centnýr těžký zvon. Kaple byla tehdy zajištěna i vlastním majetkem⁵⁴⁰, počet mší sloužených během roku se zvýšil na čtyři.

4.11.3 Kaple Navštívení Panny Marie v Suchém Dole

Druhá veřejná kaple byla vystavěna v nejzápadnější vsi farnosti, v Suchém Dole na návsi. Přesnější údaj o době, kdy vznikla, jsem nezjistil, v citovaném seznamu kostelů a kaplí z roku 1727 se neobjevuje, údaje o ní jsem našel (pokud nepočítám značku na mapě 1. vojenského mapování) až pramenech z 1. poloviny 19. století. Podle údajů inventáře z roku 1836⁵⁴¹ byla rozšířena a vysvěcena ke čtení mše v roce 1778. Kaple, orientovaná k jihu, se skládala z kamenného zaklenutého presbytáře (ten byl patrně původní kaplí) a

⁵³⁶ Ve výše uvedeném seznamu kostelů a kaplí je tento den uveden jako „*in festo ... dedicatione*“, takže jde patrně o posvěcení.

⁵³⁷ „...*in Capella S. Margarethae, ante sex circiter annos noviter extracta...*“ Tamtéž.

⁵³⁸ NA, APA I, sign. D 14, karton 1177, *Exacta specificatio Ecclesiarum et Capellarum in territorio Decanatus Radonicensis et Parochialis Sehlaviensis.*

⁵³⁹ DA Litoměřice, Archivy far I, Dolany, *Inventar der von den Neudörflern Gemeindegliedern im Jahre 1714 gegründeten öffentlichen Kapelle zu Neudörfl, zum Gute Fünfhunden, Pfarrei Dehlau gehörig, Kreis Saaz, Leitmeritzer Diöces, worüber der Neudörfler Gemeinde das Verwaltungsrecht zusteht.*

⁵⁴⁰ Už v roce 1727 uvádí děkan Seydl, že kaple „*habet duos modios agrorum*“. NA, APA I, sign. D 14, karton 1177, *Exacta specificatio Ecclesiarum et Capellarum in territorio Decanatus Radonicensis et Parochialis Sehlaviensis.*

⁵⁴¹ DA Litoměřice, Farní archivy I, Rašovice, *Inventar der ins roschwitzer Kirchspiel gehörigen Kapelle zu Dörnthal, klösterler Herrschaft, saazer Kreises, leitmeritzer Diözes, kaadner Vikariat.* Lehce odlišný inventář z následujícího roku se nachází tamtéž, *Inventar der von der Dorfgemeinde Dörnthal im Jahre 1778 gegründeten und zum Messelesen eingeweihten Kapelle zu Dörnthal auf der Herrschaft Klösterle, saazer Kreises, leitmeritzer Diözes, worüber der Dorfgemeinde Dörnthal das Verwaltungsrecht zusteht.* Podle něj by se ovšem zdálo, že kaple byla roku 1778 vystavěna jako novostavba.

z hrázděné lodi⁵⁴². Měla jedny vstupní dveře, dvě větší a jedno malé okno, krytinou byly opět šindele, dřevěná sanktusníková věžička se zvonem (s vyobrazeními Ježíše Krista, Panny Marie a sv. Josefa) byla umístěna ve střeše lodi. Kromě dalšího liturgického vybavení stál v kapli dřevěný, na mramorový způsob zdobený oltář Navštívení Panny Marie, šest lavic a kazatelna. Udržování kaple, v níž byly v té době slouženy minimálně tři mše do roka⁵⁴³, měla na starosti obec⁵⁴⁴.

Obrázek 11 Mladší kaple v Suchém Dole

4.11.4 Drobné sakrální památky želinské farnosti

Jelikož se v diecézním archivu v Litoměřicích dochovaly seznamy kaplí, soch a křížů jednotlivých farností z roku 1835, je možné se pokusit o rekonstrukci místopisu

⁵⁴² Podle seznamu kaplí, soch a křížů z roku 1835 mělo hrázděné zdivo kamenné základy. DA Litoměřice, Farní archivy I, Rašovice, *Verzeichniss aller religiösen Standbilder des ganzen roschwitzer Kirchspiels*.

⁵⁴³ DA Litoměřice, Farní archivy I, Rašovice, *Auszug aus dem hierämtlichen Protokolle de dato 12 November 1836 ... bezüglich der Unterhaltung der Standbilder*.

⁵⁴⁴ V zmíněných inventářích se uvádí, že obec plánuje kapli strhnout a postavit větší. K tomu asi brzy nato došlo, protože už na otisku stabilního katastru z roku 1842 je celá kaple vyznačena jako stavba z nespálního materiálu.

drobných sakrálních objektů na území želínské farnosti (alespoň pro závěr sledovaného období)⁵⁴⁵.

V okolí Nové Visky stály dvě výklenkové kaple (zbytky obou se dochovaly), jejichž původ by mohl sahat do sledovaného období⁵⁴⁶. Východně od Nové Visky při cestě do Dolan dodnes stojí poškozená výklenková kaple, v jejíž nice bývala umístěna soška Panny Marie Pomocné; postavili ji předkové Wenzela Siegla z č. 23, na jehož pozemku v době vyhotovení soupisu stála. Z druhé kaple se dnes dochoval jen malý zbytek; stávala na křižovatce cest jižně od Nové Visky na pozemku Josefa Bräuera z č. 1. Byl v ní obraz Ježíše Krista, její zakladatel byl v roce 1835 už neznámý⁵⁴⁷.

---

⁵⁴⁵ Mohu-li si dovolit zobecňovat na základě poměrně malého vzorku, který jsem prostudoval, většinou obsahují tyto seznamy v tabulkové formě soupis kapliček, světeckých sloupů, soch a železných nebo dřevěných křížů. Jednotlivé objekty jsou očíslovány a rozdělené podle přiřazených lokalit. Většinou (výjimkou je např. Suchý Důl) nejsou uvedeny větší kaple v obcích a např. na smírčí kříže jsem v soupisech také nenarazil. U jednotlivého objektu bývá uvedeno pořadové číslo, stručný popis, stav památky, nápisy na ní, objednatel, držitelé pozemku (lokalizaci), lidové označení, kdo je povinen se o památku starat, zda existuje fond určený k udržování, kdo skutečně pečuje. Ne vždy jsou uvedeny všechny údaje, ne všichni vyhotovitelé soupisů byli stejně pečliví, avšak vždy jde o zajímavý pramen. Seznamy sice vznikly přibližně až za padesát let po roce, kterým je ohraničena tato práce (1784), takže některé památky mohly v mezidobí zaniknout, ale přesto (mj. uvádějí datační nápisy na sochách) umožňují sledování staršího stavu.

⁵⁴⁶ Když ne jejich současná podoba, pak pravděpodobně jejich předchůdkyně. Obě jsou zaneseny na sekci č. 52 mapy I. vojenského mapování. Jejich aktuální podobu je možné si prohlédnout na <http://www.znicenekostely.cz/>.

⁵⁴⁷ DA Litoměřice, Farní archivy I, Dolany, *Verzeichniss aller, in den zur Pfarrey Dehlau gehörigen Dörfer Dehlau, Polik, Lammetitz, Wakowitz, Körbitz, Fünfhunden, Horschenitz und Neudörfl befindlichen Kreuze, Statuen und Kappellen*, č. 2 a 1. Autor tohoto soupisu vyjadřoval dost úsporným způsobem.

Obrázek 12 Kaple stojící východně od Nové Víscky

Jiná, dodnes dochovaná, výklenková kaple byla postavena u silnice v Rokli. V ní stojí socha Madony⁵⁴⁸, nahoře na oblouku sochy Nejsvětější Trojice, sv. Josefa a sv. Jana Nepomuckého. V roce 1835 byly pod sochami Nejsvětější Trojice a Madony texty krátkých modliteb, datované 1743 a údaj o renovaci roku 1832. Stavitel kaple byl už tehdy neznámý, pečoval o ni držitel šosovního dvora⁵⁴⁹.

---

⁵⁴⁸ Kopie gotické sochy z kláštera v Oseku. UPČ III, s. 230.

⁵⁴⁹ DA Litoměřice, Farní archivy I, Radonice, *Verzeichniss der im sehlauer Kirchspiele befindlichen Standbilder*, č. 10. UPČ III, s. 230. UPČ 1957, s. 650. BINTEROVÁ, Z. *Umělecké památky okresu Chomutov*, PPŽ 84/2, s. 45. RAK, P. *Rokle, Pokutice, Zásada*, s. 8-9. Pod sochou Nejsvětější Trojice bylo černě napsáno: „*Gelobt sey die H. Dreyfaltigkeit.*“ Pod Pannou Marií: „*H. Maria Mutter Gottes bitt für uns. 1743. Renovatum die 13. Julii 1832.*“

Obrázek 13 Kaple v Rokli

Zděná kaplička (z údajů v soupisu nelze o podobě příliš zjistit), obklopená dřevěným zábradlím, s dřevěným krucifixem uvnitř se nacházela u kadaňského mostu přes Ohři⁵⁵⁰. Podoba této kaple je zachycena na vedutě města Kadaně z 1. poloviny 18. století, otištěné v Historickém atlasu města Kadaně⁵⁵¹. Stála vlevo od vstupu na most přes Ohři, byla to drobná stavba s klenutým vstupem.

V želinském farním obvodu bylo v průběhu 17. a 18. století vztyčeno poměrně dost sloupů a soch se sakrálními náměty, i když z daleka ne rovnoměrně v prostoru. Nejvíce soch bylo na východě farnosti, v okolí Rokle (a Hradce). Budu-li postupovat od východu

⁵⁵⁰ Tamtéž, č. 22. Není zaznamenána na I. vojenském mapování, ani na mapách stabilního katastru.

⁵⁵¹ BALÁŠOVÁ, Michaela a kol. *Kadaň* [kartografický dokument]. Praha: HÚ AV ČR, 2011. Historický atlas měst České republiky; obr. č. 54.

k západu⁵⁵², patrně na návsi v Hradci nechal v roce 1720 místní sedlák Andreas Ultsch z pozdějšího č. 11 postavit sochu Panny Marie na dvojdílném kamenném čtverhranném podstavci, jehož horní část byla zdobena reliéfy polopostav, zpodobňujících sv. Josefa, sv. Barboru, archanděla Michaela a patrona farního kostela, sv. Vavřince. Na podstavci bylo několik vytesaných nápisů, mj. datace a údaj o odpustcích, spojených s jistou modlitbou⁵⁵³. Další dvě sochy byly patrně někdy během 18. století vystavěny západně od Hradce, podél cesty na Kadaň. Blíže Hradci stála socha sv. Josefa, opět na dvojdílném soklu, kterou nechal zhotovit hradecký sedlák Johann Ott z č. 20⁵⁵⁴ (Obr. 15). Socha sv. Prokopa na dvojitém soklu stála u stejné cesty o něco dále směrem ke Kadani. V roce 1835 se už nevědělo, kdo ji nechal postavit, stála ovšem na pozemku rokelského šosovního dvora⁵⁵⁵ (Obr. 16).

Několik barokních soch stálo okolo Rokle podél silnice. Sochu sv. Jana Nepomuckého nechal někdy okolo poloviny 18. století postavit Franz Berner, tehdejší držitel rokelského šosovního dvora č. 5., jihovýchodně od Rokle, několik desítek metrů od silnice na Vinaře; socha byla opatřena nápisem, který ovšem v roce 1835 nebyl již čitelný⁵⁵⁶ (Obr. 17-20). Na kopci u silnice západně od Rokle, směrem na Kadaň, stojí od roku 1759 vysoký trojiční sloup, postavený Karlem Jankou, držitelem šosovního dvora č.

⁵⁵² Vycházím primárně z: DA Litoměřice, Farní archivy I, Radonice, *Verzeichniss der im sehlauer Kirchspiele befindlichen Standbilder*, u jednotlivých soch uvádím v poznámce pořadové číslo v seznamu, údaj o tom, zda socha existuje, popř. kde se dnes nachází a odkaz na literaturu, nápisy.

⁵⁵³ Č. 5, socha patrně již dlouho neexistuje. Nápis na podstavci: vpředu: „*Jesu mit Maria der liebsten Mutter dein Laß dir mein Leib und Seel befohlen sein also bittet Andreas Ultsch von Purgstadt den 6. May 1720.*“ Vpravo: „*Alles zu größern Ehre Gottes.*“ Vlevo: „*So oft einer die folgende Wort außspricht erlanget er 464 Tag Ablaß.*“ Pod vyobrazeními světců byla jména kapitálou: „*S. IOSEPH, S. LAVRENTI, S. MICHAEL, S. BARBARA.*“

⁵⁵⁴ Č. 4, socha dnes stojí v Chomutově u bývalé jezuitské koleje. BINTEROVÁ, Z. *Umělecké památky okresu Chomutov*, PPŽ 84/2, s. 46. RAK, P. *Rokle, Pokutice, Zásada*, s. 13-14. Nápis na podstavci kapitálou: „*S. IOSEPH*“.

⁵⁵⁵ Č 7, dnes je socha umístěna v Klášterci n. O. Vzhledem k absenci nápisu je socha označována někdy jako sv. Norbert. UPČ 1957, s. 220. BINTEROVÁ, Z. *Umělecké památky okresu Chomutov*, PPŽ 84/2, s. 46. RAK, P. *Rokle, Pokutice, Zásada*, s. 13-14.

⁵⁵⁶ Č. 11, socha stojí na původním místě. UPČ 1957, s. 650, BINTEROVÁ, Z. *Umělecké památky okresu Chomutov*, PPŽ 84/2, s. 45. Dnes nápis z větší části čitelný je („*O Gott gieb gnad durch Sct Johann Den treuen Diner dem .....der man*“), možná byl někdy po vytvoření soupisu obnoven.

11 v Rokli⁵⁵⁷(Obr. 21). Někde u kadaňské silnice stála socha, zbudovaná ke cti Neposkvrněného početí Panny Marie, roku 1734 jistým Johannem Maselem⁵⁵⁸.

Složitější sousoší vzniklo postupně na návsi v Krásném Dvorečku; původní mariánský sloup z konce 17. století byl ve druhé třetině 18. stol. posazen doprostřed na zprohýbanou cihlovou podezdívku a po stranách doplněn rozměrnějšími sochami sv. Jáchyma a sv. Anny – rodičů Panny Marie⁵⁵⁹(Obr. 22-24).

Vysoký sloup, zakončený sochou korunované Panny Marie s Ježíškem stojí minimálně od roku 1717⁵⁶⁰ v Kadaňské Jeseni. Postaven měl být Christophem Trägerem, držitelem šosovního dvora č. 6 tamtéž⁵⁶¹(Obr. 25).

Už na konci 17. století (1696) nechali manželé Martin a Elizabeth Wenischovi vztyčit sloup se sochou Panny Marie s Ježíškem u cesty v horní části vsi Pokutic⁵⁶².

Ještě více než soch bylo ve farnosti různých dřevěných křížů, v katastru jedné obce zpravidla několik. Vzhledem k tomu, že tento typ památek podléhá rychleji zkáze, eviduje citovaný seznam většinou jen kříže z 19. století⁵⁶³, ale lze předpokládat, že minimálně

---

⁵⁵⁷ Č. 8, sloup stojí na svém místě, je však naprasklý a Bohu Otci chybí hlava. UPČ 1957, s. 650. UPČ III, s. 230. BINTEROVÁ, Z. *Umělecké památky okresu Chomutov*, PPŽ 84/2, s. 45. RAK, P. *Rokle, Pokutice, Zásada*, s. 8-9. ADAMCOVÁ, Kateřina et al. *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Ústeckém kraji: (okresy Děčín, Chomutov, Litoměřice, Louny, Most, Teplice a Ústí nad Labem)*. Národní památkový ústav, Praha 2012., s. 372-373. Nápis na podstavci kapitálou: „ZV EHREN DER ALLERHEILIGSTEN DREIFALTIGKEIT.“ V rozích nápisu letopočet 1759.

⁵⁵⁸ Č. 9, socha se nezachovala. UPČ 1957, s. 650. Nápis kapitálou na podstavci: „1734 den 22. July hat der ehrbare Joannes Masel diese Statuen wiederum auffrichten lassen zu Ehren der unbeflecte Empfängnuß Maria.“ Pod tím ještě stálo: „Du Zuflucht der Sünder bitt für uns.“

⁵⁵⁹ Č. 13, na místě zůstala jen ona zídka s nakloněným dřikem sloupu, sochy sv. Jáchyma a Anny jsou dnes umístěny u bývalé jezuitské koleje v Chomutově, socha Panny Marie by měla být v galerii v Litoměřicích. UPČ 1957, s. 369. BINTEROVÁ, Z. *Umělecké památky okresu Chomutov*, PPŽ 84/2, s. 45. RAK, P. *Rokle, Pokutice, Zásada*, s. 19. Na soklech bočních soch je kapitálou: „S. IOACHIM“ „S. ANNA“.

⁵⁶⁰ Na soklu stojí „reparatum A. 1717“.

⁵⁶¹ Č. 16, sloup stojí na svém místě. UPČ 1957, s. 309. BINTEROVÁ, Z. *Úhošťany*, Kadaň 1999, s. 19, 30. ADAMCOVÁ, Kateřina et al. *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Ústeckém kraji*, s. 265-266. Na podstavci kapitálou: „REGINA CAELI ET TERRAE TV MATER MISERICORDIAE REFVGIVM PECCATORVM AVXILIVM CHRISTIANORVM ORA PRONOBIS REPARATVM A. 1717.“

⁵⁶² Č. 19, sloup se nedochoval. UPČ 1957, s. 605. ADAMCOVÁ, Kateřina et al. *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Ústeckém kraji*, s. 354. Na podstavci kapitálou: „Anno 1696 Jahr.“ Pod tím stálo: „Dise Statuen hat lassen auffrichten Martin Wenisch und Elisabeth seine Hauswirthin alhier der 19 Juny.“

⁵⁶³ Navíc jistě ne všechny.

některé z nich měly už předchůdce. Ve dvou případech jsou v soupisech uvedeny kříže, datované letopočtem do 1. poloviny 18. století. První z nich byl železný, zasazený v kamenném soklu, na němž byl vytesán letopočet 1710; stál u cesty z Krásného Dvorečku do Želiny⁵⁶⁴. Druhý byl dřevěný, s vyobrazením Ukřižovaného, krytý šindelovou stříškou, datovaný 1727. Stál v Zásadě u stodoly Karla Kroha, vybudován obcí. O křížových dnech u něho zastavovala procesí⁵⁶⁵. Starý smírčí kříž, který v těchto soupisech není evidován, se dochoval po pravé straně silnice směřující od kadaňského mostu do Pokutic, zaznamenán je už na sekci č. 52 I. vojenského mapování.

Obrázek 14 Smírčí kříž u cesty do Pokutic

Všechny známé sochy a kříže s obrázky na území farnosti představovaly nejběžnější postavy křesťanské ikonografie, nejčastěji zde byly stavěny sochy

---

⁵⁶⁴ Č 12. Pravděpodobně byl do staršího soklu později osazen kříž. Zřejmě se nedochoval. Na soklu byl jen vytesán letopočet 1710, malba na tabulce na kříži byla už tehdy neznatelná.

⁵⁶⁵ DA Litoměřice, Farní archivy I, Rašovice, *Verzeichniss aller religiösen Standbilder des ganzen roschwitzer Kirchspiels*, č. 9. Na kříži byl vyřezaný nápis: „Gott zu Ehren und seine Ehr zu vermehren hat die sosauer Gemein diese Marter setzen lassen den 4 Jen. 1727.“

s mariánskou tematikou se zemskými patrony (sv. Jan Nepomucký, sv. Prokop, sv. Josef a vlastně i Panna Marie).

5 Závěr

Z toho co bylo napsáno výše lze snad postřehnout, že želinský kostel sv. Vavřince nebyl nikdy příliš významný. Kostel měl v předhusitské době vlastního faráře, ale jakékoliv zmínky o oltářích či fundacích v erekcčních knihách z této doby chybí. Podstatně rozšířen byl v období pozdní gotiky, kdy získal v podstatě dnešní siluetu. Působení kláštera magdalenitek v Želině není příliš pravděpodobné, přesvědčení o jeho existenci je však poměrně staré.

Někdy po polovině 16. století dostal kostel luteránského správce. Už před tím získala patronátní právo ke kostelu vrchnost na Vintířově, což zůstalo zachováno až do moderní doby. V pobělohorské době přišli želinští farníci, ač po právní stránce zůstal kostel farním, na dlouhou dobu o vlastního duchovního pastýře. Kostel byl svěřen děkanům v Radonicích, kteří spravovali ještě filiální kostely v Kojetíně a v Zahořanech. Ke každému z těchto kostelů příslušelo několik vsí, takže zajišťování péče o odlehlou želinskou farnost bylo nutně obtížné. Děkanové řešili situaci různě, dlouhou dobu se o farníky na základě dohody s děkanem starali kadaňští františkáni a minorité. Přílišnou velikost děkanem spravovaného obvodu si uvědomovala i vintířovská vrchnost – správa panství na začátku 18. století děkana Ursina přiměla, aby držel ještě druhého kaplana. Patrně hlavně v důsledku snah venkovských vikářů Rocha a Kirchnera bylo v roce 1759 zřízeno ještě místo třetího kaplana – lokalisty, který následně u kostela trvale pobýval. Nové obydlí pro něho bylo postaveno o sedm let později.

Od třetiny 18. století je možno v dochovaných účtech lépe sledovat i další oblasti života kostela, o nichž je ve starší době jen málo zpráv – zakládání mešních fundací a náboženská procesí, stavební úpravy a opravy kostela a změny v mobiliáři.

Popsat osudy významnějších kusů pozdně středověkého zařízení kostela, které se v kostele relativně do nedávna nacházely, je velmi obtížné a výsledek značně spekulativní. Lze mít nicméně za jisté, že právě ona nevýznamnost místa způsobila, že se tyto oltáře a sochy v takovém počtu dochovaly až do 20. století a nebyly nahrazeny něčím, co bylo v té které době považováno za dílo svému účelu lépe odpovídající.

Kostel nebyl jediným objektem s náboženským obsahem ve svém obvodu. Mimo dvou větších kaplí bylo v průběhu let na území farnosti vztyčeno více světeckých sloupů a soch, zejména v okolí Rokle, vsi s dvěma šosovními dvory. Svými náměty ani uměleckým ztvárněním se sochy nijak nevymykají místu ani době svého vzniku.

6 Seznam pramenů a literatury

6.1 Archivní prameny

Národní archiv:

fond Archiv pražského arcibiskupství:

- i. č. 987, *Liber foundationum R* (1759-1760, č. 73 – soupis fundací v radonickém kostele)
- i. č. 988, *Liber foundationum S* (1759-1767, č. č. 37 – soupis fundací v dolanském kostele)
- i. č. 1178, sign. B 1/9 (registra německých misivů 1567-8)
- i. č. 1185, sign. B 1/16 (registra německých misivů 1566)
- i. č. 1233, sign. B 4/8 (vizitační zprávy 1598-1744)
- i. č. 1235, sign. B 4/10 (vizitační zprávy 1733)
- i. č. 1243, sign. B 5/3 (generální vizitace 1739)
- i. č. 1246, sign. B 5/6 (vizitační zprávy 1747)
- i. č. 1247, sign. B 5/7 (vizitační zprávy 1748)
- i. č. 1248, sign. B 5/8 (vizitační zprávy 1749)
- i. č. 1249, sign. B 6/1 (vizitační zprávy 1750)
- i. č. 1250, sign. B 6/2 (vizitační zprávy 1751)
- i. č. 1251, sign. B 6/3 (vizitační zprávy 1752)
- i. č. 1252, sign. B 6/4 (vizitační zprávy 1753)
- i. č. 1253, sign. B 6/5 (vizitační zprávy 1754)
- i. č. 1254, sign. B 6/6 (vizitační zprávy 1755)
- i. č. 1255, sign. B 6/7 (vizitační zprávy 1756)
- i. č. 1256, sign. B 6/8 (vizitační zprávy 1757)
- i. č. 1257, sign. B 6/9 (vizitační zprávy 1758)
- i. č. 1258, sign. B 6/10 (vizitační zprávy 1759)

- i. č. 1259, sign. B 6/11 (vizitační zprávy 1760)
- i. č. 1260, sign. B 6/12 (vizitační zprávy 1761)
- i. č. 1261, sign. B 6/13 (vizitační zprávy 1762)
- i. č. 1262, sign. B 6/14 (vizitační zprávy 1763)
- i. č. 1263, sign. B 6/15 (vizitační zprávy 1764)
- i. č. 1264, sign. B 7/1 (vizitační zprávy 1765)
- i. č. 1265, sign. B 7/2 (vizitační zprávy 1766)
- i. č. 1266, sign. B 7/3 (vizitační zprávy 1767)
- i. č. 1267, sign. B 7/4 (vizitační zprávy 1768)
- i. č. 1268, sign. B 7/5 (vizitační zprávy 1769)
- i. č. 1269, sign. B 7/6 (vizitační zprávy 1770)
- i. č. 1270, sign. B 7/7 (vizitační zprávy 1771)
- i. č. 1271, sign. B 7/8 (vizitační zprávy 1772)
- i. č. 1272, sign. B 8/1 (vizitační zprávy 1773)
- i. č. 1273, sign. B 8/2 (vizitační zprávy 1774)
- i. č. 1274, sign. B 8/3 (vizitační zprávy 1775)
- i. č. 1275, sign. B 8/4 (vizitační zprávy 1776)
- i. č. 1276, sign. B 8/5 (vizitační zprávy 1777)
- i. č. 1277, sign. B 8/6 (vizitační zprávy 1778)
- i. č. 1278, sign. B 9/1 (vizitační zprávy 1779)
- i. č. 1279, sign. B 9/2 (vizitační zprávy 1780)
- i. č. 1280, sign. B 9/3 (vizitační zprávy 1781)
- i. č. 1281, sign. B 9/4 (vizitační zprávy 1782)
- i. č. 1293, sign. B 10/7a (konfirmační kniha 1636-1641)
- i. č. 1294, sign. B 10/7b (konfirmační kniha 1642-1648)
- i. č. 1295, sign. B 10/8a (konfirmační kniha 1637-1659)
- i. č. 1296, sign. B 10/8b (konfirmační kniha 1654-1659)
- i. č. 1300, sign. B 10/12 (seznam far podle vikariátů)
- i. č. 1301, sign. B 10/13 (seznam far a farářů)
- i. č. 1303, sign. B 10/15 (seznam far a farářů)
- i. č. 1304, sign. B 10/16 (seznam far a farářů)
- i. č. 1305, sign. B 10/17 (abecední seznam farářů a far)
- i. č. 1306, sign. B 10/18 (seznam farářů a far)

- i. č. 1314, sign. B 11/6 (seznam far a patronů podle vikariátů)
- i. č. 1358, sign. B 11/11 (farářské relace z radonického vikariátu 1676/7)
- i. č. 1357, sign. B 13/17 (farářské relace z kadaňského vikariátu 1700)
- i. č. 1358, sign. B 13/18 (farářské relace z vilémovského vikariátu 1700)
- i. č. 1392, sign. B 15/3 (duchovní příznávací tabely z kláštereckého vikariátu 1713)
- i. č. 1730, sign. B 41/5 (kniha farních důchodů IV)
- i. č. 1732, sign. B 41/7 (kniha farních důchodů VI)
- i. č. 1733, sign. B 42/1 (kniha farních důchodů VII)
- i. č. 2645, sign. C 1, karton 1a (emanata 1564-1568)
- i. č. 2900, sign. C 73, karton 719, *Litterae Christophori Lasiges, in quibus se Ex Excusat, quod in publica Processione coram Venerabili Sederit in Civitate Cadanensi.* (recepta 1584, I-VII)
- i. č. 3042, sign. D 14, karton 1177, *Exacta specificatio Ecclesiarum et Capellarum in territorio Decanatus Radonicensis et Parochialis Sehlaviensis* (recepta 1727)
- i. č. 3080, sign. D 35, karton 1424 (složka písemností, týkajících se vintířovské poutní kaple, recepta 1766, VI)
- i. č. 3228, sign. D 73/11, karton 1964, *Die 18 July 1666 Fridericus Georgius Mayer Vicarius Tuppaviensis refert P[rimo] Ecclesiam Sehlau esse Parochiam formalem, non filialem 2o de Joanne Wenero Monacho Benedictino Apostata, 3o de aliquibus Magis.* (registratura 1666)
- i. č. 3814, sign. C 151/1b, karton 2278 (parochialia K, L – Kadaň)
- i. č. 3919, sign. D 85-90, karton 2403, Radonice (inventáře kostelního vybavení 1771 a 1776)
- i. č. 4067, sign. D 143/1, karton 2688, *Relatio Visitationis medii districtiutis Zatecensis A 1631*
- i. č. 4068, sign. D 143/2, karton 2689 (mj. zprávy z vizitace radonického kostela 1650, 1664, 1699)
- i. č. 5304, karton 4452 (biografie kněží 1696)
- i. č. 5359, karton 4470 (různé seznamy kostelů a jejich patronů)
- i. č. 5360, karton 4470, *Relatio Congregationis Sacerdotum, sub Vicario Foraneo Joanne Cometa, ad mandatum Eminentissimi Cardinalis ab Harrach et Reverendissimi Archiepiscopi Pragensis Dni nri Clementissimi, celebrata Satecii, Ao 1632, 26. Octobris.* (zpráva z kovokace duchovenstva)

i. č. 5545, karton 4508, *Consignatio Paschaliter Poenitentium ex Decanatu Radonicensi Anno 1723* (hlášení farářů o počtu vyzpovídáných)

fond Josefské vojenské mapování:

sign. B II a 92, kniha č. 4, sekce č. 52 (mikrofilm)

sign. B II a 92, kniha č. 5, sekce č. 69 (mikrofilm)

fond Stará manipulace:

i. č. 1596, sign. K 17/24, karton 1115, *Wegen Wiedereinräumung der von der Hft Winteritz der Stadt Kaaden saaz Kr. entzogenen Kirche zur dasige Pfarre, 1621.* (koncepty)

SOA Litoměřice:

fond Velkostatek Vintřov:

knihy, e. č. 16, *Sehlau Kirchenbuch 1733-1828.* (kniha kostelních účtů)

knihy, e. č. 30, *Verzeichniss aller Messenstiftungen der Domaine Winteritz. Anfangendu von Jahre 1674.* (seznam mešních fundací z 19. století)

sbírka matrik:

sign. L66/1 (Kadaň, matrika pokřtěných 1558-1581)

sign. L66/2 (Kadaň, matrika pokřtěných 1582-1614)

sign. L66/4 (Kadaň, matrika oddaných 1558-1622)

sign. L129/1 (Radonice, matrika 1618-1699)

sign. L129/2 (Radonice, matrika 1700-1745)

sign. L129/3 (Radonice, matrika 1746-1771)

sign. L129/4 (Radonice, matrika 1772-1784)

sign. L129/5 (Zahořany, matrika 1748-1784)

sign. L129/36 (Zahořany, matrika 1607-1694)

sign. L167/1 (Úhošťany, matrika 1608-1722)

sign. L189/1 (Želina, matrika 1693-1739)

sign. L189/3 (Želina, matrika 1784-1886)

sign. L189/2 (Želina, matrika 1740-1784)

sign. L189/12 (Želina, matrika 1643-1675)

sign. L189/13 (Želina, matrika 1642-1692)

sign. L189/14 (Želina, matrika 1676-1692)

SOKA Kadaň:

fond Archiv města Kadaně, kniha e. č. 839, *Geschichte der königlichen Stadt Kaaden.*

sbírka kronik, sign. F 2 (farní kronika Čachovice)

sbírka kronik, sign. F 7 (farní kronika Dolany)

DA Litoměřice:

Archivy far I:

Radonice:

Inventarium der Sehlauer Commendat=Parrkirche S[ancti] Laurentii des geistlichen Hauses, und der Schule 1823.

Inventarium der Dekanalkirche Radonitz, Filialkirche Sehrles, Filialkirche Koitz, Dorfkapelle Winteritz, Bergkapelle Winteritz, Commendatkorche Sehlau, 1841.

Inverntar für die Expositur-Kirche Sehlau 1855.

INVENTAR der Kirche und Dechantei zu Radonitz, sowie der darzugehörigen Sehlauer Commendalkirche, Filialkirchen zu Koitz, Serles, der öffentlichen Kapelle zu Winteritz und der Bergcapelle bei Winteritz ausgenommen am 1. Jänner 1881.

Verzeichniss der im sehlauer Kirchspiele befindlichen Standbilder. (1835)

Dolany:

Inventar der von den Neudörflern Gemeindegliedern im Jahre 1714 gegründeten öffentlichen Kapelle zu Neudörfl, zum Gute Fünfhunden, Pfarrei Dehlau gehörig, Kreis Saaz, Leitmeritzer Diöces, worüber der Neudörfler Gemeinde das Verwaltungsrecht zusteht. (1838)

Pfarrarchiv Dehlau Lit. D. fasc. 6. N. 2. (listina povolující sloužit mše v kapli sv. Markéty v Nové Vísce z r. 1721)

Verzeichniss aller, in den zur Pfarrey Dehlau gehörigen Dörfer Dehlau, Polik, Lammetitz, Wakowitz, Körbitz, Fünfhunden, Horschenitz und Neudörfl befindlichen Kreuze, Statuen und Kappellen. (1835)

Rašovice:

Verzeichniss aller religiösen Standbilder des ganzen roschwitzer Kirchspiels. (1835)

Inventar der von der Dorfgemeinde Dörnthal im Jahre 1778 gegründeten und zum Messelesen eingeweihten Kapelle zu Dörnthal auf der Herrschaft Klösterle, saazer Kreises, leitmeritzer Diözes, worüber der Dorfgemeinde Dörnthal das Verwaltungsrecht zusteht. (1837)

Inventar der ins roschwitzer Kirchspiel gehörigen Kapelle zu Dörnthal, klösterler Herrschaft, saazer Kreises, leitmeritzer Diözes, kaadner Vikariat. (1836)

Archiv Pražského hradu:

fond Archiv metropolitní kapituly, aktový materiál, rukopis č. LXIX, *De visitatione Sacerdotum a 6. Junii usque ad 25. eiusdem, hoc Ao 1629 in districtu Cadanensi facta Relatio per Joannem Hagelium de Rauersperg Decanum Cadanensem.*

NPÚ, územní odborné pracoviště v Ústí nad Labem:

MUK, J., MÁCHA, O. *Želina – kostel sv. Gotharda*. SHP 1978, Archiv SHP a OPD NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem, Odborná spisovna, i. č. 408.

Želina, CV, kostel sv. Vavřince. Archiv SHP a OPD NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem, Odborná spisovna, stavební spisy, r. č. 735.

6.2 Vydané prameny

BOROVÝ, Klement, ed. *Jednání a dopisy konsistoře katolické i utrakvistické. I. díl, Akta konsistoře utrakvistické*. I. L. Kober, Praha 1868.

BOROVÝ, Klement, ed. *Jednání a dopisy konsistoře katolické i utrakvistické. II. díl, Akta konsistoře katolické*. I. L. Kober, Praha 1869.

BOROVÝ, Klement, PODLAHA, Antonín, PELIKÁN, Josef, PÁTKOVÁ, Hana (edds.). *Libri erectionum I-VII*. Praha 1875-2002.

BURDOVÁ, Pavla, ed. et al. *Tereziánský katastr český. Svazek 3, Dominikál*. Archivní správa ministerstva vnitra ČSR, Praha 1970.

ČÁŇOVÁ, Eliška, ed. *Prameny pro hospodářské a sociální dějiny. Díl I., [sv.] 3, Nejstarší zповědň seznamy: 1628-1670: [Faksimile]*. St. ústř. archiv, Praha 1983.

EBELOVÁ, Ivana, ed. *Zápisná kniha pražských stavitelů: 1639-1903: edice*. Artefactum, Praha 1996.

EMLER, Josef, ed. a TINGL, František Antonín, ed. *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim*. Prague: Sumptibus Societatis historicae Pragensis, 1865-1899. 9 sv.

HÁJEK Z LIBOČAN, Václav a LINKA, Jan, ed. *Kronika česká*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2013.

HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Das Ander Teil der Böhmischen Chronica VVenceslai Hagecii*. Praha 1596.

LIŠKOVÁ, Marie, ed. *Berní rula. 32, Kraj Žatecký. I. díl.* Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1954.

LIŠKOVÁ, Marie, ed. *Berní rula. 33, Kraj Žatecký. II. díl.* Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1954.

PALACKÝ, František. *Über Formelbücher, zumächst in Bezug auf böhmeische geschichte. ein Quellenbeitrag zur Geschichte Böhmens. 2. Lieferung.* Kronberger u. Řiwnač, Praha 1847.

PATSCHOVSKY, Alexander, ed. *Quellen zur Böhmischen Inquisition im 14. Jahrhundert.* Hermann Böhlau Nachfolger, Výmarn 1979.

PAŽOUT, Julius Augustin, ed. *Jednání a dopisy konsistoře katolické a pod obojí. Nové řady díl I., Jednání a dopisy konsistoře pod obojí způsobou přijímajících a jiné listiny téže strany se týkající z let 1562-1570.* Historický spolek, Praha 1906.

Sněmy české od roku 1526 až po naši dobu I-XI, XV. Praha 1877-1954.

Soudní akta konsistoře pražské I-VII. Praha, 1865-1902.

PODLAHA, Antonín, ed. *Liber ordinationum cleri 1395-1416.* Sumptibus s. f. metropolitani capituli Pragensis, Praha 1922.

ŠIMÁK, Josef Vítězslav, ed. *Zpovědní seznamy arcidiecése pražské z r. 1671-1725. XI. (Dílu 3. sv. 2), Žatecko.* Historický spolek, Praha 1937.

TADRA, Ferdinand, ed. *Cancellaria Arnesti: Formelbuch des ersten prager Erzbischofs Arnest von Pardubic: nach einer Handschrift der K. K. Universitäts-Bibliothek zu Prag.* Gerold, Vídeň 1880.

TADRA, Ferdinand, ed. *Soudní akta konsistoře Pražské = (Acta judiciaria consistorii Pragensis) I-VII.* Praha 1893-1902.

TISCHER, František. *Dopisy konsistoře podobojí z let 1610-1619. [Sv. I., II., III].* Historický spolek, Praha 1917-1925.

TOMEK, Václav Vladivoj, ed. *Registra decimarum papalium: čili registra desátků papeženských z diecezí Pražské.* Král. čes. učená společnost, Praha 1873..

ZAHRADNÍKOVÁ, Magda a ŠTREJNOVÁ, Eva. *Soupis poddaných podle víry z roku 1651. Žatecko.* Státní ústřední archiv, Praha 1997. 3 sv.

6.3 Literatura

- ADAMCOVÁ, Kateřina et al. *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a piliře v Ústeckém kraji: (okresy Děčín, Chomutov, Litoměřice, Louny, Most, Teplice a Ústí nad Labem)*. Národní památkový ústav, Praha 2012.
- BALÁŠOVÁ, Michaela a kol. *Kadaň* [kartografický dokument]. Historický ústav Akademie věd ČR, Praha 2011.
- BARTUŠEK, Antonín et al. *Umělecké památky Čech*. Československá akademie věd, Praha 1957.
- BENEŠ, František Xaver Josef. Z cesty po Rakovnicku, Žatecku a Loketsku. In: *Památky archeologické*, č. 8, 1869, s. 129-140.
- BERNAU, Bedřich. *Geschichte der ehemaligen Herrschaft Winteritz und der einstigen Schutzstadt Radonitz (in Böhmen)*. Butter, Chomutov 1877.
- BERNAU, Bedřich. *Čechy. Díl 10, Krušné hory a Poohří*. J. Otto, Praha 1896.
- BERNAU, Friedrich. *Die Kirche zu Sehlau*. In: *Erzgebirgs-Zeitung* XV, č. 2, 1894, s. 25-30.
- BERNAU, Friedrich. *Studien und Materialien zur Specialgeschichte und Heimatskunde des deutschen Sprachgebiets in Böhmen und Mähren*. J. G. Calve, Praha 1903.
- BINTEROVÁ, Zdeňka a kol. *Obce chomutovského okresu: historii k dnešku*. Okresní muzeum v Chomutově, Chomutov 2002.
- BINTEROVÁ, Zdeňka. Umělecké památky okresu Chomutov. In: *Památky, příroda, život*, č. 3/78-3/86, Chomutov 1978-1986.
- BINTEROVÁ, Zdeňka. *Úhošťany*. Město Kadaň, Kadaň 1999.
- BLÁHOVÁ, Marie. *Historická chronologie*. Libri, Praha 2001.
- BOHÁČ, Zdeněk. K otázce využití zasvěcení kostelů v oboru historické geografie. In: *Československý časopis historický*, č. 16, Praha 1968, s. 571-584.
- BOHÁČ, Zdeněk. *Patrocinia románských kostelů v Čechách*. In: *Historická geografie 8*, Komise pro historickou geografii, Praha 1972., s. 31-52.
- BOHÁČ, Zdeněk. *Patrocinia jako jeden z pramenů k dějinám osídlení*. In: *Československý časopis historický*. Praha 1973, roč. 21, č. 3, s. 369-388.
- BOROVÝ, Klement. *Antonín Brus z Mohelnice, arcibiskup pražský: historicko-kritický životopis*. Dědictví sv. Prokopa, Praha 1873.

- BOROVÝ, Klement. *Martin Medek, arcibiskup pražský: historicko-kritické vypsání náboženských poměrů v Čechách od roku 1581-1590*. Dědictví Sv. Prokopa, Praha 1877.
- ČERNÁ, Eva. *Kostel sv. Vavřince v Želině u Kadaně – nové poznatky stavebně-historického vývoje*. In: Památky, příroda, život, č. 4/80, Chomutov 1980. s. 108-112.
- DOLEŽALOVÁ, Eva. *Světcenci pražské diecéze 1395-1416*. Historický ústav, Praha 2010.
- DRAŽAN, Vlastimil. *Pozdně románský kostel v Želině*. In: Zprávy památkové péče, č. 10, Praha 1950, s. 93-94.
- EIGENBERGER, Robert. *Die kirchlichen Kunstaltertümen der Pfarrensprengel Radonitz und Willomitz*. In: Jahresbuch der Stadt Radonitz, Kadaň 1914, s. 58-89.
- FRIND, Anton Ludwig. *Die Kirchengeschichte Böhmens im Allgemeinen und in ihrer besonderen Beziehung auf die jetzige Leitmeritzer Diöcese*. F. Tempsky, Praha 1862-1878. 4 sv.
- HLAVÁČEK, Petr. *Kadaňská městská kniha jako pramen k dějinám pozdně gotického umění*. In: Gotické sochařství a malířství v severozápadních Čechách. Albis international, Ústí nad Labem 1999, s. 155-163.
- HLAVÁČEK, Petr. *Architektura, mobiliář a paramenta sakrálních objektů na Kadaňsku ve světle testamentů kadaňských měšťanů*. In: Ústecký sborník historický, Muzeum města Ústí nad Labem, Ústí nad Labem 2004, s. 157-194.
- HLAVÁČEK, Petr. *K dějinám barokní obnovy františkánského kláštera v Kadani aneb nástin interpretace legendy o Čtrnácti sv. pomocnících*. In: Barokní umění v severozápadních Čechách, Albis international, Ústí nad Labem 2003, s. 71-83.
- HLAVÁČEK, Petr. *Nový Jeruzalém?: příběh františkánského kláštera Čtrnácti sv. Pomocníků v Kadani*. Město Kadaň, Kadaň 2013.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Svět české středověké církve*. Argo, Praha 2010.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. [2. vyd.]. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2007.
- HORČICE, Josef Prokop. *Poslaupnost kapitolnjch děkanů při... kostele SS. Kosmy a Damiána w Staré Boleslawi*. In: Časopis katolického duchovenstva, roč. 1841, č. 1, Praha 1841. s. 142-143.
- HRDINA, Jan, ed. a ZILYNSKÁ, Blanka, ed. *Církevní topografie a farní síť pražské církevní provincie v pozdním středověku*. Filosofia, Praha 2007.
- KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*. [Sv.] 1. Zvon, Praha 1991.
- KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*. [Sv.] 2. Zvon, Praha 1991.

- KESNER, Ladislav: *Mistr IW: Galerie výtvarného umění Litoměřice, říjen - listopad 1993*. Galerie výtvarného umění ve spolupráci s nakladatelstvím Oswald, Litoměřice 1993.
- KESNER, Ladislav. Oltář želinský. In: *Památky, příroda, život*, č. 1/95, Chomutov 1995, s. 14-20.
- KRÁSL, František. *Arnošt hrabě Harrach, kardinál sv. církve římské a kníže arcibiskup pražský: historicko-kritické vypsání náboženských poměrů v Čechách od roku 1623-1667*. Arcibiskupská knihtiskárna, Praha 1886.
- KUTHAN, Jiří. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců. Díl první, Král a šlechta*. Univerzita Karlova v Praze, Praha 2010.
- KUTHAN, Jiří. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců. Díl druhý, Města, církve, korunní země*. Nakladatelství Lidové noviny ve spolupráci s Katolickou teologickou fakultou UK, Praha 2013.
- MACHÁČKOVÁ, Veronika. *Církevní správa v době jagellonské (na základě administrátorských akt)*. In: *Folia Historica Bohemica* 9. Ústav československých a světových dějin ČSAV, Praha 1985, s. 235-290.
- MAŘÍK, Antonín. *Teritoriální rozsah katolické církevní správy v době Jiřího z Poděbrad na základě administrátorských akt*. In: *Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku*. Karolinum, Praha 2003, s. 213-240.
- MERHAUTOVÁ, Anežka. *Raně středověká architektura v Čechách*. Academia, Praha 1971.
- MEYER, Karl Gustav. *Monographie der Stadt Kaadan und deren Geschichte seit ihrer muthmaßlichen Gründung bis zur neuesten Zeit: nebst einer Topographie des k.k. Bezirksamtes Kaadan beziehungsweise der hiezu gehörigen Katastral-Gemeinden*. C. W. Medau, Litoměřice 1857.
- NEJEZCHLEBOVÁ, Táňa. *Dvě dveřní křídla z kostela sv. Vavřince v Želině u Kadaně jako příklad vzhledu historických dveří z období pozdní gotiky a pozdního baroka*. In: *MONUMENTORUM CUSTOS* 2012. s. 67-74.
- NEUWIRTH, Josef. *Geschichte der christlichen Kunst in Böhmen bis zum Aussterben der Přemysliden*. Verlag der J.G. Calve'schen k.k. Hof- und Universitäts-Buchhandlung (Ottomar Beyer), Praha 1888.
- NICKOLAI, Philipp. *Geschichte der Winteritzer Bergkapelle*. Sommerschen Buchdruckerei, Praha 1833.
- OPITZ, Josef. *Die gotische Plastik im politische Bezirke Kaaden*. [S.l.: s.n.], 1922.

- OPITZ, Josef. *Gotické malířství a plastika severozápadních Čech*. Jan Štenc, Praha 1930.
- PALACKÝ, František. *Popis království Českého, čili, Podrobné poznamenání všech dosavadních krajůw, panství, statkůw, měst, městeček a wesnic, někdejších hradůw a twrzí, též samot a zpustlých osad mnohých w zemi České, s udáním jejich obyvatelstwa dle popisu r. MDCCCXLIII wykonaného*. J. G. Kalve, Praha 1848.
- PAŘEZ, Jan a KUCHAROVÁ, Hedvika. *Hyberni v Praze: dějiny františkánské koleje Neposkvrněného početí Panny Marie v Praze (1629-1786) = Éireannaigh i bPrág*. Oswald, Praha 2001.
- PEŠINA, Jaroslav. *Česká malba pozdní gotiky a renesance: deskové malířství 1450-1550*. Orbis, Praha 1950.
- PODLAHA, Antonín. *Dějiny arcidiecése pražské: od konce století XVII. do počátku století XIX. Díl I. Doba arcibiskupa Jana Josefa hraběte Breunera (1694-1710). Část první. Dědictví sv. Prokopa*, Praha 1917.
- PODLAHA, Antonius. *Series: praepositorum, decanorum, archidiaconorum aliorumque praelatorum et canonicorum s. metropolitanae ecclesiae pragensis a primordiis usque ad praesentia tempora*. Sumptibus s. f. metropolitani capituli Pragensis, Praha 1912.
- POCHE, Emanuel a kol. *Umělecké památky Čech*. Academia, Praha 1977-1982. 4 sv.
- PONFIKL, Joseph Eduard. *Vollständiger Umriß einer statistischen Topographie des Königreiches Böhmen. Vierter Band*. C. W. Enders, Praha 1828.
- PROFOUS, Antonín, ŠMILAUER, Vladimír a SVOBODA, Jan. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, pův. význam a změny*. Nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1947-1960. 5 sv.
- RAK, Petr. *Rokle, Pokutice, Zásada u Rašovic*. Okresní muzeum, Chomutov 2001.
- RAK, Petr. *Správa města Kadaně v letech 1465-1620*. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem 2014.
- ROHN, Jan Karel. *Antiquitas Ecclesiarum, Capellarum, et Monasteriorum, Aliarumque Aedium Sacrarum Districtus Zatecensis*. Litteris Joannae Pruschin viduae, factore Mathia Glatz, Praha 1775.
- ROTT, Wenzel. *Der politische Bezirk Podersam: Gerichtsbezirke Podersam und Jechnitz*. Bezirkslehrerverein Podersam, Podbořany 1902-1905.
- ROYT, Jan: *Malířství v severozápadních Čechách v 15. století a jeho sociální pozadí*. In: Ústecký sborník historický, č. 1, Muzeum města Ústí nad Labem, Ústí nad Labem 2003, s. 273-293.

S. A. *Želina*. In: Světozor IV, Praha 1870, s. 133-135.

SEDLÁČEK, August. *Místopisný slovník historický království českého*. Vyd. 2., Argo, Praha 1998.

SEMERÁDOVÁ, Veronika. Vizitační písemnosti Čechy 17. století. (Farní kostely a farní klérus pražské arcidiecéze v letech 1623 - 1694). In: Sborník archivních prací, roč. 47, č. 1, Archivní správa Ministerstva vnitra ČR, Praha 1997, s. 125-204.

SCHALLER, Josef František Jaroslav. *Topographie des Königreichs Böhmen. Siebenter Theil, Saatzer Kreis*. K. k. Normalbuchdruckerei, Wenzel Piskaczek Fakt., Praha 1787.

SCHLENZ, Jan. *Das Kirchenpatronat in Böhmen: Beiträge zu seiner Geschichte und Rechtsentwicklung*. Deutsche Gesellschaft der Wissenschaften u. Künste f. d. Tschechoslow. Rep., Praha 1928.

SCHMITT, A. *Bericht über einige Kunstdenkmale Böhmens*, Mittheilungen der k. k. Central-Comission VIII, Vídeň 1863, s. 322.

SCHÜTZ, Theodor: *Slawische Ortsnamen im Gerichtsbezirke Kaaden und Duppau*. In: Jahresbuch der Stadt Radonitz, Kadaň 1914, s. 27-57.

SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen. Vierzehnter Band, Saazer Kreis*. Friedrich Ehrlich, Praha 1846.

STOCKLÖW, Franz Josef. *Das Buch der Heimat: der Bezirk Kaaden in seiner Gegenwart und Vergangenheit. Allgemeiner Theil*. Heinrich Meyer, Kadaň 1890.

STOCKLÖW, Franz Josef a HAMMER, Wenzel. *Das Buch der Heimat: der Bezirk Kaaden in seiner Gegenwart und Vergangenheit. besonderer Theil, Die Stadt Kaaden*. Heinrich Meyer, Kadaň 1890.

ŠAMŠULOVÁ, Eva. Několik poznámek k ikonografii deskových oltářů. Památky, příroda, život, č. 2/96, Chomutov 1996, s. 47-50.

ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *České dějiny. Dílu I. část 5., Středověká kolonisace v zemích českých*. Jan Laichter, Praha 1938, s. 504-1310.

ŠTĚDRÝ, František: *Počet far v době předhusitské a po Bílé hoře*. In: Sborník historického kroužku 21, Praha 1920, s. 10-30.

ŠTĚPÁNEK, Miroslav. *Patrocinia a středověké cesty*. In: Československý časopis historický, roč. 16, č. 4, Praha 1968, s. 551-570.

TOMEK, Václav Vladivoj. *Dějepis města Prahy. Díl I*. W kommissí u Františka Řiwnáče, Praha 1855.

TUCHA, Edmund. *Die Kirchenbaustyle des Mittelalters und deren wichtigere Denkmale in Böhmen: ein Leitfadens für Cleriker und Freunde christlicher Kunst*. E. Tucha, Praha 1887

URBANSTADT, Nikolaus von. *Geschichte der hauptmannschaftlichen Bezirke Komotau, Saaz und Kaaden: mit besonderer Berücksichtigung der wichtigsten landwirthschaftlichen, industriellen und commerciellen Zweige*. Bruno Löffig, Chomutov 1869-1873. 5 sv.

VLČEK, Pavel, SOMMER, Petr a FOLTÝN, Dušan. *Encyklopedie českých klášterů*. Libri, Praha 1997.

WINTER, Zikmund. *Život církevní v Čechách: kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století. Svazek první*. Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, Praha 1895.

WINTER, Zikmund. *Život církevní v Čechách: kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století. Svazek druhý*. Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, Praha 1896.

WOCEL, Jan Erazim. *Bericht über die im Jahre 1858 unternommene kunstarthäologische Reise im westlichen Böhmen*, Mittheilungen der k. k. Central-Commission III, Vídeň 1858, s. 136-137.

6.4 Internetové zdroje a pomůcky

<http://ciham-digital.huma-num.fr/enigma/> (pomůcka pro luštění latinských slov)

<http://lisy2.archives.nd.edu/cgi-bin/words.exe> (latinsko-anglický slovník)

<http://lb.ics.cas.cz/> (Slovník středověké latiny v českých zemích A-H)

<http://woerterbuchnetz.de/DWB/> (německý slovník bratří Grimmů)

<http://www.manuscriptorium.com/?q=cs> (digitální knihovna)

<http://147.231.53.91/src/index.php> (Centrum mediévistických studií - naskenované edice)

<http://depositum.cz/knihovny/ckd/> (Časopis katolického duchovenstva online)

http://matriky.soalitomerice.cz/matriky_lite/ (digitalizované matriky SOA Litoměřice)

<http://www.portafontium.cz/> (mj. digitalizované matriky SOA Plzeň)

<http://archivnimapy.cuzk.cz/> (digitalizované mapy)

<http://oldmaps.geolab.cz/> (digitalizované mapy)

<http://kontaminace.cenia.cz/> (letecké snímkování z 50. let)

<http://portaro.eu/huav/> (Bibliografie dějin Českých zemí HÚ AVČR)

http://aleph.nkp.cz/F/A2MNH7K2HGO82VBD8T41PUM2D67QSSURTGL2MQVI4LG6VX9FDF-25318?func=file&file_name=base-list (Katalogy a databáze Národní knihovny ČR)

<http://www.varhany.net/> (databáze varhan a varhanářů)

<http://www.znicenekostely.cz/> (databáze zaniklých církevních památek)

<https://books.google.com/?hl=cs> (digitalizované knihy)

7 Seznam obrázků⁵⁶⁶:

Obrázek 1 Želinský areál od severozápadu (výřez z rytiny podle B. Wachsmanna)	3
Obrázek 2 Pohled do konchy	5
Obrázek 3 Datační deska v průčelí kostela	11
Obrázek 4 Želina podle B. Wachsmanna (Světazor 1870).....	22
Obrázek 5 Zbytek fresky na severní stěně presbytáře	23
Obrázek 6 Kostel od východu, márnice vpravo stojí na místě staré školy	30
Obrázek 7 Starý zámek ve Vintířově, někdejší sídlo patronů kostela (stav v r. 2004)	31
Obrázek 8 Obydlí kaplana, postavené v roce 1766	57
Obrázek 9 Kaple Panny Marie Pomocné nad Vintířovem.....	59
Obrázek 10 Želina od A. Lewého	68
Obrázek 11 Mladší kaple v Suchém Dole	88
Obrázek 12 Kaple stojící východně od Nové Visky.....	90
Obrázek 13 Kaple v Rokli	91
Obrázek 14 Smírčí kříž u cesty do Pokutic	94
Obrázek 15 Socha sv. Josefa, původně stojící u cesty z Hradce do Kadaně	111
Obrázek 16 Socha sv. Prokopa, původně stojící u téže cesty blíže ke Kadani.....	112
Obrázek 17 Socha sv. Jana Nepomuckého u Rokle.....	113
Obrázek 18 Sv. Jan Nepomucký u Rokle (autor snímku Leo Zich).....	114
Obrázek 19 Sv. Jan Nepomucký u Rokle (autor snímku Leo Zich).....	115
Obrázek 20 Nápis na podstavci téže sochy.....	116
Obrázek 21 Vrchol trojičního sloupu stojícího při cestě z Rokle do Kadaně.....	117
Obrázek 22 Pozůstatek sousoší na návsi v Krásném Dvorečku	118
Obrázek 23 Socha sv. Anny, původně součást sousoší z Krásného Dvorečku	119
Obrázek 24 sv. Jáchym z téhož sousoší.....	120
Obrázek 25 Nápis na podstavci mariánského sloupu v Kadaňské Jeseni.....	121
Obrázek 26 Pohled do apsidy kostela přes oltářní menzu	122

⁵⁶⁶ Autorem fotografií je, není-li uvedeno jinak, autor textu této práce.

Obrázek 15 Socha sv. Josefa, původně stojící u cesty z Hradce do Kadaně

Obrázek 16 Socha sv. Prokopa, původně stojící u téže cesty blíže ke Kadani

Obrázek 17 Socha sv. Jana Nepomuckého u Rokle

Obrázek 18 Sv. Jan Nepomucký u Rokle (autor snímku Leo Zich)

Obrázek 19 Sv. Jan Nepomucký u Rokle (autor snímku Leo Zich)

Obrázek 20 Nápis na podstavci téže sochy

Obrázek 21 Vrchol trojičního sloupu stojícího při cestě z Rokle do Kadaně

Obrázek 22 Pozůstatek sousoší na návsi v Krásném Dvorečku

Obrázek 23 Socha sv. Anny, původně součást sousoší z Krásného Dvorečku

Obrázek 24 sv. Jáchym z téhož sousoší

Obrázek 25 Nápís na podstavci mariánského sloupu v Kadaňské Jeseni

Obrázek 26 Pohled do apsidy kostela přes oltární menzu

